วารสาร ปีที่ 17 ฉบับที่ 55 เดือนเมษายน 2560 – กันยายน 2560 ISSN 1513-6884

ดำรงราชานุภาพ
DAMRONG RAJANUPHAB JOURNAL

ศาสตร์พระราชา ปวงประชาเป็นสุข

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงมหาดไทย

วารสาร ปีที่ 17 ฉบับที่ 55 เดือนเมษายน 2560 – กันยายน 2560 ISSN 1513-6884

ดำรงราชานุภาพ
DAMRONG RAJANUPHAB JOURNAL

ศาสตร์พระราชา ปวงประชาเป็นสุข

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวง
กระทรวงมหาดไทย

วารสารดำรงราชานุภาพ

DAMRONG RAJANUPHAB JOURNAL

ตราประจำพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

คณะผู้จัดทำวารสารดำรงราชานุภาพ

คณะที่ปรึกษา

นายกฤษฎา บุญราช	ปลัดกระทรวงมหาดไทย
นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ	รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
นายประยูร รัตนเสนีย์	รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
นายณัฐพงศ์ ศิริชนะ	รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
นายชยพล ธิติศักดิ์	รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

บรรณาธิการบริหาร

นายบัญชา เชาวรินทร์	ผู้อำนวยการสถาบันดำรงราชานุภาพ

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวดารา รักษาชาติ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานพัฒนาและบริหารจัดการความรู้

กองบรรณาธิการ

นางวันเพ็ญ ทรงวิวัฒน์	นางสาววิบูลพรรณ์ เปาอินทร์
นายวีระ แสงจันทร์	นายบัญชา ดวงดีแก้ว
นางสาววรดา สงอักษร	นางทิพวัลย์ อุดมทรัพย์
นางกาญจนา แจ่มมินทร์	นางสาวศรีเพ็ญ งามขำ
นางสาวบุษบา ลาภวิไล	นางสาวภัทรภร ป้อมมะลัง

สถานที่ติดต่อ

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร/โทรสาร 0 2221 5958
http://www.stabundamrong.go.th e-mail : stabundamrong@gmail.com

“บทความหรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสารดำรงราชานุภาพเป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ สถาบันดำรงราชานุภาพ และบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย”

บทบรรณาธิการ

วันที่ 13 ตุลาคม 2559 ประชาชนชาวไทยทั่วทั้งแผ่นดิน โศกเศร้ากับการสูญเสียพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นดวงใจของคนไทยทั้งชาติ เนื่องด้วยตลอดระยะเวลา 70 ปี ที่ทรงครองราชย์ ทรงทุ่มเทพระวรกายประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อคนไทยทั้งปวง เสด็จพระราชดำเนินไปทุกแห่งหนทั่วทุกภูมิภาค พระราชทานแนวทางสำหรับการพัฒนาเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่และความต้องการของประชาชน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 4,000 โครงการ พระบรมราโชวาท พระราชดำริ ที่พระราชทานเนื่องในโอกาสต่าง ๆ หลักการทรงงาน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางให้ยึดมั่นสำหรับการดำรงชีวิต ให้มีแต่ความปกติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูล ทรงมีพระราชปณิธานที่จะ สืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อสร้างสุขแก่ปวงประชา

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ กระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดทำวารสารดำรงราชานุภาพ เรื่อง ศาสตร์พระราชา ปวงประชาเป็นสุข เพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้และน้อมนำแนวทางมาปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ของแต่ละบุคคล ด้วยการรวบรวมบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการน้อมนำศาสตร์พระราชา ในด้านต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้จนประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งบทความอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ทำให้ได้ทราบถึงพระเกียรติคุณ ที่สามารถนำไปสืบสานพระราชปณิธานและนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานอันเกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ หากท่านผู้อ่านมีข้อแนะนำในการปรับปรุงการจัดทำวารสาร กรุณาแจ้งได้ที่สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย e-mail : stabundamrong@gmail.com จะเป็นพระคุณยิ่ง ทั้งนี้บทความทั้งหมดในวารสารฉบับนี้ได้จัดเก็บรวบรวมไว้ในระบบคลังความรู้ของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย www.stabundamrong.go.th และในระบบ E-book เพื่อเป็นประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

		หน้า
ตามรอยพระราชา	ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร (อ.ยักษ์)	1
การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต	รศ.ดร.จุรี วิจิตรวาทการ	19
การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ ตามแนวพระราชดำริ	นายประสิทธิ์ โอสถานนท์	25
พระบิดาฝนหลวง	นายปนิธิ เสมอวงษ์	35
พระอัจฉริยภาพด้านดนตรีและวรรณศิลป์	ดร.ภาธร ศรีกรานนท์	45
อัครศิลปินในดวงใจ	นายศักย ขุนพลพิทักษ์	57
ในหลวงรัชกาลที่ 9 กับภาษาไทย	ผศ.ดร.เมฆินทร์ เมธาวิกูล	73
เรื่องเล่าจากศิริราช	ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์ธีรวัฒน์ กุลทนันทน์	81

ตามรอยพระราชา

บทสัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ

อาจารย์ยักษ์ คือชื่อที่คนรู้จักกันดีว่าเป็นหนึ่งในหัวขบวนคนที่เดินตามรอยพระราชาได้อย่างเป็นรูปธรรม จากการทุ่มเททำงานมาเป็นระยะเวลาเกือบ 30 ปี เพื่อน้อมนำแนวทางตามพระราชดำรัสลงสู่การปฏิบัติ สร้างเส้นทางตามรอยพระราชาให้กับคนรุ่นหลัง แต่แม้ทุ่มเททำงานมาตลอดก็มิได้หมายความว่างานของพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรีจะแล้วเสร็จ ดังคำกล่าวที่อาจารย์ยักษ์เริ่มการพูดคุยในวันนี้

อาจารย์ยักษ์ : ท่านรับสั่งว่า “งานเราไม่เสร็จนะ มีหลายเรื่องที่ยังทำไม่เสร็จ” ถึงเวลาแล้วต้องชักชวนคนไทยทั้งหมด ใครก็ตามที่อยู่ในแผ่นดินนี้ลุกขึ้นช่วยทำ เพราะว่าการทำงานบนกระดาษหรือทำ paper work นั้นก็ทำกันมาเยอะแล้ว จัดทำ work shop กันมาแล้วก็มาก พระองค์ท่านเคยตรัสว่าเห็นแต่จัด work shop ไม่เห็น work เสียทีเป็น paper work กันอยู่อย่างนี้ไม่เห็นทำกันเลย ซึ่งก็หมายความว่าการทำงานที่แท้จริงนั้นเพียงแค่ขีดเขียน ระดมความคิดเห็นกันนั้นยังไม่พอต้องมีการทำงานที่เป็นการลงมือทำจริง ๆ จึงจะเป็นการตามรอยของพระองค์ท่าน

ปัจจุบันนี้ ผมเข้ามาทำหน้าที่ในสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยิ่งทำให้ได้พบเห็นว่า การทำงานขับเคลื่อนงานของพระองค์ท่านนั้นมีความจำเป็น ในสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ สปท. มีความพยายามช่วยกันจัดตั้ง ‘คณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา’ อันหมายถึงมรดกด้านต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ท่านพระราชทานไว้ให้กับคนไทย มีนายปานเทพ กล้าณรงค์ราญ เป็นประธาน และผมนายวิวัฒน์ ศัลยกำธร เป็นรองประธาน และตั้งอนุกรรมการขึ้นมาเพื่อค้นหาแนวทางการสร้างกลไกการมีส่วนร่วม ได้กลไกที่น่าสนใจมากชื่อว่า “357 กลไกการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา” ชื่อน่าสนใจใช่ไหม เพราะพวกเราตั้งใจจริงที่จะนำศาสตร์ของพระองค์ท่านลงสู่การปฏิบัติ แล้วเราก็ค้นพบว่าที่การขับเคลื่อนนั้นไม่ค่อยขยายผลเป็นเพราะปัจจัยหลายประเด็น หนึ่งในนั้นคือ การมีส่วนร่วม ดังนั้นกลไกการมีส่วนร่วมจำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้น และเกิดขึ้นใน 3 ระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่หรือชุมชน ทำงานเชื่อมประสานกันด้วยกลไกเชื่อมประสาน 5 กลไก คือ 1) การประสานงาน 2) การบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ 3) การประสานงานติดตาม ประเมินผล 4) การจัดการองค์ความรู้ และ 5) การสื่อสารสังคม ซึ่งก็หมายถึงทั้งภายในเครือข่ายกันเองและภายนอก การมีส่วนร่วมนั้นสำคัญที่สุด เพราะตัวเลขอีกตัวคือเลข 7 นั้น คือภาคีต่าง ๆ ที่ควรเข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนสืบสานงานของพระองค์ท่าน อันหมายถึง ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคศาสนา ภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน

ในอดีตนั้นผมเคยรับราชการเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมาก่อน เกษียณมาได้ 21 ปีแล้ว โดยการลาออกเพื่อมาสร้างองค์กรรูปแบบใหม่ ตอนนี้ยังรับบำนาญอยู่ ผมลาออกมาเพื่อทดลองสร้างองค์กรที่มีความคล่องตัวในการขับเคลื่อน ได้ทดลองมาแล้วหลายรูปแบบ ทั้งมูลนิธิ สถาบัน ล่าสุดตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อขับเคลื่อนงานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพราะผมไม่มีความเชื่อเลยว่าทฤษฎีที่เราร่ำเรียนมาจากชาติตะวันตกจะนำพาโลกให้รอดได้ ลองไปศึกษาประวัติศาสตร์ดูเราจะพบว่า เส้นทางของโลกยุคปัจจุบันขับเคลื่อนด้วยความคิดต่าง 2 ขั้ว หนึ่งนั้นนำโดยนักคิดจากประเทศอังกฤษว่าด้วยเรื่องวิชาเศรษฐกิจเสรี พวกเขาเชื่อว่ามนุษย์จะมั่งคั่งได้ต้องทำการค้า ต้องมุ่งหา maximize profit ให้ได้ โดยความมั่งคั่งนั้นมาจากกำไรส่วนเกิน หรือส่วนต่างของมูลค่าเงินที่เพิ่มขึ้น และวัดความก้าวหน้าของประเทศต่าง ๆ ด้วย GDP หรือ Gross Domestic Product ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ เป็นเรื่องที่เรียนกันมาทุกคนและเชื่อกันทั้งประเทศและกำลังมุ่งพาโลกทั้งโลกให้เดินไปสู่สิ่งนั้น รัฐบาลกำหนดยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0 บอกว่าประเทศต้องก้าวข้ามกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่ร่ำรวย เริ่มด้วยการที่จีน ฮ่องกง เข้ามาลงทุนในประเทศเพิ่ม 1.5 แสนล้าน ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มขึ้น 2% ถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจฐานรากและสังคมไทยเป็นอย่างไรนั้น GDP ไม่ได้บอกไว้

- **เห็นว่าอาจารย์เข้าไปร่วมทำเรื่องของการปฏิรูปการศึกษาด้วย ในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับการตามรอยพระราชาอย่างไร**

การศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ เป็นการสร้างกำลังพลให้กับประเทศ เมื่อเราเห็นแล้วว่าประเทศกำลังเดินมุ่งไปในทิศทางที่ส่งผลกระทบกับ “ประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” เราจึงต้องเร่งทำการปฏิรูปการศึกษากันอย่างเร่งด่วน และการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องแค่เพียงกระทรวงศึกษาธิการ แต่เกี่ยวข้องกับคนไทยทุกคน เกี่ยวข้องกับข้าราชการกระทรวงมหาดไทย และ อีก 4 กระทรวงหลัก ซึ่งผมเองก็มีความหวังกับกระทรวงมหาดไทยมาก ได้เชิญผู้บริหารของกระทรวงมหาดไทยมาประชุมและได้เสนอแผนปฏิรูปการศึกษาของเด็กเล็ก ซึ่งแผนดังกล่าวนั้นผ่านมติที่ประชุมสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศแล้ว มีมติเห็นชอบ 100% ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาก่อน เพราะว่าทุกคนล้วนเห็นความสำคัญกับการให้การศึกษาแม่และเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึง 8 ขวบ เพราะว่าช่วงวัยนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาต่อ ๆ ไปอย่างมาก และประเทศเรากำลังอยู่ในวิกฤตการณ์กำลังพล เพราะว่าเด็กเกิดใหม่ปีละประมาณ 7 แสนคน ในจำนวนนี้เราพบว่าการดูแลเด็กที่ไม่พร้อมส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสมอง ร่างกาย และจิตใจ ประมาณ 30% เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และมีปัญหาทางสมอง ร่างกายและจิตใจ ประมาณ 30% และมีกลุ่มที่พบว่ามีความบกพร่องทางการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ อีกจำนวนมาก กลุ่มนี้เรียกว่า LD หรือ Learning Disability แปลว่า บกพร่องทางการเรียนรู้ มีความสามารถทางการเรียนรู้ต่ำ เพราะว่าช่วงที่เด็กอยู่ในท้องจนคลอดออกมา 3 ปีแรกนั้นสำคัญมาก แต่เด็กไม่ได้รับการดูแลที่เหมาะสมทำให้พบว่า มีปัญหาทางสมองในการควบคุมให้มือแข็งแรง ขาแข็งแรง เล่นกีฬาได้ดี หรือใช้ความคิดได้ดี ซึ่งสมองส่วนนี้จะพัฒนาจนถึงแค่อายุ 8 ขวบเท่านั้น ดังนั้นเราต้องเตรียมการดูแลเด็กของเราตั้งแต่เล็ก ๆ ซึ่งภารกิจของ

กระทรวงศึกษาธิการ นั้นต้องดูแลเด็กอยู่แล้วกว่า 12 ล้านคน ซึ่งเป็นช่วงของการเรียนระดับชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา ดังนั้น ทุกส่วนของร่างกาย ซึ่งสั่งมาจากสมองได้ถูกพัฒนาถึง 8 ปี เราต้องเตรียมการดูแลมาตั้งแต่เด็กซึ่งกระทรวงศึกษาธิการต้องดูแลเด็ก 12 ล้านคนเศษ เริ่มตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา อาชีวะศึกษาไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย และยังมีกระทรวงอื่น ๆ อีก 10 กระทรวงมาร่วมดูแลด้วย แต่เฉพาะเด็กวัยเรียนเท่านั้น หากกระทรวงศึกษาธิการจะรับภาระดูแลแม่และเด็กเล็กอีกจะเป็นการเพิ่มภาระของกระทรวงศึกษาธิการมากเกินไป และไม่สามารถเพิ่มอัตรากำลังของบุคลากรในการทำงานอีก และเพิ่มเงินงบประมาณไม่ได้ เพราะว่าเศรษฐกิจของประเทศแย่ลงทุกวัน แต่ประเทศต้องเดินหน้า ต้องมีการปรับตัว เรื่องแผน รัฐบาลต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเรื่องแผนการพัฒนากำลังพลของประเทศ ซึ่งผมคิดว่ากระทรวงมหาดไทยมีศักยภาพในการดำเนินการ หากกระทรวงปรับบทบาทตนเองให้เข้ามารับบทบาทการดูแลภายในประเทศจริง ๆ แต่ต้องมีการปฏิรูปตนเองครั้งใหญ่ อย่าให้ใครมาปฏิรูปกระทรวงมหาดไทย เราต้องลุกขึ้นมาปฏิรูปตัวเอง ผมรักกระทรวงนี้เพราะว่าผมเคยเป็นข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมาก่อน เคยกลับมาช่วยจัดงานดำรงราชานุภาพ ซึ่งปลัดกระทรวงฯ คนเก่าได้เชิญให้เป็นกรรมการพิจารณาให้รางวัลดำรงราชานุภาพเพื่อเป็นเกียรติ และเป็นขวัญกำลังใจแก่คนมหาดไทย พิจารณาจากข้าราชการ อดีตข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และท้องถิ่น โดยนำข้อมูลของบุคคลแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน เพื่อมอบรางวัลให้กับคนทำดี แต่ที่จริงแล้วต้องบอกว่ารางวัลนั้นมีจำกัด ข้าราชการของกระทรวงมหาดไทยทำความดีมากว่า 125 ปีแล้ว หากมาร่วมกันตามรอยพ่อด้วยการจัดการศึกษาตามรอยพระราชาให้กับเด็กเล็กของเราจะเป็นการช่วยกันขับเคลื่อนสืบสานงานของพระองค์ท่านให้เต็มแผ่นดิน

- **งานตามรอยพระราชาในบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในมุมมองของอาจารย์มีมิติอย่างไรบ้าง**

การจะตามรอยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เราเองต้องรู้จักโลกทั้ง 2 ขั้วให้ดี ผมกล่าวไปแล้วเรื่องของโลกเสรี ยังมีอีกขั้วโลกหนึ่งที่ยังไม่ได้พูดถึงและหลายคนลืมไปเพราะเราคุ้นกับความคิดจากโลกเสรี คุ้นกับวิชาของประเทศอังกฤษ อเมริกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ท่านรู้จักโลกทั้ง 2 ขั้วได้ดีมาก เพราะพระองค์ท่านเกิดที่ประเทศอเมริกา เติบโตที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ฟังได้ 10 ภาษา พูดได้ 7 ภาษา ดังนั้น พระองค์ท่านมีพระสหายจากหลายประเทศ และมีเพื่อนสนิทเป็นต้นกำเนิดของประเทศคอมมิวนิสต์เกือบทุกประเทศ พระองค์ท่านเสด็จเยือนประเทศเหล่านั้นมาหมดแล้ว ทั้งเยอรมันตะวันออก ต้นกำเนิดของลัทธิคอมมิวนิสต์ รัสเซีย จีน ซึ่งเป็นอีกขั้วความคิดคนละด้านกับความคิดของโลกเสรีเลย ประเทศไทยเองตอนตั้งกรมการพัฒนาชุมชน นำเอาตำรา Communist Manifesto มาใช้เช่นกัน เพราะเป็นหลักคิดที่มุ่งเน้นพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เราเองพัฒนาประเทศด้วยรากฐานความคิดทั้งสองด้าน

ลองหันกลับไปพิจารณาให้ดี ๆ จะเห็นว่าโลกนี้มี 2 ขั้ว ขั้วที่ 1 เชื่อเรื่องของการเปิดเสรี ไม่ต้องปิดกั้น ไม่มีคำว่าชุมชน ไม่มีขอบเขตประเทศ เปิดการค้าเสรีให้หมด ไม่ต้องมีกำแพงภาษี ต้องตั้งองค์การค้าโลกขึ้นมาเพื่อให้การค้านั้นเป็นเสรี ให้ทุกประเทศร่วมกันเปิดการค้ากัน เพื่อให้การค้ามีพลัง

พยายามเจรจากันไม่ให้มีภาษี ให้มีข้อยกเว้นต่าง ๆ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะ World Trade Organization หรือ WTO นี้ประเทศอเมริกาเป็นคนตั้งสังกัดสหประชาชาติ มุ่งให้เปิดการค้าเสรีแต่ประเทศที่จน ๆ ขอให้ตั้งกำแพงภาษีก่อน เพราะรู้ตัวดีว่าตัวเองเล็กเกินไปไม่สามารถแข่งขันกับประเทศใหญ่ได้ ถ้าเปิดเสรีขึ้นมาจะทำให้ผู้ค้าขายของประเทศเขาเจ๊งสู้กำลังนักการค้าจากประเทศอื่น ๆ ไม่ไหว คนของเขาจะเดือดร้อนไปด้วย เศรษฐกิจจะพังในระดับรากหญ้า แต่จะโตเฉพาะในกลุ่มคนที่ค้าขายกับประเทศร่ำรวยได้ ท้ายที่สุดจะกลายเป็นความเหลื่อมล้ำ รวยกระจุกจนกระจาย เขาจึงไม่เปิดการค้าเสรีกัน มีการเจรจากันมากหลายปีไม่ประสบความสำเร็จ จึงเปลี่ยนวิธีเป็นการเปิดเจรจาเป็นคู่ ๆ เรียกว่าเปิดทวิภาคีเจรจาคู่ค้า ประเทศไทยกับประเทศจีน ประสบความสำเร็จเป็นรายแรกของโลกในการเปิดการค้าเสรีเรื่องผัก ผลไม้ ผลก็คือ จีนนำหอมแดงและกระเทียมมาขายในประเทศไทย มีราคาถูกกว่าของไทย ผู้บริโภคได้ซื้อหอมกระเทียมราคาถูกแต่เป็นหอมกระเทียมที่ปลูกและผลิตแบบจีน พันธุ์จีน ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกหอมและกระเทียมไทยขายไม่ได้ ขาดทุนหนัก กระเทียมพันธุ์ไทยกลีบเล็ก ๆ ก็หายไปจากตลาด เกษตรกรเดือดร้อนรัฐบาลก็อยู่ไม่ได้ต้องไปส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน ต้องนำเงินภาษีไปอุดหนุนชาวบ้านแต่ถึงกระนั้นก็ยังได้รับเงินอุดหนุนกันไม่ทั่วถึงอยู่ดี นี่ไงการเดินตามรอยโลกเสรี และความพยายามก้าวไปสู่ประเทศร่ำรวยโดยวัดแค่ GDP แต่ไม่ได้เห็นความเหลื่อมล้ำที่ตามมา

- **แล้วเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับกระทรวงมหาดไทยอย่างไร เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศตามรอยพระราชาอย่างไร**

ผมขอยกตัวอย่างเรื่องเศร้าที่เกิดจากการทำงานปฏิรูปการศึกษา เราสุ่มตัวอย่างจังหวัด 15 จังหวัด เพื่อดูสภาพการศึกษาที่แท้จริงของประเทศนี้ เราพบว่าเด็กนักเรียนเข้ามาเรียนในระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ลาออกกลางคันจำนวนมาก กลายเป็นเด็กนอกระบบการศึกษา เฉพาะจังหวัดสุรินทร์จังหวัดเดียวมีจำนวนกว่า 10,000 คน ได้ยินแล้วก็ตกใจ จึงทำการตรวจสอบกับข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีความพยายามในการแก้ปัญหาโดยกระทรวงมหาดไทยนำโดยผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ในพื้นที่รับผิดชอบตั้งโรงเรียนขึ้นมาโดยใช้อำนาจพิเศษของผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อดึงเด็กกลับเข้ามาในระบบการศึกษา เพราะคนในพื้นที่เขารู้ว่าเด็กกลุ่มนี้ไม่อยู่ในโรงเรียนจริง ๆ แต่พ่อแม่ไม่รู้ เพราะพ่อแม่ต้องไปทำงานโรงงานในเมืองส่งเงินกลับบ้านให้ตากับยายเลี้ยงหลาน ตากับยายไม่รู้เพราะตามเด็กไม่ทัน เด็กออกจากบ้านบอกไปโรงเรียน ตายายหลงเชื่อว่าหลานไปโรงเรียน แต่เด็กไม่เคยมาถึงโรงเรียน ไม่ได้เรียนหนังสือขาดโรงเรียนไปเป็นเดือน แล้วไปติดยาเสพติด เป็นเด็กแว๊น เป็นเด็กเกเร เด็กผู้หญิงไปมีลูก เป็นคุณแม่วัยใส พอทำการตรวจสอบกับกระทรวงศึกษาธิการ พบว่ามีรายชื่อเป็นเด็กนักเรียนในโรงเรียน โรงเรียนยังคงเบิกเงินงบประมาณมาใช้ในอัตราหัวละ 3,800 บาท แต่เด็กไม่อยู่ในโรงเรียนแล้ว เป็นการทุจริตรายชื่อเพื่อให้ได้งบประมาณมาใช้ ในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน แต่เด็กไม่ได้เรียน กระทรวงมหาดไทยเลยต้องเข้ามารับภาระจัดหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กไปมั่วสุม ติดยาเสพติด ทยอยดึงเด็กกลับเข้ามาสู่โรงเรียนทำไปแล้วเกือบ 10 จังหวัด เป็นจำนวนกว่าแสนคน ปัญหาแบบเดียวกันนี้เกิดขึ้นกับ

เมืองใหญ่เกือบทุกเมืองที่เริ่มเป็นชุมชนเมือง 10,000 กว่าชุมชนในกรุงเทพมหานครเป็นปัญหา เด็กที่อยู่ตามชุมชนแออัดประสบปัญหาเดียวกัน

กับคำถามที่ว่าแล้วจะเริ่มอย่างไร....

ตอบตามประสบการณ์ คือ การให้การศึกษา การศึกษาตามรอยพระราชาสามารถทำได้หลายรูปแบบ จะเป็นการจับมือกันจัดหลักสูตรแบบที่จังหวัดสุรินทร์ทำได้ โดยเติมองค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ลงไปให้กับเด็ก ๆ หรือจะส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนที่เดินตามรอยพระองค์ท่านได้ขยายผลทำได้ อย่างตัวผมได้เปิดศูนย์ฝึกขึ้นที่จังหวัดชลบุรี ชื่อว่า ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง มุ่งเป้าหมายนำศาสตร์ของพระราชาลงสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาคน และให้คนกลับมาดูแลฟื้นฟูโลกใบนี้ โดยใช้ศาสตร์ของพระราชาทั้งเรื่องของการจัดการดิน การจัดการน้ำ การดูแลป่า เกษตรทฤษฎีใหม่ ที่สำคัญคือปรัชญาของความพอเพียงที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ให้ซึ่งเป็นปรัชญาในการพัฒนามนุษย์โดยการยกระดับจิตใจให้มีคุณธรรม ความเพียร และความ ‘พอเพียง’

ตอนแรกที่ดำเนินการนั้นมุ่งเป้าหมายที่ภาคเกษตรกร ตอนนี้ขยายผลไปยังกลุ่มเด็ก ๆ โดยการตั้งโรงเรียนขึ้นที่มาบเอื้อง เป็นการจัดตั้งแบบศูนย์การเรียน ซึ่งขณะนี้เปิดได้ 4 ปีแล้ว มีคนสนใจมาสมัครเรียนจำนวนมาก แถมยังเป็นการเรียนที่ไม่เสียเงิน กินฟรี อยู่ฟรี เรียนฟรี ปัจจุบันมีนักเรียนรวมพี่เลี้ยง ครูอาสาที่มาร่วมเรียนรู้ที่จะเดินตามรอยศาสตร์พระราชาไปพร้อมกันแล้วกว่า 70 คน เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท ในสาขาผู้ประกอบการสังคม (Social Enterprise) เป็นผู้ประกอบการสังคมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสูตรพิเศษที่เปิดเป็นหลักสูตรใหม่ ในระดับปริญญาตรี ส่วนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษานั้น ก็เรียนปรัชญาตามรอยพ่อใช้ชีวิตตามศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นการเรียนการสอนที่ไม่เหมือนใคร เป็นอัตลักษณ์ของประเทศเรา เป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของคนในประเทศนี้ และความรู้นี้ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ ทั้งประเทศเยอรมันและประเทศฟินแลนด์ได้เปิดการเรียนการสอนแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 แล้ว แต่คนไทยยังเดินตามรอยพระองค์ท่าน น้อยมากและกลับไปเดินตามฝรั่ง ไปเชิญประเทศฟินแลนด์มาบรรยายการเรียนการสอนที่ประเทศไทย เตรียมตั้งโรงเรียนตามรอยการศึกษาฟินแลนด์ ก็ย้อนกลับไปเหมือนเดิมเหมือนกับที่เคยเดินตามรอยประเทศอังกฤษ อเมริกา

- **การจัดการศึกษาตามรอยพระราชาที่อาจารย์ทำอยู่เป็นรูปแบบไหน เด็กๆ จะได้เรียนอะไรบ้าง**

ที่จริงแล้วเราทำการขับเคลื่อนศาสตร์พระราชามานานก่อนหน้านี้ ทำให้กลุ่มหลายกลุ่ม ขยายผลไปหลายแห่ง เราตั้งสถาบันขึ้นมาเพื่อขับเคลื่อนแนวทางปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ชื่อว่า สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้มูลนิธิเศรษฐกิจพอเพียง ทำงานเชื่อมประสานกับเครือข่ายขับเคลื่อนทั่วประเทศ มีผลงานต่างๆ ออกมามากมาย มีเครือข่ายในการขับเคลื่อนทั่วประเทศ ประมาณ 3,000 กว่าแห่ง เพื่อบอกเล่าเรื่องราวคำเตือนของพระองค์ท่าน และทางออกที่พระองค์ท่านได้พระราชทานไว้ให้ หนึ่งในการขับเคลื่อนที่สำคัญนั้นคือการผลิตสื่อ สื่อที่ผมใช้เปิดให้กับคนที่มาฟังบรรยายได้

เข้าใจ มาจากการผลิตของครูและนักเรียนของโรงเรียนที่ผมตั้งขึ้นมา

เรื่องแรกชื่อ “รู้มั้ย” เรื่องนี้ครูเป็นคนเขียนข้อความเนื้อเรื่องของสารคดีโดยการทำวิจัยหาข้อมูลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จากการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนสู่การเป็นประเทศการค้าเสรี ซึ่งทำให้เราสูญเสียความสมดุลของทรัพยากรโลกไปจนกลับมาส่งผลกระทบถึงทุกชีวิตบนโลก สอดคล้องกับที่พระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนเอาไว้ใน ส.ค.ส. พระราชทานปี พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นภาพประเทศไทยมีระเบิดล้อมอยู่ที่ 4 ด้าน มีเรือสำเภากำลังล่มและมีคำ “สามัคคีเป็นพลังค้ำจุนแผ่นดินไทย”

สารคดีเรื่องที่สอง เป็นเรื่องที่เด็กเขียนข้อความเนื้อเรื่อง ถ่ายทำ ตัดต่อเป็นภาพยนตร์เองโดยน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คำว่า “แบบคนจน” มาเป็นใจความสำคัญเพื่อสื่อสารบอกกล่าวออกไปว่า พระองค์ท่านสอนให้ทำแบบคนจน ไม่ต้องมีการลงทุนมากหลายอย่างแบบเขาให้ทำแบบคนจนแล้วจะสำเร็จ ทั้งสองชิ้นนี้ทำโดยนักเรียนกับครูที่มาเรียนรู้ศาสตร์ของพระราชา

- **วิชาหลักที่เด็กมาเรียนรู้ คือศาสตร์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งค่อนข้างเป็นปรัชญา แล้วเด็กเรียนรู้ด้วยวิธีไหน อย่างไร**

ที่นี่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง เป็นพื้นที่ซึ่งนำศาสตร์ของพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 9 ลงพิสูจน์จนสำเร็จ จากดินที่เคยเป็นดินดานถูกทำลายด้วยสารเคมีจากการทำไร่อ้อย วันนี้กลายเป็นป่า เป็นโอเอซิสของผู้คน คนที่มาที่นี่จะสัมผัสได้ถึงอากาศที่เย็นลง เสียงนก เสียงสรรพสัตว์โดยรอบ และที่สำคัญจะร่มเย็นทางจิตใจเพราะคนที่มาอยู่ที่นี่ผ่านการอบรมบ่มเพาะ ขัดเกลา เป็นที่เลือกแล้วที่จะเดินออกจากเส้นทางสายหลักที่ผู้คนเขากำลังเดินไป หันกลับมาสู่วิถีของความพอเพียง ดังนั้นที่นี่จึงทำอย่างที่พระองค์ท่านตรัสไว้ คือทำแบบคนจน แม้ว่ามันจะไม่ซับซ้อน ไม่หรูหรา ไม่น่าทึ่ง ไม่เป็นวิชาการมากนัก แต่ทำให้ชาวบ้านเขาทำตามได้ แล้วเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้จริง ๆ สร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชนชาวสยามได้จริง

ดังนั้น เด็กนักเรียนที่มาเรียนที่นี่จะได้เรียนวิชาหลักคือ วิชาฟื้นฟูดิน ดินที่เป็นทรัพยากรสำคัญของโลก แต่เราไม่เคยสนใจ เราทำลายจนดินไม่เหลือสิ่งมีชีวิต ในดินอื่น ๆ อีกแล้ว เหลือแต่พืชที่เราต้องการปลูกหาเงิน กับสารเคมีที่เราเอาเงินที่เราหามาได้ ซื้อไปใส่ ผลที่ตามมาคือ ขาดทุน เมื่อขาดทุนแล้วก็ขายที่ดินส่งลูกเรียนในเมืองหวังจะทำงานส่งเงินกลับมาปลดหนี้ ส่วนเงินนั้นมาจากไหน มาจากการทำงานหนัก เหนื่อยจนต้องฆ่าตัวตายหรือมาจากการค้ายาเสพติด ขายตัว พ่อแม่ไม่มีสิทธิ์รู้เลย รู้อีกทีก็เอาหลานมาฝากเลี้ยงแล้วส่งเงินกลับมาให้บ้าง ไม่ให้บ้าง ก็วนย้อนกลับไปเรื่องของเด็กออกนอกระบบอย่างที่ผมพูดไว้ตอนต้น ทั้งหมดมันเป็นวงจรการพัฒนามนุษย์ของประเทศนี้ ที่เราทำกันอยู่

พระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 9 เตือนไว้ใน ส.ค.ส. พระราชทานที่พระองค์ทำด้วยพระองค์เอง เป็นรูปประเทศไทยมีระเบิดล้อมอยู่ 4 ลูก ซึ่งจุดชนวนแล้วตีความง่าย ๆ ก็คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครองกำลังจะวิกฤต ตรงกลางมีคำว่า สามัคคีเป็นพลังค้ำจุนแผ่นดินไทย เป็นคำเตือนที่พระองค์ท่านทรงเตือนไว้ นั่นหมายความว่าเราจะต้องเปลี่ยนวิธีการสร้างคนแบบใหม่ ต้องจัดระบบการศึกษาใหม่ ทำการปฏิรูปครั้งใหญ่ เป็นการศึกษาของคน ทั้ง 70 ล้านคน ที่จะมาเรียนรู้เพื่อที่จะสร้างวินัยในตนเอง เรียนรู้ให้ลึกซึ้ง ถึงปรัชญาของพระองค์ท่านซึ่งทั่วโลกเขายอมรับแล้วว่าเป็นทางรอดของโลกทำให้

http://kanchanapisek.or.th

โลกยั่งยืนได้ และไม่ใช่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำไปสอบ แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อการลงมือทำ ทำตามแบบพระองค์ท่านที่ทรงแนะนำ คือทำแบบคนจน เพราะคนจนสูบกินทรัพยากรธรรมชาติน้อยกว่า ทั้งชีวิตเกิดและตายเป็นล้านครั้งยังไม่เท่ากับการทำลายล้างของคนโลภเพียงคนเดียวเลย

ปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 นั้นถือเป็นร่มใหญ่ของการปฏิบัติทั้งหมดในวิถีชีวิตของเราที่นี่ ทุกคนที่อยู่ที่นี่เป็นนักเรียนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พวกเขามาเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนวิถีชีวิต ดังนั้นคำว่า “นักเรียน” จึงไม่ได้หมายถึงแค่นักเรียนที่เรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ของศูนย์การเรียนที่เราตั้งมาเท่านั้น แต่หมายถึงทุกคนที่อยู่ที่นี่ เป็นคำว่า 70 ล้านคนที่ผมกล่าวถึง ทุกคนต้องเรียนรู้การแปลงปรัชญาสู่การปฏิบัติ ซึ่งมี 5 ระดับ ไม่เช่นนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะกลายเป็นสิ่งที่แขวนลอยอยู่บนหิ้ง เอาไว้กราบไหว้แตะต้องไม่ได้ ไม่มีค่า ไม่มีคนทำตาม ไม่ได้สนองพระราชปณิธานของพระองค์ท่านความพยายามของพระองค์ท่านสูญเปล่า

การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มี 5 ระดับ ดังนี้

1. **ปรัชญาแห่งความพอเพียง** เป็นร่มใหญ่ มีความเป็นนามธรรมสูงเป็นหลักคิด แนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งเราต้องเข้าใจ ความแตกต่างระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับปรัชญาของโลกเสรี และโลกคอมมิวนิสต์

2. **ระดับทฤษฎี** มีความเป็นนามธรรมน้อยลง เริ่มปฏิบัติตามได้แต่เป็นทฤษฎีภายใต้ปรัชญาใหม่ เช่น ทฤษฎีใหม่ด้านเศรษฐกิจ คือเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีด้านการเกษตร คือเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่เน้นการจัดการดินและน้ำให้เพียงพอ ก่อนที่จะทำการเพาะปลูก เป็นทฤษฎีภายใต้ความพอเพียงที่เป็นร่มใหญ่ นอกจากนั้นยังมีทฤษฎีการฟื้นฟูดิน ทฤษฎีการฟื้นฟูน้ำ การปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง การทำฝนเทียมการบำบัดน้ำเสีย ทฤษฎีอีกมากมายที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ให้ภายใต้ปรัชญาใหม่ของความพอเพียง

3. **วิธีปฏิบัติ ต้องทำอย่างเป็นขั้น เป็นตอน ทำตามลำดับขั้น** การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ที่นี่ ทำเป็นบันได 9 ขั้น ขั้นพื้นฐานคือทำให้มีความพอก่อน โดยนำศาสตร์ด้านการจัดการดิน น้ำ ป่า มาสร้างความพอ โดยเฉพาะ ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง จะสร้างความพอทั้งของกิน ของใช้ บ้านที่อยู่อาศัย และสร้างความร่มเย็นคืนกลับมาให้กับโลก สร้างอากาศหายใจ สร้างสถานที่อยู่อาศัยให้สรรพสัตว์ ทั้ง 4 พอนี้คือขั้นพื้นฐาน จากนั้นจึงไปสู่ขั้นก้าวหน้า คือให้เราทำบุญให้กับพระสงฆ์ ผู้มีพระคุณก่อนแล้วจึงทำทานให้กับคนยากไร้ สัตว์ร่วมโลกอย่างนี้ จึงจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ แล้วค่อยนึกถึงการเก็บรักษา แปรรูป คือทำทานก่อนแล้วค่อยเก็บ ไม่ใช่เหลือแล้วเก็บเลย เหลือแล้วขายเลย แบบนี้สังคมอยู่ไม่ได้ ขั้นของการขายจึงให้ไปอยู่ในขั้นที่ 8 แล้วขายเป็นเครือข่ายคือการสร้างเพื่อน สร้างมิตร สร้างระบบ

ประกันด้วยความเป็นมิตร ด้วยความรักกันขึ้นมา นี่คือการสร้างสังคมใหม่ที่ต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

4. **นวัตกรรมใหม่ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ** เมื่อเรานำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติด้วยตัวเราเองแล้ว เราจะพบ "นวัตกรรม" ใหม่เกิดขึ้น ที่แตกต่างกันไป เพราะเราเองเป็นคนลงมือทำ เรามีความเฉพาะในตนเอง มีความรู้ ความสามารถ มีถิ่นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ความรู้คิดต่างกัน นั่นคือคำว่า "ภูมิสังคม" ที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้ให้

5. **วิธีการบริหารภายใต้ปรัชญาใหม่** พระองค์ท่านทรงใช้คำว่า การบริหาร บนความขาดแคลน หรือ 'แบบคนจน'ตามที่เด็ก ๆ ได้ทำสารคดีเอาไว้ การบริหารแบบคนจนนี้สำคัญ บางคนมองว่าทำตัวเป็นคนจนไม่ดี แต่ที่จริงแล้วคนจนนั่นแหละ 'รวย' ถ้าทำตัวแบบคนจนจะรวยแต่ถ้าทำตัวแบบคนรวยจะจน เราเห็นกันมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ผ้าขี้ริ้วห่อทองนั่นแหละที่คนโบราณว่าไว้ แต่คนจนไม่ได้หมายถึงมีไม่พอ ไม่ได้หมายถึงไม่มีน้ำใจ ไม่ได้หมายถึงไม่มีเลยไม่ให้คนอื่น ถ้าคุณได้สัมผัสคนในสังคมนี้จริง ๆ คุณจะรู้ว่า คนไทยมีน้ำใจและน่าแปลกที่ยิ่งจนยิ่งมีน้ำใจยิ่งจนยิ่งให้ทานส่วนยิ่งรวยนั้นเราก็เห็นกันอยู่

โรงเรียนตามรอยพระราชาที่มาบเอื้อง ใช้วิธีบริหารแบบคนจนเหมือนกัน ผมสร้างโรงเรียนขึ้นมาจากมือเปล่า ไม่มีอะไรเลย ค่อยเติบโต มีเด็กนักเรียน 70 คน ศูนย์ฝึกกสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้องตั้งมาแล้ว 20 กว่าปี ฝึกชาวบ้าน ทำเป็นค่าย มีชุมชนเกิดขึ้นแล้ว โรงเรียนเกิดแล้ว มีวัดเกิดแล้ว มีบวรเกิดแล้ว ซึ่งใช้แนวทางของพระองค์ท่าน ไม่ใช่การท่องจำเอาว่า บวรบวร แล้วทำอย่างไร ทำไม่เป็น เราใช้ศาสตร์ของพระราชา ใช้หลักธรรมะ ธรรมชาติ ธรรมดาง่าย ๆ เพื่อแก้ให้เห็นว่าสภาวะโลกร้อนที่เป็นปัญหาใหญ่ของคนทั้งโลกที่ประเทศต่าง ๆ ระดับยักษ์ใหญ่อย่างประเทศสหรัฐอเมริกาทุ่มทั้งงบประมาณทั้งคนทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาทั้งหลายแก้ไม่ได้ แต่ศาสตร์พระราชาแก้ไขปัญหาได้ แต่ "ผู้ที่ต้องปฏิบัติ ต้องมีความเพียร ต้องอดทน" ทรงตรัสและทำให้เห็นตลอดเวลากว่า 70 ปี แห่งการครองราชย์

- **วิธีอธิบายความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของอาจารย์ยักษ์ดูเหมือนว่าจะต่างกับของคนอื่น**

คนไทยอธิบายความหมายของปรัชญาพระเจ้าแผ่นดินแบบที่...ผมคิดว่ามันยังไม่ลึกซึ้งพอ อยากให้คนไทยได้ลองมาศึกษา มาเรียนรู้เรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ศึกษาไว้ให้ละเอียด ลึกซึ้ง เพราะว่าหากไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งพอ หรือเข้าใจผิดจะตีความไปต่าง ๆ นานา อย่างที่พูดว่า 2 ห่วง 3 เงื่อนไข บางทีก็เป็น 3 ห่วง 3 เงื่อนไข หลัง ๆ มีเพิ่มขึ้นมาอีก ถ้าเราเอาทุกอย่างไปใส่ห่วงมันก็เดินยาก สิ่งที่พระองค์ท่านพระราชทานไว้นั้นไม่มีห่วง ต้องอ่านให้มากแล้วไปทำด้วยตนเอง เหมือนกับการว่ายน้ำหากเราท่องตำราว่ายน้ำแต่ไม่เคยว่ายน้ำ เราจะไม่มีทางรู้เลยว่าแท้จริงนั้นการว่ายน้ำเป็นอย่างไร และหากเราตกน้ำแล้วเราท่องตำราได้ทั้งหมด ผมถามคุณจริง ๆ ว่าเราจะรอดไหม

ความรู้ที่แท้จริงนั้น ไม่ว่าเรื่องใดก็ตามจะต้องมาจากการคิด แยกแยะ วิเคราะห์ เชื่อมโยงใน 3 ระดับ มองความเป็นศาสตร์ด้วยการแยกแยะ ทั้ง Classification, Association และ Critic ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาบาลีนั้นใช้คำ สุตมยปัญญา จิตมยปัญญา และภาวนามยปัญญา คำว่าภาวนาไม่ได้แปลว่านั่งบริกรรมแบบที่เราเข้าใจกัน ไม่ได้หมายถึงการนั่งหลับตาภาวนา แต่ภาวนาแปลว่าทำจนเห็นผล เข้าใจแท้จริงจนวิพากย์ได้ ซึ่งมี 3 ขั้นตอน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 สอนผม

เมื่อสมัยผมดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองประเมินผลและข้อมูลพระราชดำริ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ผมทำงานในหน้าที่นั้นมาเป็นเวลา 16 ปี ก่อนตัดสินใจลาออกจากงานเพื่อนำแนวทางตามพระราชดำรัสมาสู่การปฏิบัติด้วยตนเอง ผมมีหน้าที่ตามเสด็จจดบันทึกพระราชดำรัสและนำสิ่งที่พระองค์ท่านรับสั่งมาเขียนเป็นแผนเพื่อนำไปประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหางบประมาณให้ไปทำโครงการ มีเงินบริหาร 8 ก้อน ในสมัยก่อน มีเงินอยู่ประมาณ 400-1,000 ล้านบาท มาจากการรับบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย พระองค์ท่านตั้งเป็นกองแล้วให้สำนักงาน กปร. ดูแลกองเหล่านี้ เมื่อรวมเงินที่รัฐบาลตั้งให้อีก 400 ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ.2523 - พ.ศ.2534 ปัจจุบันสำนักงาน กปร.มีเงินงบประมาณสนองโครงการพระราชดำริ 2,300 กว่าล้านบาท ระยะ 10 ปีหลัง พระองค์ท่านไม่แข็งแรงไม่ค่อยได้พระราชทานพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาดูแลแทน พอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 สวรรคต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 พระดำรัสรับสั่งให้สืบสานงานต่อเหมือนพ่อยังอยู่ ซึ่งศาสตร์ของพระราชามีมานานแล้ว แต่คนไทยไม่เข้าใจศาสตร์ของพระราชา พอมาสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มาเปลี่ยนรายการคืนความสุขให้ประเทศไทย มาเป็นรายการศาสตร์ของพระราชา หลายคนนำมาใช้แทนเต็มไปหมดแล้วตีความกันไปต่าง ๆ นานา

กระทรวงมหาดไทย โดยเฉพาะสถาบันดำรงราชานุภาพ น่าจะเอาจริงเกี่ยวกับเรื่องศาสตร์พระราชา ผมเคยทำงานที่กระทรวงมหาดไทยในตำแหน่งนักพัฒนาชุมชนมาก่อนที่จะมาอยู่สหประชาชาติ สภาพัฒนาเศรษฐกิจ และสำนักงาน กปร. ผมรักกระทรวงมหาดไทย เพราะมหาดไทยสร้างให้เป็นนักพัฒนา ผมเป็นทุกวันนี้ได้เพราะโรงเรียนมหาดไทยสอนผม ผมเชื่อว่า **จะเป็นขุนนาง ต้องรู้ดี มีสัจจะ เสียสละเพื่อสังคม นิยมประชาธิปไตย ใช้เหตุผล อดทนต่อหน้าที่ หลีกหนีอบายมุข หาความสุขจากธรรมะ เลิกละทิฐิ มีสติครองตน** เป็นสิ่งที่ผมท่องจำมาตลอด ซึ่งข้าราชการสมัยนี้เป็นอย่างที่พูดมานี้หรือเปล่าผมก็ไม่ทราบได้ แต่ที่พบเจอกับตนเองก็เนื่องจาก หน่วยงานตำรวจ ทหาร มักจะส่งข้าราชการที่เกเร หรือเตรียมจะปลดจากราชการมาอบรมที่ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง บางทีก็มาครั้งละนาน ๆ เป็นเดือนเพื่อปรับพฤติกรรม ถ้าไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ดีขึ้นจะปลดออกจากราชการ แต่ถ้าปรับปรุงตัวมาบเอื้องมีคำยืนยันให้ผ่านแสดงว่าได้กำลังพลกลับไป เป็นนโยบายฟื้นฟูกำลังพลซึ่งทำให้เห็นว่า ศาสตร์ของพระราชาเมื่อนำลงสู่การปฏิบัติให้เข้าใจแล้วจะเห็นผล เป็นแนวทางที่ทำได้จริง ไม่ติดห่วง ไม่ติดเงื่อนไขใด ๆ แต่ต้องมุ่งมั่นหาความรู้ และมีคุณธรรมคือความเพียร เพราะเรากำลังเดินแยกออกจากเส้นทางกระแสหลักมาสร้างทางใหม่ เป็นทางรอดของผู้คน ดังนั้น ถ้าไม่มีคนค้านเลย ไม่มีแรงต้านเลยแสดงว่าไม่ใช่ ไม่จริง ทางที่กำลังเดินนั้นผิด ที่ถูกคือต้องมีคนค้าน มองด้วยหางตา หาว่าเพี้ยน ต่อต้าน จำนน เอารางวัลมาให้นี่ ผมท่องเอาไว้เป็นคาถา สำหรับผู้สร้างนวัตกรรมทั้งหลายจะต้องเผชิญ

- **ศาสตร์พระราชาจะนำพาสังคม ประเทศ โลกนี้รอดได้อย่างไร**

ผมอยากให้คนที่ได้อ่านบทความนี้ลองถามตัวเองกลับไป ว่าสังคมไทยจะรอดได้อย่างไรในวิถีที่กำลังดำเนินไปอยู่นี้ มีอะไรเป็นสัญญาณให้เห็นได้บ้างว่าทางที่เดินเป็นทางที่ถูกแล้ว ดีงามแล้ว ถ้าเป็น

เช่นนั้นไม่ต้องค้นหาทางใหม่ แต่เพราะผมเชื่อว่ามันไปไม่รอด สัญญาณวิกฤตมีให้เห็นเต็มไปหมด สุดท้ายก็ไม่พ้นโทษระบบการศึกษาแต่มันก็เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ยากจริง ๆ โดยเฉพาะครู พระ หมอ เป็นกลุ่มที่มีความมุ่งมั่นของตัวเองสูง ใครไปเปลี่ยนแปลงยากแต่ต้องพยายามทำ เพราะการศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ ส่วนสถาบันดำรงราชานุภาพคือสถาบันพัฒนามนุษย์เหมือนกัน และต้องพัฒนาคนทุกช่วงวัย กลุ่มที่ 1 เด็กเล็กได้พูดถึงไปแล้วว่าต้องดูแลให้ดีเพราะเป็นพื้นฐาน หลังจากนั้น เข้าไปอยู่ในระบบโรงเรียนเป็นภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่น ๆ จบการศึกษาเป็นวัยทำงาน กลุ่มนี้ต้องดูแลตัวเอง เพราะไม่มีหน่วยงานไหนดูแล แต่ว่าในอนาคตต้องคำนึงถึงคนกลุ่มนี้เพราะว่าคนจะตกงานจำนวนมาก หลังจากที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามา เช่น รถยนต์ ระบบการพิมพ์ ระบบดิจิตอล ขอยกตัวอย่าง ประเทศอินเดีย เป็นนักเทคโนโลยีวิศวกรรมด้านคอมพิวเตอร์ที่ดีสุดในโลก คนจะตกงานเกือบล้านคนเพราะเทคโนโลยีมันเปลี่ยนแปลงเร็วมากจนกลุ่มเทคโนโลยีเก่าที่อายุเกิน 40 ปี ปรับตัวไม่ทัน อีกตัวอย่างคือแพทย์ปัจจุบันมีเทคโนโลยีหุ่นยนต์ทำงานได้แม่นยำกว่ามนุษย์ หมอผ่าตัดในอนาคตคงต้องเปลี่ยนอาชีพ เพราะหุ่นยนต์ราคาถูกลงและเข้าถึงได้หมด ดังนั้น เมื่อคนไม่มีงานทำเพราะอุตสาหกรรมหันไปใช้หุ่นยนต์เป็นหลัก คนจะไม่มีอาชีพ ไม่มีรายได้ ตกงานกันจำนวนมากเหมือนปี 40 แต่คราวนี้ประเทศจะอยู่ไม่ได้ จะเกิดสงครามกลางเมืองความแก่งแย่งกัน เพราะว่ามันไม่พอ ดังนั้น ต้องสร้างอาชีพใหม่ ๆ ไว้รองรับจะไม่ใช่อาชีพที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้อีกต่อไป กระทรวงมหาดไทยต้องมองมิตินี้ให้ออก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้รับรางวัลสูงสุดระดับโลก คือ รางวัลด้านการพัฒนามนุษย์ตลอดชีวิต แม้ว่าจะมีรางวัลด้านอื่น ๆ อีก เช่น ด้านดิน น้ำ แฝก ฝนหลวง ฯลฯ แต่เครื่องมือหรือศาสตร์ทั้งหมดนั้นต้องใช้ไปในการพัฒนาโดย “คน” ดังนั้น การพัฒนาคนจึงเป็นหัวใจสำคัญที่สุด ชื่อเต็ม ๆ ของรางวัลนี้คือ รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ (อังกฤษ: UNDP Human Development Lifetime Achievement Award) รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์และนายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติได้ประกาศปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทิศทางใหม่ของโลก ต่างประเทศได้หยิบไปใช้เป็นทิศทางเพื่อที่จะทำให้โลกพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืนที่พูดกันว่า Sustainable Development Goals (SDGs) หนึ่งในนั้นคือการพัฒนามนุษย์ ดังนั้น ประเทศไทยเราจึงต้องทำเรื่องนี้อย่างจริงจัง นำศาสตร์พระราชามาพัฒนามนุษย์ให้ได้จริง ๆ แล้ว การพัฒนามนุษย์คือการสร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญา ในทิศทางใหม่ที่กล่าวไปแล้ว 5 ระดับขั้น เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง

- **บทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่จะมาช่วยขับเคลื่อนศาสตร์พระราชาในปัจจุบัน**

ผมทราบมาว่า นายกรัฐมนตรีสั่งการผ่านคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่าง ๆ โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นแม่งานทำงานร่วมกับสำนักงาน กปร. กระทรวงเกษตร กระทรวงอื่น ๆ อีกหลายกระทรวง รวมทั้งมูลนิธิปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ ให้จัดอบรมผู้นำการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด โดยให้ผู้บริหารระดับจังหวัด ในส่วนต่าง ๆ จำนวน 12 คน เข้าอบรมร่วมกัน มีตั้งแต่รองผู้ว่า-

ราชการจังหวัดที่อายุราชการน้อยที่กำลังจะขึ้นเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดในอนาคต รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด หัวหน้าสำนักงานจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบเบ็ดเสร็จ หรือเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ผู้อำนวยการโครงการชลประทานจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานของ ธ.ก.ส. ในจังหวัดและผู้นำการขับเคลื่อนการพัฒนาจากทุกภาคส่วนในพื้นที่เลือกโดยผู้ว่าราชการจังหวัดอีก 4 ท่าน รวมเป็น 12 ท่านเข้าอบรมหลักสูตรของมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ โดยการประสานงานของสำนักงาน กปร. ซึ่งทางมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติเอง เราก็เกรงใจเพราะว่าสถานที่อบรมของเรามันลำบาก กินยาก นอนยาก เป็นป่า เป็นวิถีบ้านบ้าน ถ้าเคยไปที่มูลนิธิฯ จะเข้าใจเลยว่าเราจะรับรองผู้บริหารระดับสูงอย่างรองผู้ว่าราชการจังหวัดได้อย่างไร ระยะเวลาอบรมประมาณ 3 - 5 วัน แต่รองปลัดกระทรวงมหาดไทยท่านบอกว่าไม่เป็นไร ถ้าใครไม่อยากเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ต้องมาลำบากก็ได้ ตรงนี้เลยเป็นที่ประทับใจของผมว่ามีคนที่เข้าใจความลำบากว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เป็นหนึ่งในความร่วมมือแบบ “สามัคคี” ตามที่พระองค์ท่านพระราชทานทางออกไว้ใน ส.ค.ส.พระราชทาน

นอกจากนั้น สมัยที่นายกฯ ประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นผู้บัญชาการกองทัพบก ได้สั่งให้ทหารทั้งประเทศทุกกองทัพมารับการอบรมที่มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อบรมไปแล้วให้ไปตั้งศูนย์ 100 แห่ง ให้ได้ภายใน 6 เดือน บางศูนย์ทำได้ดีมาก ตั้งได้จริงกว่า 118 ศูนย์ฝึก และสามารถทำงานขับเคลื่อนกับภาคประชาชนได้อย่างดี โดยเฉพาะหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ จังหวัดลพบุรี ได้น้อมนำศาสตร์ของพระราชาไปขยายผลได้อย่างน่าประทับใจ

วิธีการสืบสานศาสตร์พระราชาให้ถูกให้ตรง คือทำความเข้าใจในความแตกต่างของหลักคิดพระองค์ท่าน กับ 2 ขั้วความคิดของโลกทุนนิยม และโลกคอมมิวนิสต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ท่านนำเสนอปรัชญาที่ 3 บนความกล้าหาญอย่างยิ่งที่สุด นำเสนอในขณะที่เป็นกษัตริย์พระองค์เดียวในโลก ที่เป็นนักปราชญ์ พระองค์ท่านได้รับรางวัลระดับโลกกว่า 40 รางวัล มีศาสตร์ใหม่ ๆ ทฤษฎีใหม่ ๆ กว่า 40 ทฤษฎี แต่พวกเรารู้จักกันทฤษฎีเดียวคือเกษตรทฤษฎีใหม่ แล้วก็นำไปท่องจำกันต่อไปว่า 30 : 30 : 30 : 10 เสร็จแล้วไปบวกลบคูณหารขุดแหล่งน้ำเป็นเหลี่ยม ๆ ปลูกผัก ปลูกข้าวเป็นแปลง ๆ ไม่ได้เข้าใจความลึกซึ้งของพระองค์ท่าน อย่างเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของดินกับน้ำ น้ำจากอ่างใหญ่ไหลเข้ามาเติมอ่างเล็ก จากอ่างเล็กจึงมาสู่แหล่งน้ำในไร่นา ซึ่งคือเกษตรทฤษฎีใหม่ ท่านวางระบบไว้ให้ตั้งแต่ทำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เพื่อชะลอน้ำที่ไหลแรงของลุ่มน้ำป่าสักให้มีพอไว้ใช้และไม่หลากมาท่วม จากนั้นต่อมาที่ห้วยหินขาวเป็นอ่างเล็ก จากอ่างเล็กไหลมาเติมสระน้ำประจำบ้านเรือนกว่า 120 หลังคาเรือน เป็นการทดลองทำเกษตรทฤษฎีใหม่สำหรับเกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนน้อย สำรวจมาแล้วว่าที่ดินเกษตรกรส่วนใหญ่มีประมาณ 15 ไร่ และอาศัยอยู่ครัวเรือนละประมาณ 5 คน ดังนั้นทำนา 2 ไร่จะพอกินในครัวเรือน และจะต้องใช้น้ำประมาณ 5 ไร่ หรือ 30% ของพื้นที่ 15 ไร่เพื่อให้มีน้ำเพียงพอต่อการทำเกษตรและอุปโภคบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งยามที่ฝนทิ้งช่วง เหล่านี้คือความคิดที่รอบรู้ รอบด้าน ระมัดระวังของพระองค์ท่าน แต่ไม่มีใครหยิบยกมาศึกษาอย่างจริงจัง ไม่มีสถาบันการศึกษาไหนนำทฤษฎีใหม่ของพระองค์ท่านมาทำให้เกิดความจริงที่พิสูจน์ได้ พระองค์ท่านตรัสว่าเป็น tentative formula หมายถึง สูตรคร่าว ๆ ที่

สามารถพัฒนาต่อได้ แต่กลับไม่มีใครหยิบไปพัฒนา ส่วนมากหยิบไปทำแบบตายตัวพอไม่สำเร็จก็นิ่ง

พระองค์ท่านเคยรับสั่งถึงเรื่องนี้หลายครั้ง เคยตรัสอย่างจริงจังว่า... 'ฉันตั้งนิด้ามากับมือ ช่วยขับเคลื่อนเรื่องนี้แต่กลับไม่ช่วยทำ' ฟังแล้วก็สะท้อนใจ สถาบันดำรงราชานุภาพน่าจะทำเรื่องวิชาพอเพียง และพัฒนาสร้างเป็นทฤษฎีใหม่ขึ้น สร้างทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ขึ้น ให้เป็นรูปธรรม ในเมื่อไม่มีมหาวิทยาลัยไหนทำแล้ว เรา... สถาบันดำรงราชานุภาพก็ควรจะได้ลงมือทำเอง ระดมทีมงานมือดีที่รู้จักและเข้าใจงานของพระองค์ท่านจริง มาช่วยกันทำ เอาคนที่ทำจริง คิดเป็น สร้างทฤษฎีเป็น ทำวิจัยเป็นมาทำ มาสร้างทฤษฎีใหม่ขึ้น สถาบันดำรงราชานุภาพจะได้ขึ้นชื่อว่าทำเรื่องสืบสานศาสตร์พระราชาได้จริง ผมอยากให้ทำมาก

- **เหตุผลที่ทำให้การขับเคลื่อนศาสตร์พระราชายังไม่ขยายผลเท่าที่ควรในทรรศนะของอาจารย์คืออะไร**

เหตุผลที่แท้จริงคือเรื่องของหลักคิด เนื่องจากการศึกษาของเราในรูปแบบปัจจุบันนี้พัฒนาวิธีคิดของเราให้เป็นแบบตะวันตก ตำราบริหารของเราเรียนเป็นตำราตะวันตกท่องกันมา ทำตาม ๆ กันมา เช่น **POSDCORB** เราไม่พัฒนาวิชาการของเราขึ้นเอง จากวิธีคิดของเราเอง ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเรา จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงรับสั่ง เราศรัทธาประเทศฝรั่งมากจนเกินไป จนไม่สร้างวิชาการของเราเอง ฟังดูนิ่ม ๆ แต่ความหมายรุนแรงคือคุณไม่มีสมองของคุณเองเลย เราลอกประเทศอื่นมาทั้งหมด ตำราบริหารการปกครองไม่กล้าคิดอะไรเองเลย เราเดินตามเศรษฐกิจการค้าเสรี ซึ่งหัวใจสำคัญของเขาคือ Gross Domestic Product (GDP) หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ เป็นมาตรวัดความเจริญตามวิถีของโลกเสรีนิยม เสถียรภาพทางการเงินนั้นก็เป็นเสถียรภาพของเศรษฐกิจการค้าเสรี โลกกำลังทำสงครามกันอย่างรุนแรงระหว่างกลุ่มที่มีความคิดต่าง เป็นสงคราม 4 รูปแบบ หนึ่งคือ สงครามการเงิน สองการจารกรรม สามการวินาศกรรม และสี่การกรีฑาทัพการรบใหญ่แบบที่เราเห็นประเทศมหาอำนาจทั้งหลายพากันนำระเบิดไปทิ้งในประเทศสงคราม และมีการยิงขู่ขวัญแสดงแสนยานุภาพกันเนือง ๆ เช่น ประเทศรัสเซียยิงระเบิดขู่ขวัญประเทศเกาหลี ประเทศเกาหลียิงระเบิดตอบโต้แต่ยิงระเบิดไปตกทะเลเกือบจะตกที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประเทศญี่ปุ่นกลัวมากว่าระเบิดจะตกที่ประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นได้เตรียมการอพยพคนญี่ปุ่นให้กระจายไปอยู่ทั่วโลก ประชากรของเขากว่า 130 ล้านคนได้อพยพไปหลายประเทศ ขณะนี้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศเรา ในจังหวัดทางภาคเหนือ ทั้ง น่าน เชียงใหม่ เชียงราย ที่จังหวัดราชบุรีมีการกว้านซื้อที่ดินไปแล้วกว่า 6,000 ไร่ นำเงินลงทุนกว่า 2 แสนล้านบาทมาปรับปรุงพื้นที่เพื่อสร้างชุมชน มีโรงพยาบาล ศูนย์ดูแลคนแก่ เด็ก โรงเรียน และเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลาย เป็นชุมชนขนาดใหญ่ยักษ์ เขากระจายคนของเขาออกไปในหลายพื้นที่ในประเทศไทย พื้นที่ไหนที่มีบริษัทญี่ปุ่นอยู่เขาก็จะซื้อที่ดินรองรับ พร้อมทั้งจ้างบริษัทผลิตอาหารขนาดใหญ่ให้ผลิตอาหารให้กับคนญี่ปุ่น นี่คือการรุกรานชนิดที่เราไม่สำเหนียกแถมอ้าแขนรับด้วยซ้ำ เพราะเรามองว่าเขาเข้ามาช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจเพิ่ม GDP อันที่จริงก็คือเราเห็นแก่เงินมากกว่าคนของเรานั่นเอง

มาดูสภาพการค้าขายในโลกนี้ว่ามันกำลังรุ่งเรืองหรือร่วงโรย ประเทศในโลกคอมมิวนิสต์ขายธนบัตรดอลลาร์ทั้งหมดทิ้งแล้วซื้อทองคำแทน ได้แก่ ประเทศรัสเซีย ประเทศบราซิล เป็นการโจมตีค่าเงินครั้งรุนแรงและจะเป็นสงครามอีกรูปแบบหนึ่ง สุดท้าย

เราจะต้องเผชิญกับสงครามเศรษฐกิจครั้งรุนแรง และถ้าประเทศไหนสู้ไม่ได้จะใช้อาวุธเข้าสู้ ปรากฏการณ์นี้มีให้เห็นแล้วจนกลายเป็นแบบแผนของการเกิดสงคราม และสงครามโลกครั้งที่ 3 จะเป็นแบบแผนเดียวกันนี้ เป็นสงครามจิตวิทยาและสงครามการเมือง

ย้อนไปดูประวัติศาสตร์ไทย เราจะพบว่า ก่อนที่เราจะถูกฝังหัวด้วยระบบการค้าเสรี เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีนิยม ได้เข้ามาหยั่งรากฝังลึกโดยหลักคิดเหล่านี้เกิดขึ้นมาแค่ 234 ปีก่อนหน้านี้ ประเทศอังกฤษสร้างลัทธิเสรีนิยมขึ้นมาหวังผลประโยชน์จากการค้าเพราะเป็นประเทศเดินเรือ โดยมุ่งไปที่กำไรสูงสุดหรือ Maximize Profit โดยมองว่าการค้าจะรุ่งเรืองได้ต้องมีเครื่องมือ คือ เสรีภาพ รัฐจะเข้าไปยุ่งเข้าไปแทรกแซงไม่ได้ต้องปล่อยให้มือที่มองไม่เห็น (invisible hand) หรือกลไกการตลาดทำงานเอง ลัทธินี้กระจายไปทั่ว จน 70 ปีให้หลัง เริ่มเห็นเค้ารางของความหายนะ เพราะผู้มีทุนสูงกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์หลัก นักคิดจากประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศสซึ่งไม่ถูกกับประเทศอังกฤษอยู่แต่เดิม ตรวจเช็คทางประวัติศาสตร์ได้สองประเทศนี้เข้ามาแย่งกันเป็นเจ้าอำนาจในทุกพื้นที่แม้แต่ประเทศไทยไม่เว้น สองประเทศเข้ามาแย่งแผ่นดินไทยจนเกิดการเจรจาแบ่งครึ่งของฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านตะวันออกประเทศอังกฤษเอาไป ประเทศไทยต้องต่อรองและต่อสู้กับประเทศฝรั่งเศส จนประเทศไทยต้องนำเงินถุงแดงที่รัชกาลที่ 3 เก็บเอาไว้ไปแลกพื้นที่ของจังหวัดจันทบุรี ตราดกลับคืนมา ไม่เช่นนั้นประเทศไทยจะเสียพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยซึ่งเป็นชัยภูมิของประเทศไทยที่ดีที่สุดใน 6 แห่งของโลกไป นั่นคือเรื่องราวในประวัติศาสตร์ไม่กี่ร้อยปีและมีให้ค้นคว้าหาความรู้กันมากมาย หลังจากนั้นผลของการหันเหไปสู่การค้าเสรีปรากฏให้เห็นชัดเจน เราทิ้งจุดเด่นหรือความเก่งกาจที่สุดของคนไทยคือเรื่องการผลิตอาหารไปสู่การศึกษาแบบโลกตะวันตก เราเคยเป็นชาติที่ผลิตอาหารเก่งที่สุดในโลก แต่เราทำลายสิ่งเหล่านี้ทิ้งเสีย โดยเริ่มจากการที่คนหนึ่งคนปลูกผลหมากรากไม้ 20-30 ชนิด เพื่อส่งลูกไปเรียนหนังสือจนจบการศึกษาระดับปริญญา เพื่อที่จะมาตกงาน หางานทำไม่ได้ หรือหาได้ก็มีรายได้เดือนละ 15,000 มีค่าใช้จ่าย 20,000 ส่วนพ่อแม่นั้นยังคงขายผลไม้ต่อไปได้รายได้ปีละ 5 ล้านบาท แล้วส่งเงินให้ลูกไปทำงานต่อไป ทั้งที่พ่อแม่ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่มีรายได้ ส่วนลูกนั้นทิ้งพ่อทิ้งแม่ มาเรียนหนังสือแล้วมาทำงานเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน เงินเดือนไม่ถึง 20,000 บาท ผ่อนบ้าน ผ่อนรถยนต์ ทำงานห้องแอร์ ขับรถไปเที่ยวรูดบัตรเครดิตดูดี มีเงินใช้จ่าย แต่ว่าเงินนั้นขอมาจากพ่อแม่ แล้วทุกคนก็พากันเชิดชูว่านี่คือผู้ที่ประสบความสำเร็จ ยิ่งเติบโตในหน้าที่การงานเงินเดือน หลักแสนยิ่งประสบความสำเร็จ แต่เป็นหนี้เท่าไหร่ ไม่คิด หรือไม่กตัญญูต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ไม่พูดถึง นี่คือระบบการศึกษาที่ทำลายรากเหง้าของประเทศไทยนี้ ดังนั้นจะเดินตามศาสตร์ของพระราชา ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนหลักคิด ต้องปฏิรูปการศึกษาทั้งหมดใหม่ให้หันมาทำตามปรัชญาของพระองค์ท่าน

ความพยายามในการต่อต้านลัทธิเสรีนิยมที่เกิดขึ้นภายหลังจาก 70 ปี ของการออกล่าอาณานิคมทางความคิดทำให้เกิดลัทธิสังคมนิยม โดยมีนักคิดจากประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมัน คือ นายคาร์ล มารกซ์ กับนายฟรีดริช เองเงิลส์ จับมือกัน เขียนตำราคอมมิวนิสต์ขึ้นมาเล่มหนึ่ง ชื่อ The Communist Manifesto หรือแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ขึ้น เพื่อประกาศเจตนาจากชุมชนมุ่งเน้นเศรษฐกิจชุมชน หรือ Communism เน้นการกระจายรายได้ให้เข้าถึงคนทุกระดับ โดยมองว่าวิธีนี้เท่านั้นถึงจะต้านทานกระแสหลักของทุนนิยมได้ ประเทศไทยนำกลับมาสร้างเป็นโครงการพัฒนาชุมชน

ปลุกระดมให้คนมารวมตัวกันสร้างความเข้มแข็งชุมชนอย่าให้ถูกกลไกของตลาดนอกชุมชนมาเอาเปรียบ เพราะว่าลัทธิสังคมนิยม เสรีนิยมจะอาศัยกลไกตลาดเปิดเสรีเข้ามาดูดกลืนทรัพยากรไปจากชุมชน ฉะนั้น การป้องกันคือการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อจะปกป้องตัวเอง นี่คือหลักเกณฑ์ของหลักคิดคอมมิวนิสต์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ท่ามกลางการต่อสู้ของหลักคิด 2 ขั้ว พระองค์ท่านประกาศจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม พระองค์นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ครั้งแรกกับกองทัพบกและกองทัพเรือ จะขออธิบายง่าย ๆ ถึงสถานการณ์ในขณะนั้นว่า เรามีเรือรบที่เราซื้อมาใช้แต่ซ่อมไม่เป็น เวลาสู้รบแล้วเรือรบเสียเราต้องขอเวลาซ่อมเรือรบก่อน เราต้องนำเรือรบไปซ่อมที่ประเทศจีน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสเปน ซึ่งเป็นประเทศที่เราไปซื้อเรือรบมา พระองค์ท่านตรัสว่า ‘ซ่อมเองไม่ได้แล้วจะมีเรือรบทำไม’ พระองค์ท่านพาช่างทหารกรมอู่ทหารเรือไปดูงานที่บิสมาร์ก ประเทศเยอรมัน เพื่อไปดูอู่ต่อเรือรบซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับพระองค์ท่าน ภายหลังนำเอาวิศวกรประเทศเยอรมันมาช่วยพัฒนาเรือรบจนประเทศไทยสามารถต่อเรือได้เอง คือเรือ ต.ริมฝั่ง หรือเรือตรวจการชายฝั่ง เรือรบขนาดใหญ่ 2,000 ตัน เรือเดินทะเลและเรือน้ำลึกทำได้แล้วและภายใน 3 ปีข้างหน้าจะต่อเรือพิฆาตหรือเรือฟริเกตได้ แต่กองทัพเรือต้องการช่างที่มีทักษะและฝีมือประมาณ 2,000 คน แต่โรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั้งประเทศไทยไม่สามารถผลิตช่างให้กับกองทัพเรือได้ ช่างเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เราไม่ควรเสียเงินค่าต่อเรือฟริเกต จ้างเค้าต่อเรือเสียเงินเป็นหมื่นล้าน ถ้าต่อเรือเองจะเสียเงินไม่ถึงหมื่นล้าน ทำไมไม่ต่อเรือเอง ทำเอง อันนี้เป็นพระราชดำริของพระองค์ท่าน ทำไมไม่สืบสาน แต่รัฐบาลไม่กล้าทุ่มงบประมาณให้กองทัพเรือทั้งที่กองทัพเรือทุ่มเทมาก ประเทศไทยควรจะมีอู่ต่อเรือทั้งเรือสินค้า เรือขนส่ง เรือท่องเที่ยว เรือประมง เรือกีฬา ที่อยู่ในน่านน้ำใหญ่ ทั้งอ่าวไทยและอ่าวอันดามันควรจะต่อในอู่ในประเทศไม่ใช่ต่อเรือจากประเทศญี่ปุ่น ประเทศจีน ประเทศสเปน ประเทศอังกฤษ และประเทศอเมริกา ทำไมไม่พัฒนาการต่อเรือ ประเทศไทยของเรามีบริษัทอู่เรือ 80 บริษัท จะต้องพัฒนาการต่อเรืออย่างจริงจัง แต่เราไม่คิดเช่นนี้เราจะไปทำรถยนต์แข่งกับประเทศอื่นเค้า ผลสุดท้ายจะไปไม่รอด เพราะประเทศอื่นผลิตเป็นรถยนต์ไฟฟ้าแล้ว ห้างสรรพสินค้าก็อยู่ไม่ได้ถ้าไม่ปรับตัวคนเดินห้างน้อยลง เพราะคนสมัยนี้สั่งซื้อสินค้าทางคอมพิวเตอร์และมือถือ ส่งสินค้าถึงบ้าน จ่ายเงินที่บ้าน ห้างสรรพสินค้าประเทศอเมริกา 3,600 แห่ง จะขาดทุนในเวลาอีกไม่นานจะไม่มีใครไปซื้อสินค้าที่ห้างอีก แต่การปรับตัวของผู้ประกอบการทำได้รวดเร็วกว่าห้างหลายแห่งพัฒนาระบบการซื้อขายออนไลน์ขึ้นมา ถ้าเป็นเช่นนั้นท้ายที่สุดแล้วคนที่จะตกงานจะกลายเป็นใครคงไม่ต้องพูดถึง

ดังนั้น สรุปแล้วเหตุผลที่การขยายผลศาสตร์พระราชาไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ทันเวลา เพราะเราไม่เชื่อในตัวเราเอง คนไทยไม่เชื่อมั่นในภูมิปัญญาของเรา รักในหลวงแต่ห่วงฝรั่ง จึงเป็นได้เท่านี้ แต่ตอนนี้นับว่าดีขึ้นมากแล้ว หลังจากวันที่ 13 ตุลาคม สื่อต่าง ๆ ได้ขยายผลการทรงงานของพระองค์ท่านทำให้คนรุ่นใหม่คนที่ยังไม่เคยรู้ได้รู้ได้เห็น เข้าใจและตระหนักถึงการทุ่มเทพระวรกายของพระองค์ท่าน หวังว่าประกายนี้จะอยู่ยาวนานไประยะหนึ่งจนกลายเป็นกระแสหลักในอนาคต

- **โลกโซเชียลหรือการสื่อสารผ่านโลกอินเตอร์เน็ต จะเข้ามาช่วยสานต่อศาสตร์พระราชาได้หรือไม่ และอย่างไร**

การสื่อสารออนไลน์ทำให้โลกเล็กลง เราเห็นความหายนะของโลกได้ชัดเจนขึ้น เราเห็นการล่มสลายขององค์กรยักษ์ใหญ่ที่ปรับตัวช้า เราเห็นความเปลี่ยนแปลงฉับไวของเทคโนโลยี และพลังอำนาจที่เพิ่มมากขึ้นของปัจเจก ชุมชนในโลกออนไลน์มีพลังในการเปลี่ยนแปลง หลายมาตรการของภาครัฐไม่สามารถดำเนินการต่อได้เพราะการปลุกพลังจากโลกโซเชียล ต่อไปทั่วโลก ไม่ใช่เฉพาะประเทศไทย ประชาชนจะรวมตัวดูแลจัดการกันเอง ปกครองกันเอง หลายจังหวัดเริ่มมีโมเดลการจัดการท้องถิ่นที่เรียกว่าจังหวัดจัดการตนเองและกำลังจะเป็นกระแสไปทั้งกระแสที่จะรวมศูนย์ทุกอย่างจะเริ่มทำไม่ได้จริง กรุงเทพฯ จะไม่เป็นที่รวมศูนย์อย่างในปัจจุบัน เพราะพลังอำนาจทางออนไลน์ทางมือถือสั่งอะไรก็ได้ อย่างเช่น รัฐบาลยอมอย่างราบคาบให้กับพยาบาล โดยพยาบาลทำ Banner ขึ้นตัวเดียวแล้วแชร์ให้คนที่ไม่ใช่พยาบาล เพื่อนพยาบาล ญาติ ช่วยกันแชร์จนคณะรัฐมนตรีได้มีมติบรรจุพยาบาล จำนวน 8,000 อัตรา ซึ่งปกติกรรมการจะไม่ยอมเพิ่มอัตรากำลังเด็ดขาด แต่คณะรัฐมนตรีนี้ยอมเพิ่มอัตรากำลังให้พยาบาล เพราะอะไร เพราะพลังอำนาจของชุมชนบนโลกออนไลน์ ที่เรียกว่าอำนาจชุมชน คำว่าชุมชนอย่าไปคิดว่า หมายถึงคนในชุมชนทางกายภาพอย่างเดียว ชุมชนนี้มีนัยยะ ทั้งแบบเดินเห็นหน้าตากันได้และชุมชนที่อยู่บนโลกออนไลน์แต่มีพลังอำนาจนัดหมายแสดงพลังสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ คำว่าชุมชนบนเส้นทางของดิจิตอลมันมีพลังมากมาย ชนิดไม่มีใครหยุดมันได้เลย

นอกจากนั้นพลังอำนาจอีกด้านของโลกออนไลน์คือพลังด้านการเชื่อมต่อข้อมูล การเป็นศูนย์ข้อมูล เด็กรุ่นใหม่จะสามารถทำงานบนโลกออนไลน์ได้โดยการนำข้อมูลจากพื้นดินเข้ามารวมกันแล้ววิเคราะห์ได้แบบ real time ซึ่งทำให้การพัฒนาเด็กรุ่นใหม่ต้องมุ่งให้เกิดทักษะไปพร้อมกับปัญญา เด็กรุ่นใหม่ต้อง “ตีนติดดิน บินเหนือฟ้า” คือต้องใช้ดาวเทียมทำงานให้เป็นหยิบมือถือเดินทางไปไหนถ่ายภาพเข้าสู่โลกออนไลน์ เชื่อมต่อกับศูนย์ข้อมูลที่พัฒนาโปรแกรมเฉพาะกับความต้องการของเรา นั่นคือศูนย์บัญชาการที่เชื่อมต่อข้อมูลออนไลน์ ถามว่าข้อมูลอะไร ข้อมูลของคนที่นำศาสตร์พระราชาลงไปแก้ไขปัญหาชุมชน ถ้าเราเชื่อมั่นว่าศาสตร์ของพระองค์ท่านคือทางรอด เราก็ต้องทุ่มเทกับงานปฏิบัติภาคสนาม ตามเก็บความรู้ด้วยงานวิชาการ และเชื่อมต่อเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน จนกว่าจะได้ชุดความรู้ใหม่ นวัตกรรมใหม่ขึ้นมาซึ่งเป็นนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ เด็กรุ่นใหม่ลงไปทำนามีแนวทางแบบคนรุ่นใหม่ เขาคงไม่ได้ทำนาแบบเดิมที่เราเคยทำมา แต่จะมีเทคโนโลยี มีความสนุกสนาน มีพลังของคนรุ่นใหม่เข้ามาเสริมศักยภาพขององค์ความรู้ดั้งเดิมของเรา สิ่งนี้แหละที่เป็นการสร้างนวัตกรรม และการจัดการความรู้ที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก แล้วจะเป็นข้อมูลที่แม่นยำเป็นการสื่อสารสองทางที่ทันสถานการณ์ แก้ปัญหาได้จริงบนพื้นฐานข้อมูลจริง ๆ

- **คำถามสุดท้าย หัวใจสำคัญในการสานต่อศาสตร์พระราชาหรือการตามรอยพ่อคืออะไร**

สิ่งที่ต้องทำในการสืบสานศาสตร์พระราชา คือ 1) ทำการศึกษาทบทวนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง จนเข้าใจหลักคิดของพระองค์ท่านโดยไม่นำกรอบคิดของตะวันตกไปวัด หรือไปตีความ 2) ต้องแปลงปรัชญาเป็นทฤษฎีเพื่อนำสู่การปฏิบัติให้ได้งานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ท่านสร้างทฤษฎี คนสร้างทฤษฎีเป็นคนระดับดุษฎีบัณฑิต แต่พระองค์ท่านเหนือดุษฎีบัณฑิต พระองค์ท่านเหนือ

ปริญญาเอกไปไกลแล้ว ฉะนั้นจะเอาวิธีคิดเชิงปริญญาเอกไปวิเคราะห์พระองค์ท่านผิดแน่นอน เช่น เปรียบเทียบคุณเป็นพระโสดาบัน แล้วไปวิพากษ์พระอรหันต์ จะเอาความรู้อะไรไปอธิบายพระอรหันต์ได้ต้องศึกษาก่อน การศึกษาปริยัติแล้วจะรู้ว่าปริยัติถูกหรือผิดต้องลงมือปฏิบัติถึงจะรู้ว่าถูกหรือผิดด้วยตัวเอง แล้วเอาผลออกมาวิเคราะห์ต่อไม่ใช่พอฟังแล้ววิเคราะห์เลย เสร็จแล้วประกาศว่าตนเองเป็นผู้รู้เรื่องศาสตร์พระราชาแล้วเอามาเขียนตำราเต็มบ้านเมืองไปหมดแบบนั้นไม่ใช่แน่นอน กระทรวงมหาดไทยเองต้องทบทวนความเข้าใจโดยการทำความคิดของผู้นำให้ถูก ให้ตรงเสียก่อน จากนั้นลงขับเคลื่อนระดับจังหวัด เชื่อมเครือข่ายระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ ประสานภาคีภาคเอกชนต่าง ๆ เข้ามาช่วยหนุนเสริมการทำงานเชื่อมต่อกับระดับประเทศ หากจะให้สรุปการดำเนินการก็สามารถทำได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมคนก่อนในการพัฒนาต้องเตรียมคน โดยการอบรมบ่มเพาะความคิดใหม่

ขั้นที่ 2 ระบบการติดตาม และทีมติดตามหนุนเสริม เป็นทีมสร้างเครือข่ายเพราะเมื่อผ่านการอบรมแล้ววันสุดท้ายเขาจะมีแผนยุทธศาสตร์ติดมือกลับไปด้วย แต่ถ้าไม่มีการหนุนเสริมติดตาม ความสำเร็จก็จะน้อย เพราะเวลาที่เราติดตาม เราไม่ได้ลงไปแค่เยี่ยมชม แต่เราจะลงไปทำงาน 3 อย่าง คือ

1.1 การหนุนเสริมทางจิตใจ เรียกว่า Moral Support

1.2 การหนุนเสริมทางเทคนิค จากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน หรือจาก ครูบาอาจารย์ เรียกว่า Technical Support

1.3 การหนุนเสริมด้วยเครื่องมือ เงิน งบประมาณ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นต้องมี เราเรียกว่า Financial Support เวลาไปเยี่ยมให้งบประมาณสนับสนุนเล็กน้อยเป็นกำลังใจ

ขั้นที่ 3 การประสานหนุนเสริมเครือข่าย หรือ Connection เวลาเราลงไปติดตามในพื้นที่ เราชวนคนในพื้นที่ไปเยี่ยมด้วยให้ครบ 7 ภาคส่วนลงไปให้ดูกำลังใจชาวบ้าน เครือข่ายอาชีพอื่น ๆ นำโดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ทหาร ครู โรงเรียน มหาวิทยาลัย พระ ภาคเอกชน ผู้นำทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ ผู้นำชาวบ้าน มูลนิธิ สถาบัน ดึงเข้ามาร่วมกับชาวบ้านได้หมดเพราะทุกคนสามารถน้อมนำศาสตร์ของพระราชาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อยู่ที่ว่าเขาเลือกมุมมองไหนไปปฏิบัติ

นอกจากนั้น ควรได้มีการจัดงานรณรงค์หรืองานประจำปีเพื่อเป็นการนำผลการลงมือทำมาแจก แลกกัน เชื่อมเครือข่ายกัน ทุกปีมูลนิธิกสิกรรมมาบเอื้องมีงานประจำทุกปีเป็นงานประสานเครือข่าย มีเวทีมาพูดคุยเอาผลงานมาแสดงเรียกว่า 'เอาดีออกอวด' และเกิดกระบวนการตลาดขึ้น ส่วนตัวชี้วัดสุดท้ายของการนำศาสตร์พระราชาลงสู่การปฏิบัตินั้นเราต้องเข้าใจว่า เมื่อวิธีคิดเปลี่ยนตัวชี้วัดที่เหมือนเป็นไม้บรรทัดก็ต้องเปลี่ยน เราต้องไม่วัดผลสัมฤทธิ์ด้วยเงินหรือรายได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องดูทุกมิติ ทั้งมิติสุขภาพ มิติเศรษฐกิจฐานราก มิติสังคม มิติการเกี่ยวพันกับท้องถิ่น มิติการเมือง มิติทางวิชาการ มิติจิตวิญญาณ ซึ่งจะนำมาซึ่งความสุขและความมั่งคั่งให้กับชาวบ้านอันเป็น "การบำบัดทุกข์ บำรุงสุข" ประชาชนเป็นภารกิจหลักของกระทรวงมหาดไทย ที่ข้าราชการทุกคนยึดมั่นไว้นั่นเอง

◇◇◇

การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

รศ.ดร.จุรี วิจิตรวาทการ
เลขาธิการมูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย

หลักสำคัญที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และแปลงให้เป็นวิถีชีวิตของเราจริง ๆ การเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องดูบริบทใหญ่ มองประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย เพื่อเข้าใจว่าทำไมถึงสำคัญ ทำไมจะต้องใช้ ทำไมต้องมีเหตุผลที่สำคัญต่อประเทศไทยของเรา ถ้าเรามองย้อนหลังกลับไปประเทศไทยเมื่อ 40 – 50 ปีก่อน จะพบว่าในช่วงเวลานั้น ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคของการพัฒนาตามกระแสหลักเริ่มตั้งแต่ก่อนแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ในช่วงนั้น ประเทศไทยถือว่า ยังเป็นประเทศไม่พัฒนา มีรายได้น้อย กระแสหลักความคิดทั่วโลกในช่วงนั้น มองว่าประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาทางเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ประชาชาติ ทำอย่างไรให้มีเงินเพิ่มมากขึ้นถ้าร่ำรวยมากขึ้นแล้วปัญหาอื่น ๆ แก้ไขได้ คลี่คลายได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักในตอนนั้นได้เข้ามีอิทธิพลต่อเรา และนักวิชาการที่ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เรา เน้นหลักการพัฒนาประเทศ วางแผนพัฒนาประเทศ วางแผนในภาพรวม ต้องมีความเชี่ยวชาญในการวางแผน ทำอย่างไรที่จะต้องมีองค์กรกลางเข้ามาดูแลการพัฒนา ซึ่งในช่วงนั้น เราก่อตั้งสภาการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จึงยังไม่ได้ใส่มิติของสังคม แต่เน้นเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งเราเรียกว่า Main Stream (กระแสหลักของการพัฒนา) ซึ่งในช่วงนั้นในการพัฒนาแนวนี้ไม่ถือว่าผิดเพราะเราไม่สามารถใช้ความรู้ในปัจจุบันไปตัดสินผู้ที่วางแผนการพัฒนาในอดีตได้ ในช่วงนั้นถือว่ามีความตั้งใจดีในการพัฒนา เพื่อพัฒนาให้ประเทศพัฒนาขึ้น เราได้เริ่มวางแผนพัฒนา ว่าทำอย่างไรให้เป็นประเทศเข้มแข็ง มีรายได้เพิ่มมากขึ้นให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น ประเทศชาติมีเงินมีทองมากขึ้น ในช่วงนั้นจึงเกิดกระแสนี้ทำให้ทิศทางการพัฒนานำไปสู่การเบี่ยงเบนไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น รัฐบาลต้องลงทุนภาคอุตสาหกรรม เพราะอุตสาหกรรมนำพารายได้เข้าสู่ประเทศมากขึ้น ส่วนภาคเกษตรก็เพื่อยังชีพให้คนอยู่ได้ ผลผลิตทางการเกษตรมีจำนวนไม่มาก ในแง่ของการนำรายได้เข้าประเทศ เป็นยุคการพัฒนาที่เงินในประเทศมีน้อย เงินทุนน้อย เงินออมน้อย ทักษะความเชี่ยวชาญต่าง ๆ มีไม่มาก คนที่มีการศึกษาสูงมีจำนวนน้อยมาก เพราะฉะนั้นช่วงนั้นประเทศไทยขาดหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้น เพื่อการพัฒนาให้ได้รายได้มากขึ้นรวดเร็ว เราจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ และเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่ไม่ต้องแปรรูป ไม่ต้องลงทุน ไม่ต้องแปลง สามารถขายได้เลย เช่น จับปลาขายได้ ตัดไม้ขายได้ ขุดแร่ขายได้ทันที ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รายได้การผลิตเพิ่มมากขึ้น แต่มีผลกระทบในระยะยาวกับสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในช่วงนั้นต้องการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ ทำให้เริ่มใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เมื่อพัฒนาไปแล้ว อีก 40 ปีให้หลัง เราไม่ใช่ประเทศด้อยพัฒนาและไม่ใช่ประเทศกำลังพัฒนาอีกแล้ว เราเป็นประเทศ

ที่จัดอยู่ในระดับ เรียกว่า (Middle Income Country) เป็นประเทศที่จัดอยู่ในระดับกลาง ๆ มีรายได้ปานกลาง ขั้นต่อไปก็จะเป็นประเทศพัฒนาแล้ว หรือเป็นประเทศพัฒนาสูง การจัดอยู่ในระดับรายได้ปานกลาง คืออัตราคนที่อยู่ในเกณฑ์ยากจนลดลง เพราะตามเกณฑ์ที่ใช้วัดรายได้ต่อวันต่อคน เฉลี่ยแล้วต่ำกว่า 2 ดอลลาร์หรือ 1 ดอลลาร์ต่อวัน ที่ถือว่าจนไม่จน อัตราส่วนลดลงที่ถือว่าจน เหลือประมาณ 8 ล้านคนในประเทศ อย่างไรก็ดี การพัฒนาตามกระแสหลักได้มีผลในทางบวกหลาย ๆ อย่าง ตั้งแต่เริ่มพัฒนาอย่างจริงจัง ได้พบว่าประเทศไทยอัตราการเสียชีวิตของมารดาตอนคลอดลูกลดลงเรื่อย ๆ ในปัจจุบันนี้ถ้ามารดาที่คลอดลูกเสียชีวิตที่โรงพยาบาล มีการฟ้องร้องโรงพยาบาล และแพทย์ ซึ่งเป็นความผิดของแพทย์และโรงพยาบาล ไม่ใช่เรื่องปกติธรรมดา ซึ่งในสมัยก่อนอัตราเสียชีวิตของมารดาตอนคลอดลูกน่ากลัวเสี่ยงต่อความตาย เช่น ตำนานแม่นาคพระโขนง นอกจากเขตพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล ภาคใต้บางแห่งและบนเขา บนดอยโดยทั่วไปไม่เกิดขึ้นแล้วด้วยเพราะการพัฒนาและความก้าวหน้าของประเทศ อัตราการเสียชีวิตของทารกแรกเกิดก็ลดลง น้ำหนักของทารกแรกเกิดซึ่งเป็นตัวชี้วัดตามหลักสากล เราพบว่าสมัยก่อนเด็กทารกตัวเล็กและอาจมีชีวิตไม่รอด เป็นโรค ป่วย แต่ปัจจุบันมาตรฐานเด็ก มีเกณฑ์น้ำหนัก 2,000-3,000 กรัม เพราะแม่มีโภชนาการที่ดีขึ้น จึงไม่ค่อยพบปัญหาเด็กทารกน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ สำหรับการพัฒนาการศึกษาระดับต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จากการพัฒนาที่ผ่านมาในเชิงปริมาณ เด็กอยู่ในสถานศึกษาตามวัยอายุที่ควรจะเรียน ตามการศึกษาภาคบังคับอยู่ในเกณฑ์ดีมาก UNESCO วัดเด็กของเราที่ไม่ได้ขาดเรียนมากถึงร้อยละ 90 เรายังมีมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ปัจจุบันเรามีมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐและเอกชน เพิ่มขึ้นกว่า 100 แห่ง เพราะฉะนั้น จะเห็นว่าการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ถ้ามองในเชิงปริมาณ โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนามาเมื่อเทียบกับสมัยก่อน ถนนมีน้อย ใช้รถไฟเป็นหลัก ปัจจุบันมีถนนเชื่อมโยงกันทั่วประเทศมากขึ้น มีรถไฟฟ้า เครื่องบิน สนามบิน ตึกที่ทันสมัย ความทันสมัยของเมืองหลวงกรุงเทพมหานครเปรียบเสมือนโตเกียวและนิวยอร์ก มีคนไทยกลุ่มหนึ่งสามารถพัฒนามาถึงจุดที่เรียกว่าเป็น Global Golden Citizen ซึ่งสามารถเป็นสมาชิกสมาคมโลก สามารถไปทำงานต่างประเทศได้ เป็นคนเก่งแต่ในสังคมไทยยังเป็นคนจำนวนน้อย ในด้านธุรกิจเศรษฐกิจก็ขยายตัวไปเรื่อย ๆ ซึ่งถือว่าอยู่แนวหน้าของประเทศอาเซียน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อเสียจากการพัฒนาตามกระแสหลัก ซึ่งเป็นผลเสียเชิงลบอยู่หลายประการ ได้แก่

1. ความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ความเหลื่อมล้ำเรื่องรวยกระจุก จนกระจาย มีช่องว่างของคนจนกับคนรวยเพิ่มมากขึ้นตามกระแสการพัฒนา รายได้ประชาชาติเพิ่มมากขึ้น แต่ไม่ได้กระจายตัวอย่างทั่วถึง ความร่ำรวยไปกระจุกตัวกับคนบางคนบางกลุ่ม เกิดช่องว่างระหว่างคนมากมายขณะนี้ แม้แต่ความเป็นอยู่ของสุนัขของเศรษฐี บางตัวยังมีความเป็นอยู่ดีกว่า คนจนบางคน ปัจจุบันประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น ทั้งเรื่องความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ อย่างด้านการศึกษา เช่น โอกาสการเข้าศึกษาโรงเรียนดี ๆ การได้ทุนเรียนของรัฐบาล สมัยก่อนการได้ทุนเรียนจะมีเด็กที่มาจากต่างจังหวัด หรือเป็นเด็กยากจน ที่เรียนเก่ง มีความสามารถ มีความขยันหมั่นเพียรจนสอบแข่งขันได้ทุนเรียน แต่ปัจจุบันการได้ทุนการศึกษาของเด็กที่มาจากต่างจังหวัดมีโอกาสน้อย เพราะจากการสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลแล้วล้วนเป็นลูกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

ลูกพ่อค้าร้านทอง ลูกเจ้าของโรงแรม ซึ่งเห็นได้ว่าเด็กยากจนจะขาดโอกาสตั้งแต่ต้น ตั้งแต่การเริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนที่ดี หรือการสอบแข่งขันชิงทุน เพราะการแข่งขันทวีคูณขึ้นมาก เนื่องจากการแข่งขันทวีคูณตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเหลื่อมล้ำ เด็กที่อยู่ต่างจังหวัดมีโอกาสเข้าถึงยากกว่าเด็กที่อยู่ในเมืองที่มีโอกาสและมาจากครอบครัวที่ฐานะดีสามารถส่งเสริมการศึกษาของลูกได้

2. การเมืองเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญ การเมืองช่วยจัดการประเทศได้ดี เน้นการวางกติกาของสังคม การแบ่งสรรปันส่วน การจัดสรรงบประมาณต่าง ๆ การกำหนดโครงการ แต่การเมืองไทยที่ผ่านมาไม่โปร่งใส ไม่เป็นที่พึ่งพาให้กับประชาชน การเมืองของไทยตามที่สำรวจโพลของประชาชน พบว่านักการเมืองโกงกิน การเมืองสร้างความเสียหายทางสังคม ไม่ได้เป็นที่พึ่งของสังคมประเทศไทยจึงเกิดปัญหา ซึ่งขณะนี้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้วางกติกาเป็นรากฐานไม่ให้เกิดการโกงไม่ให้การเมืองเป็นของนายทุนคนเดียว ออกกฎหมายให้พรรคการเมืองดีขึ้น มีส่วนร่วมมากขึ้นและโปร่งใส

3. ความเสื่อมถอย ความเสื่อมโทรมทางด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหัวใจสำคัญ ปัจจุบันกลายเป็นว่าสังคมไม่มีการแบ่งปัน การเอื้ออาทร การถ้อยทีถ้อยอาศัย การเป็นพี่เป็นน้อง ความเชื่อในอดีต เสื่อมถอยไปหมด กลายเป็นว่ายิ่งรวยยิ่งดี การผูกขาดทางธุรกิจอย่างไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น ผูกขาดแล้วไม่ให้คนอื่นมีโอกาส ผูกขาดแล้วประชาชนไม่มีทางเลือก การแข่งขันทำให้ประชาชนได้ประโยชน์ แต่การแข่งขันเพิ่มน้อยลง ถ้ามีการผูกขาดมากขึ้นจะต้องออกกฎหมายไม่ให้ฮั้วกันทางธุรกิจ ไม่ให้ผูกขาดสร้างความเป็นธรรม เพราะตามระบบทุนนิยมเสรีทุกคนจะแข่งขันกันได้ แต่เราพบว่าประเทศไทยไม่ได้เสรีจริง เพราะว่าคนที่มีโอกาสแล้วใช้เงินต่อเงินเป็นบริษัทใหญ่ สามารถขยายธุรกิจ กิจการได้อย่างต่อเนื่อง ร้านเล็ก ๆ สู้ไม่ได้ ทำให้เกิดการเบียดคนที่ไม่มีทุนออกจากระบบโดยปริยาย ประชาชนไม่มีทางเลือก การแข่งขันเริ่มน้อยลง ทุนใหญ่ทำธุรกิจครบวงจร เกิดกระบวนการค้าที่ไม่เสรี ทุนนิยมเสรีไม่ได้เสรีจริง ๆ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงมีความสำคัญมาก เพราะว่าเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องความจำเป็นและเหมาะสม ภายใต้ประเด็นข้อเสียจากการพัฒนาที่กล่าวมาแล้ว ภาวการณ์กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะวิกฤตการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรมในประเทศความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรม

4. ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมในมิติต่าง ๆ การเข้าไม่ถึงโอกาสของคน การเมืองและระบบราชการใช้ระบบอุปถัมภ์ ความไม่เป็นธรรมในการบริหารจัดการของระบบการเมือง การเลือกตั้งสะท้อนถึงความอ่อนแอ เกิดขึ้นทั่วโลก ในขณะนี้ความเสื่อมถอย ด้านคุณธรรม จริยธรรม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและรายได้ทำให้สังคมมีปัญหาเกิดความสับสน ความไม่เป็นธรรม ไม่ได้โอกาส ไร้ทิศทาง ไร้สิ่งยึดเหนี่ยว ขาดหลักคิด รวมถึงสภาวะที่เกิดขึ้น ในประเทศอเมริกาและประเทศอังกฤษ

โดยเฉพาะการพัฒนาที่ผ่านมา เน้นวัตถุนิยม บริโภคนิยม เป็นกระแสหลัก ว่าทุกสิ่งต้องมี ต้องจำเป็น ทั้งที่เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อชีวิต เช่น การใช้โทรศัพท์ ไอโฟน 4-5-6 ต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เสียหน้า คือ คนต้องเป็นไปตามกระแสสังคมทั่วโลก

สภาพสังคมของไทย และการพัฒนาพื้นที่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ถ้ามองย้อนไป ทรงพระปรีชาสามารถที่สุด ทรงมองอะไรอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เฉพาะช่วงหลัง ตั้งแต่ต้นของการพัฒนาพระองค์ท่านทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ลึกซึ้งกว่าคนอื่น แม้แต่ชาวต่างชาติยังสู้พระองค์ท่านไม่ได้ แนวการพัฒนาของพระองค์ต้องยึดหลักเข้าใจถึงความแตกต่าง หลากหลายของพื้นที่ต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน ไม่จำเป็นต้องเอาโครงการประเภทเดียวกันไปใช้กันทุกแห่ง การพัฒนาต้องคำนึงถึงสภาพปัญหา และความจำเป็นของพื้นที่ ฉะนั้น การศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญ ต้องเข้าใจสภาพปัญหา รู้ลึก รู้จริง ต้องศึกษาอย่างจริงจังและสามารถแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ได้ ซึ่งถือว่าสำคัญ บริบทของความต้องการในพื้นที่แตกต่างกัน ไม่มีความจำเป็นที่ต้องสร้างโครงการแบบเดียวกันและไปใช้ทุกแห่ง ต่างจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง มักจะสร้างโครงการแบบปูพรมทั่วประเทศ เนื่องจากนักการเมืองกลัวโดนประชาชนว่า ว่าทำโครงการไม่ครบทุกแห่ง โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการ ความจำเป็น ความเหมาะสมของพื้นที่ และของบริบทต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งเราจะเห็นจากโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีโครงการ 6,440 โครงการ สะท้อนให้เห็นว่าโครงการของพระองค์ไม่เหมือนกันทั้งหมด ด้วยพระองค์ท่านคำนึงถึงความแตกต่าง ฉะนั้น จะทำอย่างไรในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ เราควรคำนึงถึงอะไร

ประเด็นแรกสุด เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังและลึกซึ้ง ไม่ใช่แค่รู้ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ที่ต้องไปปฏิบัติคืออะไร แต่ต้องลงรายละเอียดมากขึ้น เพราะเจ้าหน้าที่เป็นตัวจักรที่สำคัญที่ควรจะซึมซับกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องมีความกระตือรือร้นที่จะนำไปใช้อย่างจริงจัง ทำอย่างไรให้เข้าถึงแก่นสารได้อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถจะปรับเปลี่ยนวิธีคิด ไม่เพียงแต่โครงการที่จะไปกำกับ แต่สามารถเปลี่ยนมุมมองชีวิตของเราเปลี่ยนการตัดสินใจด้วย

ในที่สุดแล้วปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำคัญที่สุด คือ เป็นเข็มทิศ ชี้ทางชีวิตของเราอย่างแท้จริง เป็นหลักที่ช่วยในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ทั้งชีวิตส่วนตัว การทำงาน โครงการต่าง ๆ ซึ่งการจะฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ นั้น ล้วนมีความจำเป็นที่นำไปปฏิบัติ มีความตื่นตัว ความกระตือรือร้น สนใจในคุณประโยชน์ แต่ถ้าจะนำไปให้เกิดผลอย่างแท้จริงจะต้องมีความรู้สึกจากภายใน ว่าอยากได้ ไม่ใช่ถูกสั่งให้ทำ ถ้าเราไม่ตระหนักจากความรู้สึกภายในว่ามีคุณค่ามีประโยชน์ และสำคัญจะไม่สามารถได้ผลเท่าที่ควร

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ได้ผลจริงตามอุดมคติ ต้องเริ่มต้นจากครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก และจะไปช่วยให้เกิดขึ้นในชุมชน การหล่อหลอมของครอบครัวจะเกิดผลในชีวิต เพราะครอบครัวเป็นแหล่งหล่อหลอมกล่อมเกลาเด็ก ความคิดของเด็ก เกิดจากครอบครัวที่ดี ถ้าพ่อแม่เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะช่วยได้มาก เพราะจะทำให้มีหลักคุณธรรมภายในครอบครัว ร่วมคิดระหว่างสามีภรรยา พี่กับน้อง จะทำให้การอยู่ร่วมกันโดยไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลไปสู่ชุมชนที่ไม่มีการข่มเหง ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้สังคมมีการแบ่งปันทรัพยากร และผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

หลักพอประมาณ ภายในครอบครัวจะแสวงดุลยภาพในการเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปันกัน ซึ่งจะช่วยกำกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ให้พอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป มีคุณภาพชีวิตที่อยู่ร่วมกันแบบพอดี

หลักภูมิคุ้มกัน มีส่วนช่วยในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพื่อป้องกันความเสี่ยง เช่น การนำเงินไปลงทุน หลักภูมิคุ้มกันจะทำให้การจัดสรรทรัพยากรในครอบครัวได้ดีขึ้น สมาชิกในครอบครัวมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจ รับผิดชอบในผลประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ มีการวางแผนอย่างระมัดระวัง สร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง

หลักความมีเหตุมีผล ในครอบครัวสร้างพลังร่วมกัน ร่วมคิดร่วมทำ โดยใช้เหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ ไม่เชื่อในเรื่องความเชื่อหรือสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ ต้องมีการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาวิธีการแก้ไข โดยใช้หลักความรู้เป็นสำคัญ ด้วยการแสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ในการตัดสินใจ สำหรับคนไทยมีความใฝ่รู้น้อยมาก ไม่มีความกระตือรือร้น มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์น้อย ซึ่งในการแสวงหาความรู้ เป็นเรื่องที่สำคัญ ความรู้ทางวิชาการเป็นหลักการตัดสินใจ และดำเนินการได้ถูกต้อง รู้จักการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้ประชาชนรู้ว่าใช้จ่ายเท่าไร มีรายรับเท่าไร ช่วยในการตัดสินใจได้ดีขึ้น ตัวอย่างร้านค้าในชุมชนไม่ได้ทำบัญชีในการค้าขาย ทำให้ไม่รู้ต้นทุน กำไร ถึงเวลาแล้วที่ต้องใช้ความรู้ในการจัดการ วางแผน ลดความเสี่ยง สร้างภูมิคุ้มกันทั้งหมด ช่วยเป็นรากฐานในการแสวงหาเหตุผล เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ช่วยในการตัดสินใจที่ดี

ความพอเพียงใช้ได้ทุกมิติ พอเพียงใช้ชีวิตในการทำงาน ถ้าทำงานวันละ 10 กว่าชั่วโมง มีความภูมิใจ ในการทำงานก็จริง แต่เป็นการเบียดเบียนครอบครัว และเบียดเบียนตนเอง สุขภาพของตัวเอง ความสมดุลในชีวิตมีทุกระดับใช้ได้หมด หลักการต่าง ๆ นำมาประยุกต์ได้ การเมืองควรมีความพอเพียง คือ การเมืองที่ไม่ใช่ห้ำหั่นกันจนไม่มีฝ่ายค้านเลย และการเมืองที่กลืนทุกพรรคทุกคนเป็นเสียงข้างมากในสภา ใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งตรงนั้นไม่ใช่การพอเพียง ตามหลักประชาธิปไตย ต้องมีฝ่ายค้านที่แข็งแรง จะช่วยให้การเมืองถ่วงดุลซึ่งกันและกัน และประชาชน ได้ประโยชน์สูงสุด ความไม่พอเพียงก่อให้เกิดความเสียหายและเกิดปัญหา ส่วนในเรื่องสภาวะสิ่งแวดล้อม ความไม่พอเพียงทำให้โลกเกิดปัญหาจะต้องช่วยกันทำให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีชีวิตของเรา เป็นแก่นสารการขับเคลื่อน ถ้าจะให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยั่งยืนและมีพลังและต่อเนื่อง ประชาชนต้องเข้าใจ รับทราบ ซึมซับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มที่ เข้าใจหลักการของแต่ละข้ออย่างลึกซึ้ง และสามารถแปลงเป็นวิถีชีวิต โดยครอบครัวเป็นหน่วยรับผิดชอบในการหล่อหลอมคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อจะนำไปประสมประสานเข้ากับมิติของชีวิตต่าง ๆ พ่อแม่เป็นตัวอย่างของความพอเพียงในการสอนลูก ไม่ว่า ภาครัฐ ชุมชน ประชาชน และครอบครัว ทำอะไรก็ต้องคำนึงถึงความพอเพียง ไม่ใช่ทำอะไรสุดขั้วสุดโต่ง ซึ่งก็เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่าง ๆ จะช่วยเป็นเข็มทิศในการชี้นำชีวิต ช่วยในการตัดสินใจในทุกเรื่อง หรือความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความอยากได้ อยากมี อยากเลื่อนตำแหน่ง แต่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่เคยบอกให้ปฏิเสธการพัฒนาให้พอเพียงตามอัตภาพของแต่ละคน เช่น คนเป็นเศรษฐี พอเพียงแบบเศรษฐี คนที่มีน้อยกว่าพอเพียงแบบคนมีน้อย ต้องเข้าใจในบริบทของแต่ละคนไม่เหมือนกัน ไม่ใช่บังคับให้ทุกคนดำเนินชีวิตเหมือนกันหมดทุกคน ไม่ใช่คนจนอยู่แบบคนจน แต่ต้องมีเหตุมีผลในการบริหารจัดการการดำเนินชีวิตที่ดี มีการพัฒนา ปรับปรุงชีวิตให้ดียิ่งขึ้น แต่ที่สำคัญต้องมีคุณธรรม การแบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่น อยู่ร่วมกันได้ในประเทศชาติและสังคมโลก ประเทศใหญ่และประเทศเล็กต้องมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่ใช่

การก้าวไปคนเดียว สะท้อนให้เห็นว่าทั่วโลกต้องอาศัยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สร้างดุลยภาพให้กับชีวิต มองเข็มทิศของชีวิตในการตัดสินใจในทุกเรื่อง ทุกอย่าง ตั้งบนหลักความพอประมาณ ความไม่เสี่ยง ให้รู้จักทำอะไรให้สมดุล ตามหลักวิชาการและหลักคุณธรรมประกอบกัน ขณะนี้เราได้เข้ายุคสมัยที่ประเทศไทยควรเป็นผู้นำทางความคิดให้กับประชาคมโลกได้แล้ว ในที่สุดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปใช้ ต้องมีความอดทน อดกลั้น ต่อคน ที่ไม่เข้าใจ นำไปปรับใช้กับบริบทที่เหมาะสมกับชีวิต โดยการเปลี่ยนความคิดของคน เปลี่ยนวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของคน เช่น หลักสูตร “โตไปแล้วไม่โกง” เพื่อสอนเด็ก ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กโตไปแล้วไม่โกง สร้างภูมิคุ้มกัน มี 5 ข้อ เรื่อง พอเพียง จิตสาธารณะ ความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของคน ถ้าคนเรามีคุณธรรมทั้ง 5 ประการนี้แล้ว ทำให้ใช้ชีวิตที่เหมาะสมไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่น ไม่ถูกโน้มน้าวกับสิ่งที่ไม่ดีภายนอก

ในที่สุดข้อควรพิจารณาการทำงานเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสวนกระแสหลักของสังคม การดำเนินการในเรื่องนี้ต้องหนักแน่น เข้มแข็ง อดทน อดกลั้น ต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ควรหวังผลกับการเปลี่ยนแปลงแบบรวดเร็ว แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งจะเป็นผลดีในระยะยาว เพราะจะเป็นโครงการสวนกระแส ปัจจุบัน ทั่วโลกเป็นกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม ที่วัดผลสำเร็จด้านวัตถุและตัวเลข ทำให้เราจำเป็นต้องวิเคราะห์จุดอ่อน ทำไปให้เกิดผล ถ้ามีโอกาสในฐานะฝ่ายปกครองน่าจะเปิดเวทีสาธารณะให้มีการพูดคุย ร่วมแลกเปลี่ยนประเด็นต่าง ๆ ร่วมกันเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ว่าการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้หรือไม่ ในระดับประชาชนสามารถที่จะนำไปใช้ได้อย่างไร และทำให้ทุกคนสามารถซึมซับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ได้ผลให้ประชาชนได้คิดตามมิติต่าง ๆ กับคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน และสื่อต่าง ๆ ที่กล่าวไปแล้วนั้น และรวมถึงข้อที่สำคัญที่สุด คือ แม่เป็นผู้หล่อหลอมลูก แม่มีบทบาทสำคัญในสังคมไทย ถ้าแม่เข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว การใช้ชีวิตของแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการถ่ายทอดให้กับลูก จะได้ผลเป็นอย่างมาก ฉะนั้นควรจะทำงานกับสตรี ในโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ให้สตรีได้เข้ามาเป็นส่วนร่วม ให้ซึมซับและเข้าใจ เพื่อจะได้ขยายผลต่อครอบครัว และชุมชนต่อไป

◇◇◇

การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ*

นายประสิทธิ์ โอสถานนท์
ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม
ปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

การพัฒนาประเทศระยะที่ผ่านมาได้ทำให้รายได้เฉลี่ยของประชาชนเพิ่มขึ้น แต่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้นเช่นกัน คุณภาพชีวิตแม้จะดูดี ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มาก แต่ความแตกแยก ความเอื้ออาทรกลับลดลง ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำไปใช้และถูกทำลายอย่างน่าตกใจ เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของแต่ละด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจบางช่วงการขยายตัวชะลอตัวลง มีความผันผวนมากขึ้น และการขยายตัวไม่เพียงพอที่จะทำให้หลุดพ้นจากการเป็นประเทศรายได้ปานกลางได้ หรือมองทางด้านสังคม พบว่าศักยภาพและระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยหลายด้านยังต่ำกว่าเป้าหมายและไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะฐานความรู้ พบว่าการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทยมีปัญหาเชิงคุณภาพ ส่วนเรื่องสุขอนามัยคนไทยส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมและปัจจัยแวดล้อมที่เสี่ยงต่อสุขภาพ หรือเมื่อมองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้จำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากร รวมทั้งมีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม นี่คือประเด็นการพัฒนาประเทศที่จะต้องหาแนวทางแก้ไขต่อไป ทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เมื่อการพัฒนาประเทศเป็นไปเช่นนี้ ผู้คนเริ่มมองว่าการพัฒนาที่ผ่านมาดำเนินไปถูกทางหรือไม่ มีเสียงเรียกร้องต้องการที่จะเห็นความสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม อยากเห็นการพัฒนาที่จะทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ หรือเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อกล่าวถึงระบบการพัฒนาประเทศแล้ว อยากจะทำความเข้าใจถึงภูมิหลังของการพัฒนาประเทศไทยสักเล็กน้อย กล่าวคือ ระบบการพัฒนาประเทศแต่เดิม บ้านเมืองมีทรัพยากรการบริหารประเทศจำกัด ทำให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมลงมือ ลงแรง ร่วมมือในการพัฒนา อาจกล่าวได้ว่าเป็น “ประชารัฐ” มาแต่ดั้งเดิมแล้วก็ได้ พอประเทศมีฐานะดีขึ้น มีทรัพยากรการบริหารมากขึ้น รัฐบาลสามารถจัดสรรงบประมาณได้มากขึ้น ดังเช่นปัจจุบัน

---

*เรียบเรียงจากคำบรรยาย ของนายประสิทธิ์ โอสถานนท์ ที่ปรึกษาสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวทางพระราชดำริ(1)เรื่อง "แนวทางการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ " ตามโครงการเพิ่มพูนองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ประจำปี 2560 ระหว่างวันที่ 23 และ 30 มีนาคม 2560 ณ โรงแรมปริ๊นพาเลส (2) การชี้แจง เรื่อง “แนวคิดและเป้าหมายในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อบูรณาการร่วมกันในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริขับเคลื่อนการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่” ผ่านระบบการประชุมทางไกล วันที่ 21 เมษายน 2560

ทำให้ระบบการพัฒนาเปลี่ยนไป แผนงานโครงการส่วนใหญ่ ภาครัฐจะเป็นผู้ดำเนินการตอบสนองความต้องการประชาชน บางยุคบางสมัยอาจมีการเอาใจประชาชนบนผลประโยชน์ทางการเมือง จึงทำให้เกิดแนวทางการพัฒนา “ประชานิยม” ขึ้นมา จนทำให้คิดไปได้ว่าทิศทางการพัฒนาดังกล่าว ถูกต้องหรือไม่ กระทั่งรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เล็งเห็นปัญหานี้และพิจารณาเห็นว่าหากดำเนินตามแนวทางดังกล่าวต่อไป น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเห็นว่าการกลับไปหาพื้นฐานเดิม ๆ (Back to Basic) ก็เป็นเรื่องดี จึงมีนโยบายในเรื่องของประชารัฐขึ้นมา เพราะเห็นว่าอาจเป็นทางออกทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาที่จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มิใช่มีในเฉพาะประเทศไทย สหประชาชาติเองได้กำหนดนโยบายและแนวทาง Sustainable Development Goals (SDGs) ไว้เช่นกัน

ก่อนที่จะมีการพูดคุยในหัวข้อ “การดำเนินงานตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ” ขออัญเชิญพระปฐมบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ในวโรกาสขึ้นครองราชย์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489 ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” มาเพื่อประกอบการทำความเข้าใจเสียก่อน

ภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชปณิธาน ในวันที่ขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2489

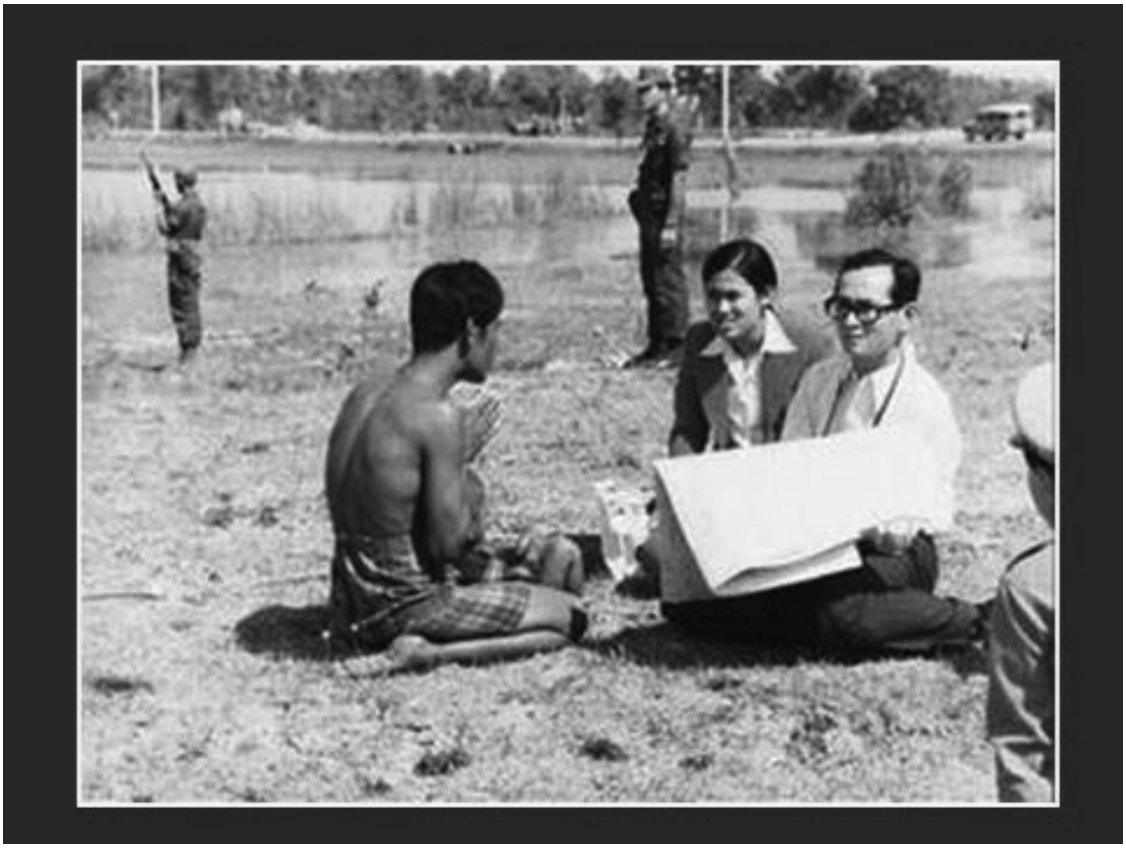

เบื้องแรกเราต้องทำความเข้าใจว่า เพราะเหตุใดพระองค์ท่านจึงพระราชปณิธานเช่นนี้ หากกลับไปพิจารณา ณ ช่วงเวลาก่อนขึ้นครองราชย์ หรือช่วง พ.ศ.2489 จะพบว่า ช่วงนั้นเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (โดยสงครามเกิดขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ.2482 และมาจบเมื่อเดือนมกราคม 2489) ขณะที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงขึ้นครองราชย์เพียง 5 เดือน หลังจากสงครามโลกสงบ ความเสียหาย ความอดอยาก ความแร้นแค้นในสังคมไทยย่อม มีอยู่ทุกหย่อมหญ้า ประกอบกับปี พ.ศ.2484 เกิดน้ำท่วมใหญ่ ความเสียหาย พื้นที่สวน ไร่นาเสียหาย การไม่มีพื้นที่ทำกินยังเหลืออยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้ประเทศย่อมได้รับความเดือดร้อน ราษฎรมีความยากจน ประชาชนไม่มีอาชีพ ฯลฯ สถานการณ์ขณะขึ้นครองราชย์เช่นนี้ น่าจะเป็นมูลเหตุสำคัญที่ได้มีพระปฐมบรมราชโองการดังกล่าว

เมื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ขึ้นครองราชย์ พระองค์ท่านได้ ดำเนินตามพระราชปณิธาน ด้วยการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎร เรียนรู้ระบบการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเข้าไปเรียนรู้ สอบถามจากราษฎร ควบคู่กับหลักวิชาที่ได้ทรงศึกษาล่วงหน้า ตลอดจนศึกษาภูมิปัญญาต่าง ๆ ในแต่ละภูมิสังคม และศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จนตกผลึกเป็นแนวทางพระราชดำริ เกิดองค์ความรู้ สามารถประมวลเป็น “ศาสตร์พระราชา” ประกอบด้วยองค์ความรู้ 6 มิติ ทั้งเรื่อง ดิน น้ำ ป่าไม้ เกษตร พลังงานทดแทนและสิ่งแวดล้อม หลักการทรงงาน 23 ข้อ และยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”ก่อนที่จะพระราชทานแนวพระราชดำริ และแนวทางการทำงานแก่หน่วยงาน โดยได้พระราชทานแนวคิดให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6 แห่ง เพื่อขยายผลการพัฒนาตามแนวพระราชดำริได้กว้างขวางดังที่ทราบกัน

องค์ความรู้ 6 มิติ

หน่วยงานต่าง ๆ เห็นพร้อมกันว่าแกนหลักของศาสตร์พระราชา คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีการให้คำจำกัดความไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ มีปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกเป็นอย่างดี

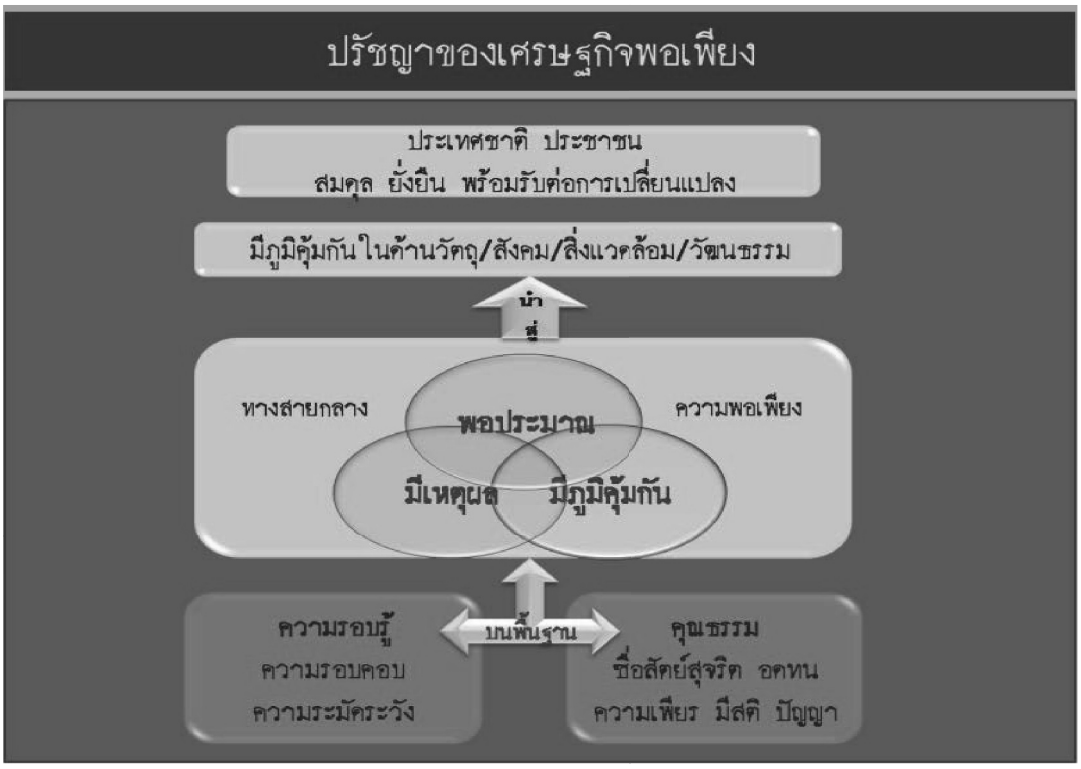

สำหรับการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับประเภทหรือลักษณะงาน ตั้งแต่การบริหารประเทศถึงระดับครัวเรือน ใช้ได้หลากหลายประเภท กิจกรรมทั้งเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและการบริการ กระทั่งการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาคือ เป้าหมายเพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายให้คนพึ่งพาตนเองได้ ไม่ใช่รู้เพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไขแต่เพียงอย่างเดียว

ปัจจุบันกระแสโลกให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โลกกำลังให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ให้คนพึ่งพาตัวเองได้ และต้องเรียกว่า แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทำมานานแล้ว ตั้งแต่พระองค์ทรงขึ้นครองราชย์หรือกว่า 70 ปีแล้ว ณ ที่นี้จึงใคร่ขอนำแนวพระราชดำริ หรือศาสตร์พระราชาที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ มาเล่าให้ฟัง นั้นคือ “การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ”

กรอบคิดการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ มีพัฒนาการมาเป็นระยะเวลายาวนาน แต่องค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม ได้อาศัยจากบทเรียนการพัฒนาของมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ที่ดำเนินการมาทำตั้งแต่ปี 2552 ใน 5 จังหวัด คือ จังหวัดน่าน อุดรธานี กาฬสินธุ์ อุทัยธานี เพชรบุรี โดยหลักการหรือกรอบคิดในการดำเนินงาน ประกอบด้วย

1. น้อมนำศาสตร์พระราชา ทั้งองค์ความรู้ 6 มิติ หลักการทรงงาน 23 ข้อ พัฒนาให้สอดคล้องกับภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ที่เป็นสากล

2. น้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน เรียกว่า “การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ

3. ยึดพื้นที่เป็นหลักในการดำเนินงาน (Area based Development Approach) โดยอาจมองพื้นที่ตำบล พื้นที่หมู่บ้านเป็นพื้นที่การพัฒนา

โดยกรอบคิดของการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำรินี้ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญของการขับเคลื่อนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรและชนบท จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหาให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ

โดยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จจากการพัฒนา คือ ชาวบ้านต้อง “เข้าใจ” ข้าราชการต้องเข้าใจ องค์กรที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจ เมื่อเข้าใจแล้วประชาชนจะต้อง “ระเบิดจากข้างใน” เป็นการสะท้อนออกมาซึ่งความต้องการที่แท้จริง เมื่อประชาชนสะท้อนความต้องการที่แท้จริงแล้ว จะทำให้เกิด“การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ” เขาจะรู้สึกเป็นเจ้าของและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ต้องยอมรับว่างานลักษณะนี้เป็นงานยาก ต้องพิถีพิถัน ระบบราชการไม่เอื้อ จะปลดล็อคอย่างไรเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา อย่างไรก็ตาม กระทรวงมหาดไทยพยายามขยายผล โดยผลักดันการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริใน 10 จังหวัด แต่ประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง เพราะองคาพยพส่วนใหญ่ยังยึดติดกับระบบเก่า ๆ คุ้นเคยกับการพัฒนาที่ราชการของบประมาณ จากนั้นดำเนินการจัดซื้อจัดจ้าง ตรวจรับงาน ฯลฯ เมื่อรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เข้ามาได้มีความพยายามกำหนดนโยบายและแนวทาง ในการบูรณาการ เน้นให้มีการขยายผล อย่างเป็นรูปธรรม เกิดการบูรณาการภายใต้แผนยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 7 ด้าน ภายใต้หลักคิดของการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ แต่ยังติดกับดักของระบบราชการ เพราะการดำเนินงานตามแนวพระราชดำรินี้เราต้องทำงานกับประชาชน ต้องทำ

แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ

1 เตรียมการก่อนลงพื้นที่ทำงานในหมู่บ้าน

- แต่งตั้งทีมปฏิบัติงานระดับจังหวัด
- แต่งตั้งทีมปฏิบัติงานระดับอำเภอ
- ทีมปฏิบัติงานระดับอำเภอศึกษาข้อมูลเบื้องต้นร่วมกัน

2 ก่อนประชุมชาวบ้าน

- จังหวัดจัดประชุมทำความเข้าใจของทีมปฏิบัติงานระดับจังหวัดและอำเภอ

3 ประชุมชาวบ้านครั้งแรก

- ทีมปฏิบัติงานระดับอำเภอจัดประชุมชาวบ้าน
  - เรียนรู้กับชาวบ้าน
  - ชาวบ้านร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของ
  - ชาวบ้านเห็นประโยชน์พร้อมเสียสละ ชาวบ้านไม่พร้อม ไม่ทำ

4 นัดหมายผู้นำชุมชน และ อสพ. เพื่อเตรียมการสำรวจข้อมูล

- ร่วมกันปรับแบบสำรวจข้อมูลให้สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม

5 สำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจ-สังคมโดยใช้แบบสำรวจ และเดินกายภาพ

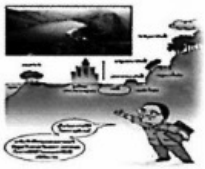

6 วิเคราะห์ข้อมูลและจัดรูปแบบการนำเสนอข้อมูลให้ชุมชน

7 คืนข้อมูล ระดมปัญหาและความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ

8 จัดทำแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ

- แผนการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน (Quick win) เพื่อสร้างความเชื่อ ความศรัทธา
- แผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ ฉบับสมบูรณ์

ประชาคม ราษฎรต้องมีความพร้อมจึงจะพัฒนา โดยยึดกรอบการพัฒนาเป็นกระบวนการขั้นตอนเป็นไปตามลำดับ 8 ขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมการความพร้อมพื้นที่ ด้วยการแต่งตั้งทีมงาน ทำความเข้าใจกับทีมงาน ประชุมกับราษฎร สำรวจข้อมูล คืนข้อมูล รวมทั้งจัดทำแผน ฯลฯ การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริเป็นเรื่องที่ทำยากพอสมควร ซึ่งเราข้าราชการต้องปรับแนวคิด โดยแนวคิด/ทิศทางที่ควรจะเป็น อาจต้องเริ่มตั้งแต่

- ปรับวิธีคิดทั้งระบบ ทั้งระบบราชการ ภาคประชาชน บางครั้งอาจต้อง Back to basic หรือกลับไปหาพื้นฐานเดิม ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

- ปรับแก้กฎหมาย กฎระเบียบที่เป็นอุปสรรค

- การดำเนินงานต้องทำเป็นขั้น เป็นตอน ค่อยเป็น ค่อยไป ไม่เร่ง ยึดความพร้อมของประชาชน (ประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริ และ หลักการทรงงาน)

- หา Model ที่เป็นตัวอย่างแต่ละจังหวัด

สำหรับขั้นตอนการพัฒนาอาจจะแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับอยู่รอด ระดับพอเพียง ระดับยั่งยืน โดยสามารถสรุปเป็น Model การพัฒนาที่เรียกว่า 3s Model ได้ ดังนี้

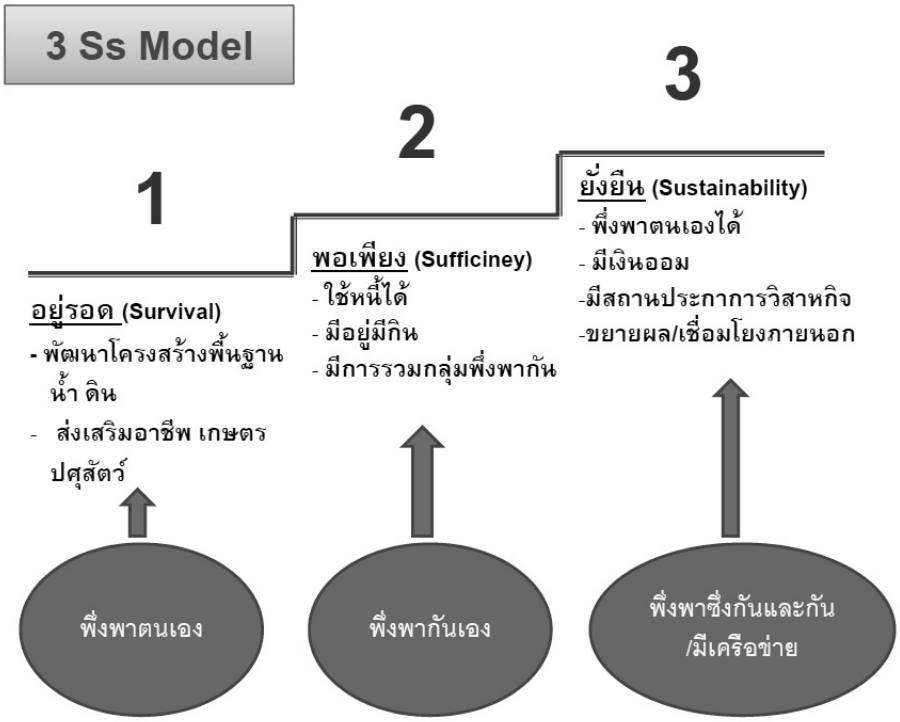

เมื่อการดำเนินการตามแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ มีข้อจำกัดและข้อขัดข้องหลายประการ ขณะที่ทุกฝ่ายยอมรับว่าการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเพื่อบูรณาการร่วมกันในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560 และถือว่าหน่วยงานทั้ง 5 ได้ประกาศเจตนารมณ์ ว่าจะร่วมกันใช้แนวคิดในแผนพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในภาคเกษตรและชนบท เพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ซึ่งแต่ละหน่วยงานดำเนินการตามบทบาทของแต่ละหน่วยงาน โดยมีแผนปฏิบัติงานร่วมกันที่จะขับเคลื่อนฯ หลังจากได้ลงนามในบันทึกความเข้าใจเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560 แล้ว คณะทำงานเตรียมการเพื่อขับเคลื่อนตามบันทึกความเข้าใจโดยยกร่างแผนปฏิบัติการ มีสาระสำคัญ ดังนี้

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการในพื้นที่ชนบทอย่างเป็นรูปธรรมด้วยหลักคิด “การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริ”โดยมีการบูรณาการอย่างเป็นระบบภายใต้แผนปฏิบัติการนี้

(2) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทมีการพัฒนา สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามเป้าหมายของการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(3) เพื่อให้เกิดพื้นที่ที่เป็นตัวอย่างหรือต้นแบบของการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามพระราชดำริในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ในการขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

(4) เพื่อสืบสานพระราชปณิธานรัชกาลที่ 9 ภายใต้หลักคิด “สานต่องานพ่อสอน”

พื้นที่ดำเนินการ

(1) ระยะแรก ดำเนินการในบางหมู่บ้าน ตำบล ของพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด ชัยภูมิ สกลนคร ศรีสะเกษ นครราชสีมา แพร่ พัทลุง ฉะเชิงเทรา และจันทบุรี

(2) ระยะต่อไป ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดที่มีความพร้อม ประชาชนมีความต้องการที่จะดำเนินการพัฒนาตามหลักของการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ

แนวทางการดำเนินงาน

(1) อาศัยหลักคิดการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ และบทเรียนที่สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระสืบสานแนวพระราชดำริ ได้จากการพัฒนาในพื้นที่ต้นแบบต่าง ๆ ทั้งในเชิงกระบวนการและรูปแบบการพัฒนา เป็นแนวทางหลักของการพัฒนา

(2) การคัดเลือกโครงการพัฒนาในพื้นที่เป้าหมาย เน้นพิจารณาโครงการที่เข้าหลักเกณฑ์การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริมาจากความต้องการของประชาชน และผ่านกระบวนการประชาคมตามหลักเกณฑ์ โดยเฉพาะโครงการที่เสนอของบประมาณตามยุทธศาสตร์ส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเกษตรและชนบทแต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา หรือโครงการอื่นที่จังหวัดเสนอ และมีกระบวนการขั้นตอนเป็นไปตามหลักเกณฑ์

(3) การดำเนินการพัฒนาเริ่มจาก

1) สร้างโอกาสให้กับประชาชนด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สร้างงาน สร้างอาชีพ ทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร เน้นการพึ่งพาตนเอง (ระดับอยู่รอด)

2) เน้นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ด้วยการให้ประชาชนพึ่งพากันเองในชุมชน (ระดับพอเพียง)

3) สร้างวิสาหกิจและเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก เน้นการพึ่งพาซึ่งกันและกันเป็นเครือข่าย (ระดับยั่งยืน)

4) การดำเนินงานตามแนวทางนี้ หน่วยงานที่ลงนามบันทึกความเข้าใจ จะมีการบูรณาการทั้งระดับกระทรวง จังหวัด และอำเภอ ตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้

งบประมาณ จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

(1) งบประมาณโครงการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริ (พชร.) ของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) งบประมาณของส่วนราชการ หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

(3) งบอุดหนุนของสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระฯ

(4) งบประมาณจากแหล่งอื่น

กลไกการดำเนินงาน

(1) ส่วนกลาง จะแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการ ฯ เป็นการเฉพาะ

(2) ระดับจังหวัด จะอาศัยคณะกรรมการประสานงานการขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัด

ระบบกำกับติดตามและประเมินผล

(1) ส่วนกลาง คณะกรรมการบริหารโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการฯ จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ กำกับและติดตามผล เป็นระยะ

(2) ระดับจังหวัด

1) ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดกำกับการดำเนินงานหรือมอบหมายรองผู้ว่าราชการจังหวัดกำกับการดำเนินงานระดับจังหวัด และให้นายอำเภอกำกับการดำเนินงานระดับอำเภอ

2) จังหวัดอาจจัดตั้งกลไกระดับจังหวัด/อำเภอ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามข้อ 1) หรือช่วยเหลือคณะกรรมการประสานงาน การขับเคลื่อนและขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดก็ได้

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ประยุกต์ตามแนวพระราชดำริเป็นงานยาก การพัฒนาต้องพิจารณาความพร้อมของทุกภาคส่วน แต่ถ้าทำได้ย่อมสามารถทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามเป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การที่ภาคีเครือข่ายทั้ง 5 หน่วยงาน อันประกอบด้วย สำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และมูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ ร่วมกันดำเนินการและมีบันทึกความเข้าใจเพื่อบูรณาการร่วมกันในการประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชนบทเชิงพื้นที่ ย่อมเป็นนิมิตหมายที่ดี แม้จะเป็นจุดเริ่มต้นและดำเนินการระยะแรกเริ่มเพียง 9 จังหวัด แต่ถ้าทั้ง 9 จังหวัดสามารถเป็นตัวอย่างและขยายไปยังส่วนอื่นของประเทศย่อมจะทำให้ราษฎรมีความกินดีอยู่ดี พึ่งพาตนเองได้ตามเป้าหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อนาคตอันใกล้เราคงจะได้เห็นประชาชนจะได้รับการพัฒนาแบบยั่งยืนในที่สุด

◇◇◇

พระบิดาฝนหลวง

นายปนิธิ เสมอวงษ์
ผู้อำนวยการกองปฏิบัติการฝนหลวง
กรมฝนหลวงและการบินเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ความเป็นมาของฝนหลวงและพระบิดาแห่งฝนหลวง

การทำฝนเป็นศาสตร์ของพระราชา เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคอีสาน เมื่อปี พ.ศ.2498 ระหว่างวันที่ 2 – 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2498 ทรงเสด็จโดยรถยนต์ผ่านอำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทรงแวะทักทายประชาชน ทรงทอดพระเนตรเห็นพื้นดินแห้งแล้ง ทรงตรัสถามประชาชนถึงสภาพความเป็นอยู่ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ประชาชนตอบพระองค์ท่านว่า ช่วงนี้หน้าแล้ง น้ำไม่มี พอถึงหน้าฝนน้ำท่วม น้ำหลาก พระองค์ท่านทรงวิเคราะห์ว่าสถานที่เดียวกัน มีทั้งแล้ง น้ำท่วม น้ำหลาก แต่เมื่อมีฝนก็มีมากเกินพอ จนเกิดปัญหาน้ำท่วม เมื่อหมดฝนก็เกิดปัญหาภัยแล้งตามมา จึงเป็นสาเหตุเกิดความยากจนของประชาชน ซึ่งพระองค์ท่านทรงพบเห็นความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชน และเป็นห่วงเป็นใยประชาชน อันเนื่องมาจากความผันแปรไม่แน่นอนของฝนธรรมชาติ เมื่อเสด็จกลับถึงกรุงเทพมหานคร ทรงมอบหมายให้หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล เป็นผู้รับสนองพระราชดำริ ให้หาวิธีการทำฝน โดยศึกษาทางวิทยาศาสตร์จากคู่มือตำราต่าง ๆ ให้หาวิธีการทำเมฆให้เป็นฝน ซึ่งหม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล ท่านเป็นผู้ประดิษฐ์เครื่องจักรกลของไทยหลายอย่าง ที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จัก คือ รถควายเหล็ก เป็นผู้คิดค้นคนแรก หม่อมราชวงศ์เทพฤทธิ์ เทวกุล รับสนองพระราชดำริศึกษาค้นคว้าการทำฝนหลวง ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 ถึง พ.ศ. 2512 รวมระยะเวลา 14 ปี มีการทดลองปฏิบัติการฝนหลวงครั้งแรกในประเทศไทย ที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ได้ผลระดับหนึ่ง เมื่อ ปี พ.ศ. 2514 จะเริ่มทดลองการทำฝนหลวงที่ฐานการบินการเกษตรที่จังหวัดนครราชสีมา แต่ประชาชนในจังหวัดพิจิตรประสบภาวะแห้งแล้ง ได้ร้องขอให้มาทำการทดลองทำฝนหลวงในพื้นที่จังหวัดพิจิตร ถ้าทำแล้วฝนตกก็จะได้รับน้ำฝนด้วย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ท่านรับสั่งให้ทำฝนหลวงช่วยเหลือเกษตรกรควบคู่กับการวิจัยและพัฒนากรรมวิธีการทำฝนเป็นต้นมา จากนั้นพระองค์ท่านมีแนวพระราชดำริจะแก้ไขปัญหาความผันแปรที่ไม่แน่นอนของฝนธรรมชาติในเวลานั้นอยู่ที่การจัดทรัพยากรน้ำ 2 เรื่อง คือ

1. การสร้างเขื่อน (Check dam) และอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กตามลาดเขาเพื่อชะลอการไหลบ่าของน้ำจากเขาไม่ให้เข้าท่วมพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของประชาชน ในขณะเดียวกันเขื่อนและอ่างเก็บน้ำสำรองไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้งต่อไป

2. หาวิธีการทำฝนเทียม (rainmaking) เพื่อบังคับเมฆให้ตกเป็นฝนในพื้นที่ที่ต้องการ

การบริหารจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริ

ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ เริ่มต้นจาก เมฆบนท้องฟ้า หมายความว่าฝนหลวง ทำเมฆ ทำน้ำในบรรยากาศให้ตกลงมาสู่ป่าไม้ ป่าไม้เป็นแหล่งซึมซับเอาความชื้นปลดปล่อยน้ำลงมา ทำฝายต้นน้ำขนาดเล็กต่าง ๆ เพื่อชะลอน้ำ (check dam) จากนั้นก็ปลูกหญ้าแฝกป้องกันการชะล้างของดินพังทะลาย สู่อ่างเก็บน้ำขนาดย่อมลงมาสู่เขื่อน เพื่อนำไปสู่การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการจัดการทำแก้มลิง เพื่อกักเก็บน้ำ การทำคันกั้นน้ำ เพื่อเป็นทางน้ำผ่าน รวมถึงการทำกังหันน้ำชัยพัฒนา เพื่อปรับปรุงคุณภาพของน้ำเสียสู่ป่าชายเลนลงทะเล คือ แนวพระราชดำริการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบปลีกย่อยของแต่ละกระทรวง แต่ละกรมจะนำไปปฏิบัติ ในส่วนกรมฝนหลวงรับผิดชอบดูแลน้ำในบรรยากาศ กรมฝนหลวงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชน มีวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์ 20 ปีของรัฐบาล เป็นองค์กรชั้นนำในระดับโลกด้านการดัดแปรอากาศตามศาสตร์ของพระราชา พ.ศ. 2579

การบริหารจัดการน้ำ

ในประเทศไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำ 3 หน่วยงาน ดังนี้

1. น้ำบนฟ้า ของกรมฝนหลวงและการบินเกษตร
2. น้ำผิวดิน ของกรมชลประทาน
3. น้ำใต้ดิน ของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล

ปัจจุบันทั้ง 3 กรมทำงานร่วมกัน มีการประสานงาน ในสมัยก่อนในการติดต่อประสานงานยังไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน ฝนหลวงเป็นโครงการพระราชดำริเป็นโครงการส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มี 2 โครงการ คือ โครงการหลวง และโครงการฝนหลวง ซึ่งโครงการฝนหลวงทรงกำกับดูแลทุกวันไม่มีวันหยุด และมีพระราชดำรัส ข้อพระราชทานชี้แนะ

พระบรมราโชบายฝนหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระบรมราโชบายฝนหลวง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบริหารจัดการ
2. ด้านปฏิบัติการ
3. ด้านวิจัย

ด้านบริหารจัดการ พระองค์ท่านได้แบ่งขั้นตอนการบริหารจัดการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. ให้พัฒนาอย่างเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

2. ให้เป็นองค์ประกอบของการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ

3. เป้าหมายอยู่ที่ประชาชนมีน้ำใช้พอเพียงตลอดปี

4. กำหนดพื้นที่เป้าหมายช่วยเหลือเป็นลุ่มน้ำ ในประเทศไทยมี 25 ลุ่มน้ำ การทำฝนควรทำให้ลงในลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำ เพราะลุ่มน้ำมีพื้นที่ของการไหลลงมาเป็นระบบจนไปถึงอ่างเก็บน้ำ ถึงท้ายน้ำ

5. ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานต้องเข้าใจการทำฝน ต้องศึกษา มีการเรียนรู้ และการพัฒนาในเรื่องการทำฝน เพราะยังไม่มีตำราหรือวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการทำฝน ต้องอาศัยโดยการดัดแปลงสภาพอากาศโดยตรง ใช้ประสบการณ์ต้องทำการศึกษาและวิจัยควบคู่กันไป ปัจจุบันยังคงต้องทำการศึกษากันตลอด

6. ต้องเข้าถึงและทำความเข้าใจกับประชาชน หมายความว่า เจ้าหน้าที่กรมฝนหลวงต้องลงพื้นที่เพื่อสอบถามความต้องการของเกษตรกรว่ามีความต้องการฝนหลวง หรือไม่ต้องการ เมื่อก่อนกรมฝนหลวงมักคิดว่าประชาชนต้องการฝน ที่จริงในบางช่วงเวลาประชาชนไม่ต้องการ เช่น กรณีประชาชนเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว บางพื้นที่ประชาชนไม่ต้องการฝน แต่กรมฝนหลวงก็ไปทำฝนให้ หรือ พื้นที่ปลูกอ้อย เก็บเกี่ยว เปิดหีบอยู่ช่วงเดือน

มีนาคมถึงเดือนเมษายน กรมฝนหลวงไม่รู้คิดว่าประชาชนต้องการฝน แต่ที่จริงประชาชนไม่ต้องการฝนในช่วงนี้ ซึ่งถ้าฝนตกไปแล้ว เกิดผลเสียมากกว่าผลดี

7. ต้องเตรียมพร้อมด้านปัจจัย และสามารถเคลื่อนที่ได้เร็ว หมายความว่า กรมฝนหลวงต้องเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ และเครื่องบินว่ามีความพร้อมที่จะออกไปช่วยเหลือประชาชนได้ทันทีที่ประชาชนมีความเดือดร้อนต้องการฝน

ด้านปฏิบัติการ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านได้แบ่งขั้นตอนการบริหารจัดการ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. ต้องศึกษาตำราฝนหลวงให้เข้าใจและถ่ายทอดกัน เพราะประเทศไทยไม่มีตำราการทำฝนเป็นของตัวเอง และไม่มีตำราที่ไหนในโลก จึงต้องอาศัยอยู่บนฟ้า ตำราอยู่บนฟ้า และนำคู่มือของการวิจัยต่าง ๆ เข้ามาประกอบ

2. นักบิน นักวิชาการ หน่วยงานต้องร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียว ถ้าหากนักบินไม่เข้าใจในกระบวนการทำฝน ลักษณะการบิน นักวิทยาศาสตร์ต้องไปคุยกับนักบิน การทำฝนจะไม่ประสบความสำเร็จ หากนักบินไม่บินเข้าไปในเมฆ ก็ไม่สามารถเอาสารฝนหลวงใส่เข้าไปในเมฆได้ การทำปฏิกริยาก็ไม่เกิดผลอะไรขึ้นมาในการทำฝน

3. ต้นฤดูกาล ความชื้นสัมพัทธ์อย่างน้อย 60% จึงจะสามารถทำฝนได้ ไม่ใช่ทำได้ทุกฤดูกาล ไม่ใช่จะสามารถสั่งให้ฝนตกได้ เหมือนสปอร์ตโฆษณาทางโทรทัศน์ ที่เห็น ตา ยาย ยกมือท่วมหัว เครื่องบินฝนหลวงบินผ่านมา ฝนก็จะตกลงมา อันนั้นคือการโฆษณาทางโทรทัศน์ เมื่อกรมฝนหลวงลงพื้นที่ประชาชนคิดว่าเครื่องบินฝนหลวงมาแล้ว ฝนต้องตกทุกครั้ง เราต้องทำความเข้าใจว่าปัจจัยในการทำฝนต้องอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก ความชื้นสัมพัทธ์ในบรรยากาศไม่ควรน้อยกว่า 60% การก่อเป็นเมฆหนึ่งก้อนต้องมีความชื้นสัมพัทธ์ เมฆจึงจะพัฒนาขึ้นไปได้ จะต้องมีความชื้นไปหล่อเลี้ยง เหมือนคนเราจะเติบโตขึ้นมาได้ ก็ต้องกินอาหารเข้าไป ถึงจะมีความสูง 160-170 เซนติเมตรได้ เช่นเดียวกับเมฆต้องมีองค์ประกอบต้องมีสารฝนหลวงใส่เข้าไปเลี้ยงให้องค์ประกอบต่าง ๆ เมฆจึงจะเป็นเมฆก้อนโตได้

4. หากเกิดภัยแล้งเป็นบริเวณกว้าง ทำฝนให้ลงที่ไหนก็ได้ ในปี พ.ศ.2542 เกิดภัยแล้งรุนแรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสั่งการในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง โดยการทำฝนหลวง

5. ต้องศึกษาสภาพอากาศ วางแผน และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

6. ต้องให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงาน ทำแล้วฝนตกมากน้อยอย่างไร

7. นักบินต้องบินเข้าเมฆเอาสารฝนหลวงเข้าไปใส่

8. ต้องทุ่มเทเสียสละ ในการทำฝนในแต่ละเที่ยวบิน ไม่ใช่ว่าจะปลอดภัยทุกครั้งที่บินทำฝน มีการประสบอุบัติเหตุบ้าง ทั้งนักบิน นักวิชาการ เจ้าหน้าที่โปรยสาร มีการเสียชีวิต

ด้านการวิจัย พระองค์ท่านได้แบ่งขั้นตอนการบริหารจัดการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. งานค้นคว้าวิจัย ต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุด การทำฝนต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยีอยู่เรื่อย ๆ

2. ไม่ย่อท้อต่อคำวิพากษ์ วิจารณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตรัสว่าอย่าไปท้อกับคำวิพากษ์ วิจารณ์ บางคนอาจพูดว่าทำฝนได้จริงไหม ทำแล้วฝนตกไหม ใช่ฝนหลวงไหม

3. ต้องรวบรวมเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำมาประกอบการทำตำราฝนหลวง ที่พระองค์ท่านถือไว้ พระองค์ท่านจะเอาข้อมูลจากกรมฝนหลวงที่ทำไว้แล้วนำมาประดิษฐ์เป็นตำราฝนหลวง

4. ต้องศึกษาผลกระทบเพื่อยืนยันว่าฝนหลวงไม่มีพิษ คือ หลักประกันหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปยังไม่เข้าใจว่าฝนหลวง ดื่มแล้วปลอดภัยไหม ต้องอาศัยความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยของรัฐที่เชื่อถือได้ เอาน้ำฝนที่ได้ในพื้นที่ปฏิบัติการฝนหลวงไปทดสอบผลในห้องทดลองปฏิบัติการ ว่าสารฝนหลวงที่นำไปใช้ไม่มีอันตราย อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่สามารถนำมาใช้อุปโภค บริโภคได้

5. มีการศึกษาและขยายผลการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น

5.1 ลดหรือป้องกันการเกิดพายุลูกเห็บในพื้นที่ภาคเหนือช่วงเปลี่ยนฤดู จากฤดูร้อนเป็นฤดูฝน ซึ่งจะเกิดการปะทะของมวลอากาศเย็นและอากาศร้อน ทำให้เกิดพายุลูกเห็บ เกิดความเสียหายในพื้นที่การเกษตร และบ้านเรือนของประชาชนในพื้นที่ กรมฝนหลวงจะมีเรดาร์ใช้สำหรับตรวจวัดว่าในก้อนเมฆแต่ละก้อน หากปล่อยให้มีการพัฒนาตัวเป็นเมฆก้อนโตจะเกิดเป็นพายุลูกเห็บหรือไม่ กรมฝนหลวงมีการร่วมมือกับกองทัพอากาศ นำเอาเครื่องบินใส่สารฝนหลวงเข้าไปในก้อนเมฆ เพื่อทำให้ก้อนเมฆก้อนนั้นตกเป็นฝน และสลายตัวก่อนจะพัฒนาเป็นลูกเห็บ แต่ก็ไม่สามารถทำกับเมฆได้ทุกก้อน ต้องติดตามก้อนเมฆที่ทำแล้วต้องสลายได้จริง ส่วนเมฆที่ไม่ได้ทำก็อาจจะตกลงเป็นลูกเห็บ ลงสู่พื้นดินตามธรรมชาติ เกิดความเสียหายได้

5.2 การลดมลภาวะทางน้ำและผลักดันน้ำเค็ม เช่น ในช่วงที่น้ำเค็มเริ่มรุกเข้ามาในแหล่งน้ำที่ใช้น้ำในการผลิตน้ำประปา การประปาจะประสานกับกรมฝนหลวง ขอให้ช่วยทำน้ำลงเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งกรมฝนหลวงได้ทำความร่วมมือ (MOU) กับกรมชลประทาน หากน้ำในพื้นที่สำรองน้อยเกิน จะทำให้น้ำประปาที่ผลิตออกมามีค่าความเค็มเกินมาตรฐาน จะขอให้กรมชลประทานปล่อยน้ำในเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์

เพื่อผลักดันน้ำเค็มออกไป ซึ่งประชาชนชาวกรุงเทพมหานครจะได้ใช้น้ำที่มีคุณภาพไม่มีค่าความเค็ม เกินมาตรฐาน

5.3 การดับไฟป่า ในภาคเหนือเกิดภาวะมลพิษ หมอกควัน ในอดีตกรมฝนหลวงจะเข้าไปช่วยเรื่องการดับไฟป่าด้วย แต่ปัจจุบันนี้ได้โอนภารกิจและเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์บางส่วนให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าไปดูแลเรื่องการดับไฟป่าแล้ว แต่ยังมีเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์บางส่วน ที่ยังคงสนับสนุนภารกิจการดับไฟป่าอยู่ ตลอดจนเรื่องหมอกควันในภาคเหนือ กรมฝนหลวงยังมีการทำวิจัยในเรื่องการสลายหมอกควัน โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในช่วงของการวิจัย

พระบรมราโชบายฝนหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงตรัสว่า **“การทำฝนหลวง ไม่ใช่รอให้เกิดภัยแล้งขึ้นแล้วจึงจะส่งคณะไปช่วยเหลือ การทำฝนหลวง**

อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องทำในลักษณะของการจัดการทรัพยากรน้ำในรอบปี เมื่อมีโอกาสที่จะทำได้ก็ให้เร่งสร้างความชุ่มชื้นให้พื้นดิน พื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ และเติมน้ำกักเก็บไว้ในเขื่อนเพื่อสำรองไว้ใช้ในยามแล้ง”

กรมฝนหลวงได้น้อมนำพระบรมราโชบาย โดยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ได้แก่ กรมชลประทาน กรมป่าไม้ กรมอุตุนิยมวิทยา กรมอุทยาน และหน่วยงานของรัฐเพื่อบริหารจัดการน้ำ ให้มีประสิทธิภาพ

ประวัติ กรมฝนหลวงและการบินเกษตร

ปี 2498 ทรงมีพระราชดำริฝนหลวง

ปี 2512 บินทดลองทำฝนหลวงครั้งแรก

ปี 2518 ตั้งสำนักงานปฏิบัติการฝนหลวงที่ทำการอยู่ภายในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์หลังกรมป่าไม้

ปี 2535 ยกฐานะเป็นสำนักฝนหลวงและการบินเกษตร

ปี 2556 ตั้งกรมฝนหลวงและการบินเกษตร เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นโครงการส่วนพระองค์ที่พระองค์ท่านช่วยเหลือประชาชนเกี่ยวกับการขาดน้ำใช้เพื่อการเกษตรและการอุปโภคบริโภค รัฐบาลจึงได้ตั้งเป็นกรมฝนหลวง ยกฐานะจากสำนักฝนหลวงและการบินเกษตรเป็นกรมฝนหลวง ซึ่งสมัยก่อนการบริหารจัดการขึ้นอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ระหว่างทำการทดลองวิจัยฝนหลวงเรื่อยมา ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2512-2516

ปี 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงสรุปขั้นตอนกรรมวิธีการทำฝนหลวงเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ก่อกวน
2. ขั้นตอนที่ 2 เลี้ยงให้อ้วน
3. ขั้นตอนที่ 3 โจมตี

การทำฝนหลวง เป็นกระบวนการทำให้สภาพอากาศที่มีอยู่เดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงมีความชื้นและก่อเมฆขึ้นมา สารฝนหลวงที่ใช้ในขั้นตอนต่าง ๆ มีหลายตัวด้วยกัน ขั้นตอนที่ 1 เป็นการก่อเมฆขึ้นมา และเมื่อมีเมฆขึ้นมาในขั้นตอนที่ 2 คือเราจะทำการขุนเมฆให้อ้วนขึ้นจากก้อนเมฆที่ผอม ขั้นตอนที่ 3 โจมตี คือ ถ้ากลุ่มเมฆนั้นก้อนโตแล้ว ถ้ามันเคลื่อนตัวไปตามทิศทางลม มาอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย ถ้าเราไม่ทำให้ตกเป็นฝนก่อนมันก็จะเคลื่อนออกไปที่อื่น ดังนั้นเราจึงต้องทำให้ฝนตกลงในพื้นที่เป้าหมายก่อน

ในช่วงต้น ปี พ.ศ. 2542 เกิดภัยแล้งรุนแรงมาก ประชาชนเดือดร้อน มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเรื่องการช่วงชิงน้ำใช้ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางที่มีการปลูกข้าวนาปรังเยอะมาก ในปีนั้นแล้งมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ท่านให้ตั้งหน่วยปฏิบัติการฝนหลวงพิเศษขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือพื้นที่การเกษตร ในภาคกลางโดยตรง ช่วงแรกการทำฝนหลวงกระทำได้ยากมาก เนื่องจากความชื้นต่ำมาก ๆ ทำให้การปฏิบัติการฝนหลวงในช่วงแรกไม่ประสบผลสำเร็จ พระองค์ท่านทรงให้คำแนะนำทุกวัน ทุกเย็นหลังจากปฏิบัติงาน ต้องทำรายงานผลการปฏิบัติงานส่งให้กับผู้อำนวยการกองงานส่วนพระองค์ เพื่อนำรายงานขึ้นทูลเกล้าถวายรายงานต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 หลังจากนั้นช่วงเวลาประมาณ 22.00 น. พระองค์ท่านจะพระราชทานเทคนิคการทำฝนว่าควรจะทำอย่างไร ปรับแก้ไขอย่างไร ควรใช้วิธีการอย่างไร ซึ่งในช่วงนี้เป็นช่วงฤดูหนาว มีความแห้งแล้งมาก ความต้องการของประชาชนต้องการน้ำเยอะมาก พระองค์จึงได้พระราชทานฝนหลวงลงไปช่วยเหลือในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ทำฝนหลวงไม่ตกทั้งเดือน เพราะมีปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่เอื้ออำนวยในการทำฝน

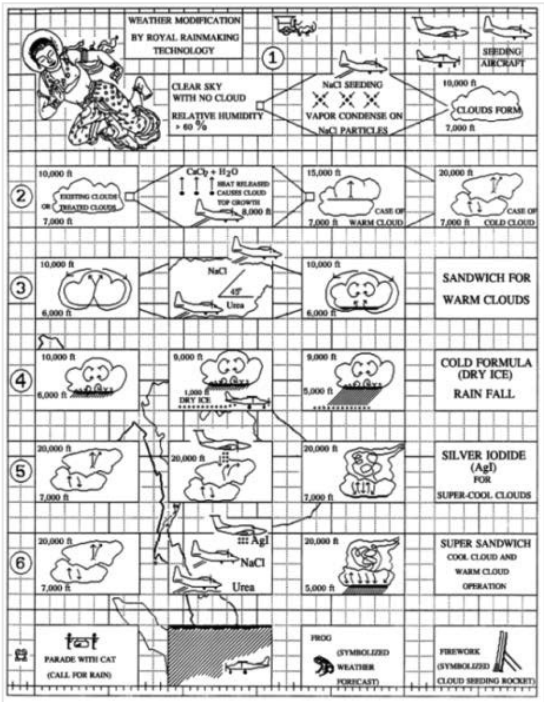

พระองค์ท่านพระราชทานเทคนิคการทำฝน ท่านได้นำข้อมูลจากการปฏิบัติงานมาประมวลผล ว่าควรจะปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างไรจากตำราของเดิมในการทำฝน 3 ขั้นตอน โดยนำมาปรับปรุงใหม่ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2542 หลังจากได้ตำราการทำฝนหลวงฉบับใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางเดียวกันในการแก้ไขปัญหาเรื่องการทำฝน ซึ่งพระองค์ท่านได้ประดิษฐ์ตำราการทำฝนด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ในรูปที่พระองค์เขียนขึ้นด้วยพระองค์เอง ซึ่งในแต่ละสัญลักษณ์มีความหมายทั้งสิ้น มีรูปมณีเมฆขลาเป็นตัวแทนของกรมอุตุนิยมวิทยา ในการพยากรณ์ในการทำฝน มีเกวียน พระราชาที่ต้องกำกับดูแลข้าราชการในการขับเคลื่อนในการทำงานฝนหลวง และพระองค์ท่านยังพระราชทานเทคนิคการโจมตีแบบซุบเปอร์แซนด์วิช

ปี พ.ศ. 2542 หลังจากมีประสบการณ์การทำฝนหลวงแล้ว พระองค์ท่านพระราชทานเทคนิคตำราฝนหลวงเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อวันที่ 26 มีนาคม ถึง 15 เมษายน 2542 มีฝนตกทุกวันเรื่อยมาเหมือนกับฤดูฝน ประชาชนดีใจที่รอดพ้นจากความเสียหายในพื้นที่นาปรังในภาคกลาง พระองค์ท่านจึงได้รับสั่งให้ยุติการทำฝนเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2542 เนื่องจากมีน้ำใช้เพียงพอแล้ว จึงถือว่าเป็นตำราฝนหลวงเล่มแรกที่พระองค์พระราชทานมา และได้ทำการจดสิทธิบัตรการทำฝนหลวง

ภาพตำราฝนหลวงพระราชทาน

ปี พ.ศ. 2543 สำนักฝนหลวงได้ตั้งเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็วติดตามพระองค์ ตำราฝนหลวงพระราชทาน (หรือ Royal Rainmaking Technology) พระองค์เห็นสมควรให้ขอจดสิทธิบัตรเทคโนโลยีฝนหลวง ซึ่งรวมเอาเทคนิคต่าง ๆ ที่ทรงประดิษฐ์คิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และทรงลงพระปรมาภิไธยในแบบฟอร์มคำขอจดสิทธิบัตรภายใต้ชื่อ การดัดแปรสภาพอากาศให้เกิดฝน ในฐานะทรงเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้น เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2542

เสนอต่อสำนักสิทธิบัตร กรมทรัพย์สินทางปัญญาแห่งประเทศไทย

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ดำเนินการยื่นคำขอสิทธิบัตรในพระปรมาภิไธย การดัดแปรสภาพอากาศให้เกิดฝนต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2545 จนได้ออกสิทธิบัตรดังกล่าว เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2545 และโปรดเกล้าฯ ให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2546

สำหรับในต่างประเทศได้ดำเนินการยื่นคำขอสิทธิบัตรภายใต้ชื่อ Weather Modification By Royal Rainmaking Technology ต่อสำนักงานสิทธิบัตรยุโรป เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2546 และสำนักงานสิทธิบัตรแห่งสหรัฐอเมริกาในปีเดียวกัน จนได้รับสิทธิบัตรจากสำนักสิทธิบัตรยุโรปที่ออกให้ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2548 และโปรดเกล้าฯ ให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาผู้แทนพระองค์ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2548 พร้อมทั้งสิทธิบัตรภายใต้ชื่อเดี่ยวกันที่ออกให้โดยสำนักงานสิทธิบัตรแห่งเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2549

สิทธิบัตรที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรภายใต้การดัดแปรสภาพอากาศให้เกิดฝน ทรงมีพระราชกระแสในวันที่โปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลเข้าเฝ้าฯ ถวายสิทธิบัตรฝนหลวง เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2548 ว่า “สิทธิบัตรนี้...เราคิดเอง...คนไทยทำเอง...เป็นของคนไทย...มิใช่เพื่อพระเจ้าอยู่หัว ทำฝนนี้ทำสำหรับชาวบ้าน...สำหรับประชาชน...ไม่ใช่ทำสำหรับพระเจ้าอยู่หัว...พระเจ้าอยู่หัวอยากได้น้ำ ก็ไปเปิดก๊อกเอาน้ำมาใช้ อยากได้น้ำสำหรับการเพาะปลูกก็ไปสูบจากน้ำคลองชลประทานได้ แต่ชาวบ้านชาวนาที่ไม่มีโอกาสมีน้ำสำหรับการเกษตรก็ต้องอาศัยฝน ฝนไม่มีต้องอาศัยฝนหลวง”

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเป็นห่วงเป็นใยประชาชนคนไทย พระเจ้าอยู่หัวจะเอาน้ำที่ไหนใช้ก็ได้ แต่ประชาชน และเกษตรกร ไม่มีชลประทาน ไม่มีเขื่อน ต้องอาศัยน้ำฝน ประชาชนจะอยู่ได้อย่างไร จากการที่พระองค์ท่านเสด็จเยี่ยมประชาชน เห็นความทุกข์ยากของประชาชน จึงเกิดเป็นแนวพระราชดำริฝนหลวงขึ้นมา แล้วก่อตั้งฝนหลวงจนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่าหาที่ไหนไม่ได้อีกแล้วที่พระเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทให้แก่ประชาชนและเกษตรกรของพระองค์ท่าน

พระบิดาแห่งฝนหลวง

เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2545 เชิดชูพระเกียรติในฐานะทรงเป็น “พระบิดาแห่งฝนหลวง” และมีมติให้ทุกวันที่ 14 พฤศจิกายน ของทุกปี เป็น “วันพระบิดาแห่งฝนหลวง” เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2498 เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จในภาคอีสาน ในระหว่างวันที่ 2 – 20 พฤศจิกายน 2498 แต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2498 เป็นวันที่พระองค์เสด็จผ่านทางแยกอำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ทรงทักทายประชาชน เมื่อมองขึ้นไปบนท้องฟ้ามีเมฆ แต่ทำไมฝนไม่ตก มีแต่ความแห้งแล้ง จึงมีแนวคิดพระราชดำริว่าน่าจะเอาเมฆบนท้องฟ้า มาทำเป็นฝนให้ได้ ชาวฝนหลวงจึงถือเอาวันที่ 14 พฤศจิกายน ของทุกปีเป็นวันพระบิดาแห่งฝนหลวง จนถึงปัจจุบันจะมีการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระองค์ท่านทุกปี เนื่องจากพระองค์เกิดประกายความคิดด้วยความมั่นพระทัยว่า น่าจะนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาช่วยให้เกิดฝนได้ และน่าจะมีวิธีการที่จะรวมเมฆที่กระจายอยู่บนท้องฟ้า แล้วลอยผ่านพื้นที่แห้งแล้งไปหมด ให้เมฆเหล่านั้นรวมตัวเกิดเป็นฝนตกลงสู่พื้นดินที่แห้งแล้งได้” อันเป็นต้นกำเนิดของแนวพระราชดำริที่ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนเป็น “โครงการพระราชดำริฝนหลวง” ในปัจจุบัน จึงถือเป็นวันสำคัญที่ควรจารึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ เป้าหมายของการทำฝนหลวง คือการทำเมฆก้อนเล็กให้เป็นก้อนใหญ่ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เมฆก้อนหนึ่งต้องมีองค์ประกอบของ ฝุ่นละออง ความชื้น ถ้ามีความชื้นแต่ไม่มีฝุ่นละออง ก็จะไม่สามารถก่อเป็นเมฆเกิดขึ้นได้ เพราะความชื้น ไม่มีแกนให้จับและรวมตัวกันได้ จะเป็นอนุภาพ ล่องลอยเป็นหมอกต่ำ ๆ ยุบสลายตัวไป แต่ตราบใด มีฝุ่นละอองเยอะ มีความชื้นเยอะ จะพัฒนาเป็นเมฆได้ ดังนั้น พระองค์ท่านจึงนำแนวความคิดเลียนแบบธรรมชาติ โดยการนำเอาเกลือมาป่นเป็นผงมาใส่ในก้อนเมฆ เพื่อจะให้เมฆมีแกนกลั่นตัว ไอน้ำสามารถจับตัวได้มากขึ้น แล้วทำอย่างไรให้เมฆกลั่นตัวเป็นหยดน้ำ ฐานเมฆที่มีสีดำ ๆ บนท้องฟ้านั้นเป็นบริเวณ ที่เมฆมีการรวมตัวกันหนาแน่น มันพร้อมที่จะกลั่นตัวเป็นน้ำ พระองค์ท่านบอกว่า เราจะเร่งกระบวนการ ทำให้ใต้ฐานเมฆกลั่นตัวเร็วขึ้นอย่างไร ก็โดยการเอาสารสูตรเย็นใส่เข้าไปสมัยก่อนใส่สารยูเรีย แอมโมเนียไนเตรต น้ำแข็งแห้ง เพื่อเร่งกระบวนการทำให้ความชื้นสัมพัทธ์ใต้ฐานเมฆเพิ่มมากขึ้น และมีอุณหภูมิลดต่ำลง แล้วเกิดการควบแน่นเป็นหยดน้ำร่วงหล่นลงมาเป็นฝน เมื่อเริ่มมีฝนตกจุดหนึ่ง วัฏจักรจะเกิดการชักนำกัน ตกลงเป็นฝนเป็นบริเวณกว้างขึ้นได้ เราไม่ต้องใช้เครื่องบินเยอะ ถ้าเราสามารถเร่งกระบวนการกลั่นตัวเพียงจุดหนึ่งให้มันร่วงหล่นลงมา ก็จะเกิดการชักนำ ทั้งระบบหล่นลงมาในพื้นที่เป้าหมายมากยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. 2542 เป็นการทำฝนแบบซุบเปอร์แซนด์วิช หมายความว่า แบบเดิมเป็นแบบแซนด์วิช มี 2 ชั้น แต่แบบซุบเปอร์แซนด์วิช คือมีชั้นบนอีกชั้นหนึ่ง โดยใช้เครื่องบินปรับความดัน หมายความว่า เป็นเครื่องบินทำฝนที่สามารถปรับความดันอากาศได้ ทำการโจมตีเมฆเย็น ซึ่งเป็นเมฆที่เกิดจากการพัฒนาจากเมฆข้างล่าง (เมฆอุ่น) ขึ้นไปที่บริเวณยอดเมฆมีอุณหภูมิศูนย์องศาไปจนถึงติดลบ เวลาบินผ่านเข้าบริเวณยอดเมฆ น้ำแข็งเกาะติดปีกเครื่องบิน โดยการยิงพลุสารเคมีซิลเวอร์ไอโอไดด์เข้าไปในเมฆ เพื่อทำให้อนุภาพภายในกลุ่มเมฆที่มีเม็ดน้ำเย็นยิ่งยวด เกิดการจับตัวเป็นหยดน้ำแล้วร่วงหล่นลงมา เมื่อเม็ดน้ำหลายเม็ดชนกันจะเกิดการรวมตัวเป็นเม็ดใหญ่ขึ้น หล่นลงมาชนะแรงต้านหล่นลงสู่พื้นดิน เป็นการทำฝนหลวงแบบซุบเปอร์แซนด์วิช

ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงของประเทศไทย

ปัจจุบันศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวง มีกระจายทั่วภูมิภาค มีศูนย์หลัก 5 ศูนย์ ดังนี้

1. ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคเหนือ ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในบริเวณสนามบินเชียงใหม่
2. ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคอีสาน ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น อยู่ในบริเวณสนามบินขอนแก่น
3. ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคกลาง ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในบริเวณสนามบินนครสวรรค์
4. ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคใต้ ตั้งอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ในบริเวณสนามบินสุราษฎร์ธานี
5. ศูนย์ปฏิบัติการฝนหลวงภาคตะวันออก ตั้งอยู่ที่จังหวัดระยอง อยู่ในบริเวณสนามบินอู่ตะเภา

ในปี พ.ศ. 2562 จะมีโครงการเปิดศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือฝนหลวงภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดบุรีรัมย์ และ พ.ศ. 2565 ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อจะทำให้การปฏิบัติการคลอบคลุมพื้นที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น

สถานีเรดาร์ตรวจวัดและติดตามกลุ่มฝน

กรมอุตุนิยมวิทยา มีเรดาร์ติดตามกลุ่มฝนเวลาตรวจทุก 15 นาที 30 นาที จนถึง 1 ชั่วโมง กรมฝนหลวง มีเรดาร์ตรวจวัดและติดตามกลุ่มฝนมากกว่ากรมอุตุนิยมวิทยา มีเวลาตรวจทุก 6 นาที ซึ่งสถานีเรดาร์กระจายอยู่ทั่วประเทศ ที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่, อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่, อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์, อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, อำเภอจตุรพักพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด, อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี, อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร, อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, และอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ช่วยในการตรวจวัดและติดตาม วิเคราะห์และประเมินผลในการปฏิบัติการฝนหลวง

แผนปฏิบัติการฝนหลวงประจำปี

กรมฝนหลวง ได้มีแผนปฏิบัติการฝนหลวงประจำปี 3 แผน ดังนี้

1.แผนการป้องกันและแก้ไขภัยแล้ง แบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

- ระยะที่ 1 (เดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์) ช่วงเข้าสู่ฤดูหนาว หมดฝน ซึ่งเป็นช่วงซ่อมบำรุงรักษาเครื่องบิน มีการตั้งหน่วยฝนหลวงเคลื่อนที่เร็วโดยตั้งอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ ในกรณีปีไหนถ้าปริมาณน้ำในเขื่อนน้อย และในบางช่วงที่สภาพอากาศสามารถปฏิบัติการฝนหลวงได้ กรมฝนหลวงก็จะให้หน่วยฝนหลวงเคลื่อนที่เร็วออกไปปฏิบัติการเพื่อเติมน้ำให้กับเขื่อน ซึ่งในครั้งหนึ่งจะได้ปริมาณน้ำประมาณ 5 -10 ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อมาช่วยพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ต้องอาศัยน้ำเป็นหลัก

- ระยะที่ 2 (เดือนมีนาคม – เมษายน) เน้นความชุ่มชื้นของป่าไม้และเกษตรกรรม เพราะว่าป่าไม้ในเดือนเมษายน เริ่มเผา เริ่มจุด จึงต้องทำฝนเพื่อให้ฝนตกในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อลดการเกิดไฟป่า

- ระยะที่ 3 (เดือนพฤษภาคม – กันยายน) เน้นการเพิ่มน้ำฝน ในพื้นที่เกษตรกรรม เนื่องจากในบางพื้นที่เป็นพื้นที่อับฝน เป็นพื้นที่หลังเขา เช่น จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดบึงกาฬ จังหวัดลพบุรี อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับฝนเพื่อเติมเต็ม ตามพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ต้องเข้าถึงประชาชน โดยการเข้าไปในพื้นที่ ไปสอบถามความต้องการของประชาชนว่าต้องการอะไร

2. แผนบรรเทาปัญหาหมอกควันและไฟป่า

ปัจจุบันปัญหาหมอกควันในภาคเหนือเป็นปัญหากระทบกระเทือนต่อระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก กรมฝนหลวงและกองทัพอากาศ ได้ร่วมมือกันทำฝนหลวง เพื่อลดปัญหาหมอกควันและไฟป่า

3. แผนการเติมน้ำต้นทุนให้เขื่อนกักเก็บน้ำ

ในช่วงเดือนสิงหาคม – ตุลาคม เป็นช่วงปลายฤดูฝน เขื่อนบางเขื่อนปริมาณน้ำยังไม่ได้ตามเกณฑ์ ประมาณ 50 - 60% กรมฝนหลวงก็ได้เข้าไปช่วยเติมเต็มปริมาณน้ำเขื่อนได้บางส่วน ถ้าจะเติมเต็มน้ำให้เต็มเขื่อน ต้องอาศัยดีเปรสชั่นอย่างเดียว

เครื่องบินที่ใช้ในการปฏิบัติงานฝนหลวง มี 2 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องบินที่ใช้ในการปฏิบัติการฝนหลวง มีเครื่องบินแบบ Porter PC-6 เครื่องบินแบบ Cessna Caravan เครื่องบินแบบ Casa C-212 เครื่องบินแบบ CN-235-220 เครื่องบินแบบ Super King Air 350 B

2. เครื่องเฮลิคอปเตอร์ ใช้สำหรับสนับสนุนราชการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสนับสนุนการตรวจราชการของผู้บังคับบัญชา

พระอัจฉริยภาพด้านดนตรีและวรรณศิลป์

ดร.ภาธร ศรีกรานนท์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นนักดนตรี นักประพันธ์ดนตรี และนักการดนตรีศึกษา ที่ทั่วโลกให้การยอมรับ ทรงเริ่มศึกษาดนตรีมาตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ โดยเริ่มจากทรงแซ็กโซโฟนและคลาริเน็ต สำหรับการประพันธ์ดนตรีนั้น ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์ดนตรีเมื่อครั้งที่เสด็จนิวัติพระนครพร้อมด้วยพระเชษฐา พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในปี พ.ศ. 2489 มีบทเพลงพระราชนิพนธ์อยู่ถึง 49 ทำนอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 กับการดนตรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเริ่มศึกษาดนตรี มาตั้งแต่ครั้งที่ยังทรงดำรงพระยศเป็นสมเด็จอนุชา ในขณะที่ทรงประทับอยู่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ เจ้านายเล็ก ๆ-ยุวกษัตริย์ ถึงการทรงดนตรีในระยะแรกเริ่ม ว่า

> *"...รัชกาลที่ 8 ทรงเริ่มด้วยเปียโน เพราะเห็นข้าพเจ้า [สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ] เรียนอยู่ รัชการที่ 9 ขอเล่น หีบเพลง เรียนอยู่ไม่กี่ครั้งก็ทรงเลิก 'เพราะไม่เข้ากับเปียโน' แล้วรัชกาลที่ 8 ก็ทรงเลิกเรียนเปียโนไป..."*

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 8 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทั้งสองพระองค์ทรงได้รับคำแนะนำจากแพทย์ให้ทรงดนตรีประเภทเครื่องเป่า เพื่อเป็นการบริหารพระปัปผาสะ (ปอด) โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงคลาริเน็ต ส่วนสมเด็จพระอนุชา ทรงอัลโตแซ็กโซโฟน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือ เจ้านายเล็กๆ-ยุวกษัตริย์ ถึงเรื่องนี้อีกเช่นกัน ว่า

> *"เมื่ออยู่ที่อาโรซ่าเวลาหน้าหนาว ได้ทอดพระเนตร วงดนตรีวงใหญ่ที่เล่นอยู่ที่โรงแรม รู้สึกอยากเล่นกัน ทรงหาแซ็กโซโฟนที่เป็นของใช้แล้ว (second hand) มาได้ ราคา 300 แฟรงค์... เมื่อครูมาสอนที่บ้าน รัชกาลที่ 8 ทรงดันพระอนุชาเข้าไปในห้องเรียน รัชกาลที่ 9 จึงเป็นผู้เริ่ม เมื่อเรียนไปแล้ว 2-3 ครั้ง รัชกาลที่ 8 ทรงซื้อคลาริเน็ต ส่วนพระองค์ วันเรียน ครูสอนองค์ละ 30 นาที แล้วครูก็เอาแซ็กโซโฟนของเราออกมาและเล่นด้วยกันทั้ง 3 เป็น trio เล่นอยู่เช่นนี้ 6 เดือน แล้วพระอนุชาก็เข้าไปอยู่ที่โรงเรียนประจำ แต่ก็ยังเรียนอยู่... ระหว่างสองปีนี้ ได้ทรงซื้อคลาริเน็ตราคา 200 แฟรงค์..."*

หลังจากที่ทั้งสองพระองค์ได้ทรงฝึกดนตรีขั้นพื้นฐาน รวมถึงทฤษฎีดนตรีคลาสสิกเป็นเวลาประมาณ 3 ปี พระอาจารย์ชาวอัลซาซ (Alsace) ชื่อ Weybrecht จึงได้ถวายคำแนะนำให้ทั้งสองพระองค์ได้ทรงดนตรีในรูปแบบที่ทรงสนพระทัย ซึ่งดนตรีที่ทั้งสองพระองค์ได้ทรงเลือกเล่นนั้น คือดนตรีแจ๊ส ที่เริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมแพร่หลายในประเทศแถบยุโรปตั้งแต่ช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 1 เป็นต้นมา โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เริ่มทรงดนตรีแจ๊ส โดยการทรงแซ็กโซโฟนสอดแทรกเข้ากับแผ่นเสียงของนักดนตรีที่มีชื่อเสียง อาทิ ซิดนีย์ บิเชท์ (Sidney Bechet) (พ.ศ.2440-2502) และจอห์นนี ฮ็อดเจส (Johnny Hodges) (พ.ศ. 2449-2513)

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงบันทึกไว้เกี่ยวกับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 8 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดการฟังเพลงแจ๊สในยุคนั้นไว้ว่า

> *"...รัชกาลที่ 8 ทรงเลือก Louis Armstrong และ Sidney Bechet รัชกาลที่ 9 ทรงเลือก Duke Ellington และ Count Basie เกี่ยวกับการซื้อแผ่นเสียงนี้ ถ้าเป็นแจ๊สต้องซื้อเอง ถ้าเป็นคลาสสิกเบิก [สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี] ได้"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระปรีชาสามารถในการทรงเครื่องดนตรีได้หลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นเครื่องเป่าประเภทต่าง ๆ เช่น คลาริเน็ต (clarinet) เครื่องตระกูลแซ็กโซโฟน คือ โซปราโน อัลโต เทนเนอร์ บาริโทน และเบส แซ็กโซโฟน (soprano,alto,tenor,baritone and bass saxophones) ทรัมเป็ต (trumpet) และทรอมโบน (trombone) นอกจากนี้ยังทรงเครื่องดนตรีชนิดอื่นได้อีกด้วย เช่น เปียโน (piano) กีตาร์ (guitar) และกลอง (drum) โดยทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์ดนตรี เมื่อครั้งที่ทรงเสด็จนิวัตพระนครพร้อมด้วย สมเด็จพระเชษฐา ในปี พ.ศ. 2489 และทรงพระราชนิพนธ์ เพลงแสงเทียน หรือ Candlelight Blues เป็นเพลงแรก ตลอดพระชนม์ชีพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชนิพนธ์ทำนองเพลง เป็นจำนวนทั้งสิ้น 49 ทำนอง ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์หลายรูปแบบและลักษณะ ตั้งแต่รูปแบบนิวออร์ลีนส์แจ๊ส ลาติน มาร์ช วอลท์ซ ไปจนถึงเพลงประกอบการแสดงบัลเลต์ และพระราชทานให้นำออกแสดงในวาระและโอกาสต่าง ๆ กันมากมาย ซึ่งในแต่ละบทเพลงให้ความรู้สึกที่ต่างกัน และล้วนแสดงถึงพระอัจฉริยภาพในการประพันธ์ดนตรีของพระองค์ ทั้งสิ้น

ด้วยพระปรีชาสามารถในด้านการดนตรี ทั้งการทรงดนตรี และเพลงพระราชนิพนธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ในนามรัฐบาลและประชาชนชาวไทย จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระราชสมัญญา "อัครศิลปิน" เมื่อปี พ.ศ. 2529 และมีสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดนตรี แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ.2530) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ.2536) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ.2544) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (พ.ศ.2550) และมหาวิทยาลัยทักษิณ (พ.ศ.2551)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
ทรงโซปราโนแซ็กโซโฟนร่วมกับ
รศ.ภาธร ศรีกรานนท์ เทนเนอร์แซ็กโซโฟน
ณ ที่นั่งวิมานเมฆ พ.ศ.2534
(ที่มา : ภาพส่วนตัวของ ร.ศ.ภาธร ศรีกรานนท์)

ส่วนรางวัลและปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากสถาบันในต่างประเทศ มีดังต่อไปนี้

1) พ.ศ.2507 สถาบันดนตรีและศิลปะการแสดงแห่งกรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย (Die Akademie für Musik und darstellende Kunst in Wien ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยดนตรีและศิลปะการแสดง กรุงเวียนนา) ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมาชิกกิตติมศักดิ์ซึ่งมีนักดนตรีระดับโลก เพียงไม่กี่คน ที่ได้รับรางวัลอันทรงเกียรตินี้ อาทิ พอล ฮินเดอมิธ (Paul Hindemith) พาโบล คาซาลส์ (Pablo Casals) และเยฮูดี เมนูฮิน (Yehudi Menuhin)
2) พ.ศ.2543 มหาวิทยาลัยเยล (Yale University) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเหรียญแซนฟอร์ด (Sanford Medal) รางวัลสูงสุดทางดนตรี ของมหาวิทยาลัยเยล ที่มอบให้แก่นักดนตรีที่ทำคุณประโยชน์แก่วงการดนตรีของโลก โดยทรงเป็นชาวเอเชียเพียงพระองค์เดียวเช่นกัน
3) พ.ศ.2550 วงดนตรี The Preservation Hall Jazz Band แห่งเมืองนิวออร์ลีนส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นวงดนตรีแจ๊สวงหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดมากที่สุด ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมาชิกกิตติมศักดิ์ ซึ่งทางวงดนตรีไม่เคยมอบตำแหน่งนี้ให้กับผู้ใดมาก่อน
4) พ.ศ.2547 มหาวิทยาลัยนอร์ทเท็กซัส (University of North Texas) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการประพันธ์และการแสดงดนตรี

ลำดับเพลงพระราชนิพนธ์

การนับจำนวนเพลงพระราชนิพนธ์นี้ มีการนับได้หลายแบบ หากนับเฉพาะจำนวนทำนองที่มีอยู่ กล่าวคือมีทำนองที่ไม่ซ้ำกัน (รวมทั้งเพลงที่มีเนื้อร้องและไม่มีเนื้อร้อง) จะนับได้ทั้งหมด 49 ทำนอง แบ่งตามที่ทรงพระราชนิพนธ์ได้ดังนี้

ปี พ.ศ.	จำนวน	ชื่อทำนอง
2489	4 ทำนอง	Candlelight Blues/แสงเทียน, Love at Sundown/ ยามเย็น, Falling Rain/สายฝน, Near Dawn/ใกล้รุ่ง
2490	2 ทำนอง	H.M. Blues/ชะตาชีวิต, Never Mind the Hungry Men's Blues/ ดวงใจกับความรัก
2491	1 ทำนอง	ราชวัลลภ (Royal Guards)
2492	5 ทำนอง	อาทิตย์อับแสง/Blue Day, เทวาคู่ฝัน/Dream of Love Dream of You, คำหวาน/Sweet Words, มหาจุฬาลงกรณ์ (Maha Chulalongkorn), แก้วตาขวัญใจ/Love Light in My Heart
2495	6 ทำนอง	พรปีใหม่/New Year Greeting, รักคืนเรือน/Love Over Again, ยามค่ำ /Twilight, ยิ้มสู้/Smiles, มาร์ชธงไชย เฉลิมพล (The Colours March), มาร์ชราชวัลลภ (Royal Guards March)
2497	3 ทำนอง	เมื่อโสมส่อง/I Never Dream, ลมหนาว/Love in Spring, ศุกร์สัญลักษณ์ /Friday Night Rag
2498	4 ทำนอง	Oh I Say, Can't You Ever See, Lay Kram Goes Dixie, ค่ำแล้ว /Lullaby
2500	2 ทำนอง	สายลม/I Think of You, ไกลกังวล/เกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย/When
2501	1 ทำนอง	แสงเดือน/Magic Beams
2502	8 ทำนอง	ฝัน/เพลินภูพิงค์/Somewhere Somehow, มาร์ชรานาวิกโยธิน (Royal Marines March), ภิรมย์รัก/Kinari Suite – I : A Love Story, Kinari Suite – II : Nature Waltz, Kinari Suite – III : The Hunter, Kinari Suite – IV : Kinari Waltz แผ่นดินของเรา/Alexandra, พระมหามงคล (Pra Maha Mongkon)
2505	1 ทำนอง	ธรรมศาสตร์ (Thammasat)
2508	5 ทำนอง	ในดวงใจนิรันดร์/Still on My Mind, เตือนใจ/Old Fashioned Melody, ไร้จันทร์/ไร้เดือน/No Moon, เกาะในฝัน/Dream Island, แว่ว/Echo
2509	1 ทำนอง	เกษตรศาสตร์ (Kasetsart)
2514	1 ทำนอง	ความฝันอันสูงสุด (The Ultimate Dream)
2519	2 ทำนอง	เราสู้ (Fight!), เรา – เหล่าราบ 21 (Infantry Regiment 21)
2522	1 ทำนอง	Blues for Uthit
2537	1 ทำนอง	รัก
2538	1 ทำนอง	เมนูไข่

"อ.ส.วันศุกร์" วงดนตรีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

เมื่อเสด็จนิวัตพระนครเป็นการถาวรใน พ.ศ.2494 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทมาร่วมเล่นดนตรีทุกวันศุกร์ พระราชทานนามว่า "วงลายคราม" บรรเลงเพลงประเภทต่าง ๆ เช่น เพลงสากล สมัยนิยม และเพลงแจ๊ส เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2495 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงตั้งสถานีวิทยุขึ้นในบริเวณพระที่นั่งอัมพรสถานด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ พระราชทานนามว่า "สถานีวิทยุ อ.ส." ตามนามของพระที่นั่ง และออกอากาศทางคลื่นวิทยุ AM 1332 KHz และ FM 104 MHz และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้วงลายครามบรรเลงดนตรีออกอากาศทางสถานีวิทยุ อ.ส. ทุกวันศุกร์ ซึ่งการตั้งวงดนตรีและสถานีวิทยุนั้น มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นช่องทางในการที่พระองค์ ทรงใช้สื่อสารกับประชาชน

สมาชิกวงลายคราม ประกอบด้วย หม่อมเจ้าวิมวาทิตย์ รพีพัฒน์, หม่อมเจ้าแววจักร จักรพันธุ์, หม่อมเจ้ากมลีสาน ชุมพล, หม่อมเจ้าชุมปกบุตร ชุมพล, หม่อมราชวงศ์พงศ์อมร กฤดากร, หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช, หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์, หม่อมหลวงอุดม สนิทวงศ์, หม่อมหลวงประพันธ์ สนิทวงศ์, นายสุรเทิน บุนนาค และ เรืออากาศตรี ศาสตราจารย์พิเศษ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์

วงดนตรี "ลายคราม" พ.ศ.2498
(ที่มา: ภาพส่วนตัวของเรืออากาศตรี ศาสตราจารย์พิเศษ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงกลองร่วมกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (เบส) และวงลายคราม ณ ศาลาเริง วังไกลกังวล พ.ศ. 2498
(ที่มา: ภาพส่วนตัวของ ร.ศ.ภาธร ศรีกรานนท์)

เรืออากาศตรี ศาสตราจารย์พิเศษ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์ ศิลปินแห่งชาติ ผู้ซึ่งเป็นสมาชิกคนสุดท้ายของวงลายคราม และเป็นสมาชิกวงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 วงลายครามมีจำนวนสมาชิกร่อยหรอลงมาก เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นพระประยูรญาติชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงพระชรา จึงได้กราบทูลขอพระบรมราชานุญาต พานักดนตรีและนักร้องใหม่ เข้ามาเล่นดนตรีถวาย

นักดนตรีรุ่นใหม่นี้ ส่วนใหญ่เป็นนิสิตนักศึกษา ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และนักดนตรีอาชีพ ซึ่งสมาชิกที่เข้ามาใหม่นี้ ยังคงบรรเลงดนตรี และออกอากาศทางสถานีวิทยุ อ.ส. ทุกวันศุกร์ ร่วมกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 อย่างต่อเนื่อง และเพิ่มวันซ้อมขึ้นอีก 1 วัน คือวันอาทิตย์

ในปี พ.ศ.2500 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เสด็จแปรพระราชฐานจากพระที่นั่งอัมพรสถานมายังพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ย้ายสถานีวิทยุ อ.ส. มายังพระตำหนักจิตรลดารโหฐานด้วย แต่ยังคงใช้ชื่อว่าสถานีวิทยุ อ.ส. เช่นเดิม และสืบเนื่องจากจำนวนนักดนตรีและนักร้องรุ่นใหม่ที่เข้ามา วงดนตรี “ลายคราม” จึงไม่มีความเป็น “ลายคราม” อีกต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชื่อวงดนตรีวงนี้ ตามชื่อของสถานีวิทยุซึ่งเล่นออกอากาศประจำทุกวันศุกร์ ว่า วงดนตรี “อ.ส. วันศุกร์” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงใช้ดนตรี ในการสื่อสารกับราษฎรของพระองค์อย่างเป็นกันเอง ดังที่ทรงมีพระราชดำรัส พระราชทานคณะนิสิตจากสถาบันต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ณ เวทีลีลาศสวนอัมพร ในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2500 มีใจความว่า

“...ดนตรีวงนี้เล่นอย่างกันเอง เลอะ ๆ เทอะๆ บางทีควรจะจบก็เล่นต่อไป บางทียังไม่ทันจบก็รีบจบ บางทีมีคนขอเพลงมา ไม่เคยได้ยินก็เปิดแผ่นเสียงให้ฟังก็เล่นกันไปได้ เล่นอย่างกันเอง อย่างที่นายแมนรัตน์ นายวง เขาพูดบ่อย ๆ ว่าเป็นกันเองกับผู้ฟังดี...”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงขับร้องร่วมกับ วงดนตรี “อ.ส. วันศุกร์” พ.ศ. 2512 (ที่มา: ภาพส่วนตัวของเรืออากาศตรี ศาสตราจารย์พิเศษ แมนรัตน์ ศรีกรานนท์)

นอกจากการบรรเลงเพื่อความบันเทิงให้กับประชาชนแล้วนั้น วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ ยังได้มีส่วนในการช่วยเหลือประชาชน อาทิ ในปี พ.ศ.2505 เกิดเหตุการณ์มหาวาตภัย ที่แหลมตะลุมพุก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ บรรเลงดนตรีออกอากาศ เพื่อหารายได้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยในครั้งนี้ จนเป็นที่มาของมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ

วงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ ถึงแม้จะไม่ได้บรรเลงออกอากาศ แต่สมาชิกวงดนตรี อ.ส.วันศุกร์ ก็ยังเฝ้าฯ ถวายงานอย่างต่อเนื่อง ยังคงบรรเลงดนตรีถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 โดยที่จะทรงร่วมทรงดนตรีทุกวันเสาร์ จวบจนสิ้นรัชสมัย เป็นไปตามที่มีพระราชกระแสรับสั่งอยู่เสมอว่า การเล่นดนตรีนั้นคือ “ยา” ขนานแท้

วงดนตรีที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศที่นำเพลงพระราชนิพนธ์ไปบรรเลง

พระราชอัจฉริยภาพในทางดนตรีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในสายตาของนักดนตรีที่เชี่ยวชาญหลาย ๆ ท่าน ต่างให้การยอมรับว่าทรงมีพระราชอัจฉริยภาพสูงยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพระราชนิพนธ์เพลง หรือการทรงดนตรีได้หลากหลายประเภท

เลส บราวน์ (*Les Brown)* (พ.ศ.2455-2544) หัวหน้าวงดนตรีแนวสวิงชาวอเมริกัน ที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 2 ให้สัมภาษณ์ไว้ในภาพยนตร์สารคดีเรื่อง “คีตราชัน” ในปี พ.ศ.2539 ไว้ว่า

> *“I’m sure if he didn’t have the job he has now, he’d be successful as a bandleader... [*หากพระองค์ไม่ทรงมีพระราชภารกิจ (ที่ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน) พระองค์จะต้องประสบความสำเร็จในฐานะที่เป็นหัวหน้านักดนตรีเป็นแน่...*].*

เมย์นาร์ด เฟอร์กูสัน (*Maynard Ferguson)* (พ.ศ. 2471-2549) นักเป่าทรัมเป็ตแนวแจ๊สร่วมสมัยชาวแคนาดา ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของโลก ก็ได้กล่าวยกย่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ไว้เช่นกัน เมย์นาร์ด ได้ให้สัมภาษณ์ ในวารสาร *International Trumpet Guild* ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ.2543 ว่า การได้บรรเลงดนตรีถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถึง 2 ครั้ง ถือเป็นความภูมิใจที่สุดของชีวิต

วงดนตรี *The Preservation Hall Jazz Band* เป็นวงดนตรีแนวนิวออร์ลีนส์แจ๊ส ที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงที่สุดของเมืองนิวออร์ลีนส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นวงดนตรีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดปรานมากที่สุดวงหนึ่ง เดินทางมาเปิดการแสดงในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ.2531 หลังจากนั้น ได้เดินทางมาประเทศไทยอีกกว่า 10 ครั้ง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรี *The Preservation Hall Jazz Band* ทุกครั้ง

จอห์น บรูเนียส (*John Brunious)* (พ.ศ.2483 - 2551) นักเป่าทรัมเป็ตและหัวหน้าวงได้กล่าวชื่นชมว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระปรีชาสามารถในการทรงดนตรีแนวนิวออร์ลีนส์แจ๊สมาก ทรงคลาริเน็ตและแซ็กโซโฟนสอดประสานเข้ากับวงได้อย่างกลมกลืนจนไม่สามารถแยกแยะออกได้เลยว่า เสียงดนตรีที่ได้ยินนั้น เป็นเสียงที่มาจากนักดนตรีนิวออร์ลีนส์แท้ ๆ หรือจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เอง ในปี พ.ศ.2550

The Preservation Hall Jazz Band จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระเกียรติให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของวง

นอกจากความชื่นชมและยอมรับจากเหล่านักดนตรีที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศแล้ว หลากหลายคราที่นักดนตรีเหล่านี้ได้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ไปบรรเลง และบันทึกเสียง ทำให้บทเพลงพระราชนิพนธ์เป็นที่รู้จักของนานาประเทศอย่างกว้างขวาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงฉายพระรูป ร่วมกับวงดนตรี The Preservation Hall Jazz *ณ ศาลาเริง วังไกลกังวล พ.ศ.2547 (ที่มา: ภาพส่วนตัวของ รศ.ภาธร ศรีกรานนท์)*

1. บทเพลงพระราชนิพนธ์ *When* บรรเลงโดย *Jack Teagargen and His Band* อัลบั้ม *Jack Teagarden at the Round Table* พ.ศ.2502

แจ็ก ทีการ์เด็น (*Jack Teagarden*) เป็น นักเป่าทรอมโบนแนวนิวออร์ลีนส์แจ๊สที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ในช่วงปี พ.ศ.2480-2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดการเล่นทรอมโบนของแจ็ก เป็นอย่างมาก และได้ทรงดนตรีร่วมกับเขา ในขณะที่เขาและวงดนตรี เดินทางมาประเทศไทย ในฐานะทูตวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2501

ภาพหน้าปกแผ่นเสียง "เพลงพระราชนิพนธ์ บรรเลงโดย วงดุริยางค์กองทัพอากาศสหรัฐ ที่ 13"

ภาพหน้าปกแผ่นเสียง "ธ สถิตในดวงใจนิรันดร์"

แจ็ก ทีการ์เด็น แสดงความชื่นชมในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 โดยอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ *When* ไปบรรเลงบันทึกเสียงในแผ่นเสียงชุด *"Jack Teagarden at the Roundtable"* ด้วยเช่นกัน นับว่าเป็นครั้งแรก ที่มีการบันทึกเสียงบทเพลงพระราชนิพนธ์โดยนักดนตรีระดับแนวหน้าของสหรัฐอเมริกา

2) บทเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบวงดุริยางค์ บรรเลงโดยวงดุริยางค์กองทัพอากาศสหรัฐ ที่ 13 พ.ศ. 2514 วงดุริยางค์กองทัพอากาศสหรัฐ ที่ 13 *(United States 13th Air Force Band)* เป็นหนึ่งในวงดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดของกองทัพอากาศของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ประจำการอยู่ที่รัฐฮาวาย ตั้งแต่ พ.ศ. *2485* และมาประจำการอยู่ที่อู่ตะเภา จังหวัดระยอง ระหว่างปี พ.ศ. 2508-2519. ในช่วงสงครามเวียดนาม วงดุริยางค์วงนี้ มิได้เป็นวงดุริยางค์เครื่องลม *(wind ensemble)* หากแต่เป็นวงหัสดนตรี (*big band)* ที่เพิ่มเครื่องลมอื่น ๆ เข้ามา อาทิ ฟลู้ท *(flute)* , โอโบ *(oboe)* และ บาสซูน (*bassoon)*

ในปี พ.ศ. 2514 เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ 25 ปี วงดุริยางค์กองทัพอากาศสหรัฐ ที่ 13 ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ จำนวน 12 เพลง บันทึกเสียงถวาย คือ มหาจุฬาลงกรณ์ , *Alexandra, No Moon, Candlelight Blues, Somewhere Somehow, Still on My Mind, Love in Spring, H.M. Blues, When, Old Fashioned Melody,*

A Love Story และ *Love at Sundown*. นับเป็นครั้งแรกสำหรับบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีการบรรเลงในรูปแบบนี้

3) บทเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบ *Big Band* บรรเลงโดย *Claude Bolling Big Band, Les Brown and His Big Band of Renown* และ *Ted Pease Big Band* อัลบั้ม ธ สถิตในดวงใจนิรันดร์ พ.ศ. 2539

พ.ศ.2539 เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี คณะกรรมการโรงเรียนจิตรลดา ได้เชิญวงดนตรีที่มีชื่อเสียงจากต่างประเทศจำนวน 3 วง คือ *Claude Bolling Big Bang* จากประเทศฝรั่งเศส, *Les Brown and His Big Band of Renown* และ *Ted Pease Big Band* จากประเทศสหรัฐอเมริกา มาบรรเลงดนตรีถวายหน้าพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในการเดียวกันนี้ ได้จัดทำแผ่นบันทึกเสียงบทเพลงพระราชนิพนธ์ เรียบเรียงเสียงประสานและบรรเลงโดยวงดนตรีทั้งสาม ดังนี้

Claude Bolling Big Band อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์จำนวน 6 เพลง ได้แก่ *Love at Sundown, Blue Day, Echo, Still on My Mind, Candlelight Blues* และ *Old Fashioned Melody*

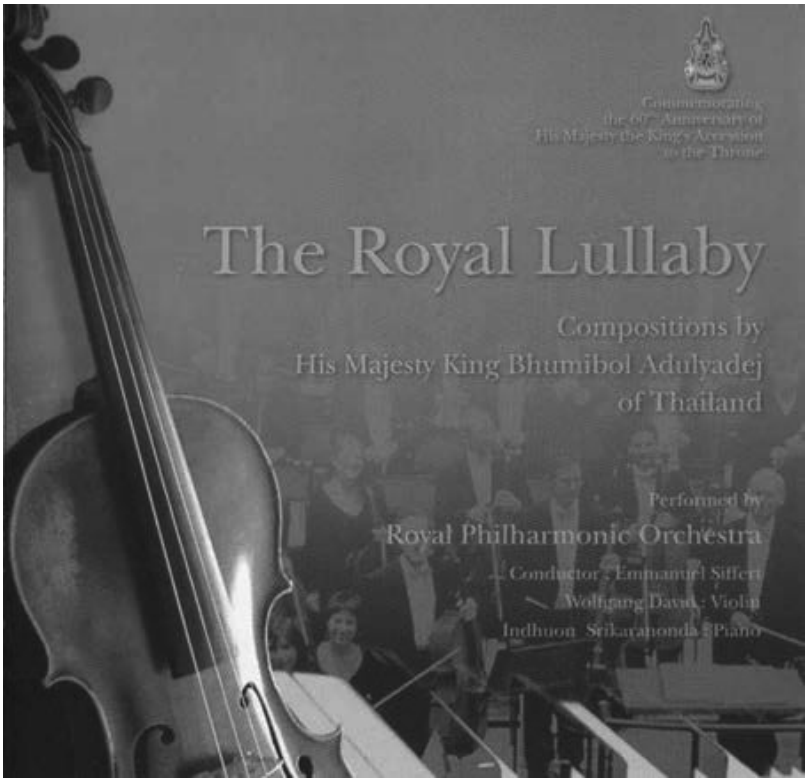

ภาพหน้าปกแผ่นบันทึกเสียง *"Royal Lullaby"*

Les Brown and His Big Band of Renown อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์จำนวน 4 เพลง ได้แก่ *Lay Kram Goes Dixie, Never Mind the Hungry Men's Blues, Twilight* และ *A Love Story*

4) บทเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบดนตรีคลาสสิกตะวันตก บรรเลงโดย *Royal Philharmonic Orchestra* แห่งกรุงลอนดอน อัลบั้ม *The Royal Lullaby* พ.ศ.2549

วงดนตรี *Royal Philharmonic Orchestra* แห่งกรุงลอนดอน ประเทศสหราชอาณาจักร เป็นวงดนตรีคลาสสิกตะวันตกระดับต้น ๆ ของโลก อัลบั้ม *The Royal Lullaby* เป็นอัลบั้มที่บันทึกเสียงในกรุงลอนดอน บรรเลงโดย *Royal Philharmonic Orchestra* พร้อมด้วยวูล์ฟกัง ดาวิด *(Wolfgang David)* นักไวโอลินชาวออสเตรีย และอินทุอร ศรีกรานนท์ นักเปียโนชาวไทย นับเป็นครั้งแรกที่วงดนตรีวงนี้บรรเลงบทเพลงพระราชนิพนธ์ ซึ่งมีทั้งหมด 10 เพลงด้วยกัน คือ *Love Light in My Heart, Dream of Love Dream of You, Falling Rain, The Kinari Suite, Lullaby, Somewhere Somehow, Love at Sundown, Can't You Ever See, When* และ *Oh I Say.* เรียบเรียงเสียงประสานใหม่ทั้งหมดเป็นแนวคลาสสิกตะวันตกร่วมสมัย โดยใช้ไวโอลินกับเปียโน บรรเลงนำวงออร์เคสตรา ในรูปแบบ *Double Concerti* นับเป็นครั้งแรกสำหรับบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีการเรียบเรียงเสียงประสานในรูปแบบนี้

5) บทเพลงพระราชนิพนธ์บรรเลงโดย *Larry Carlton & Guests* อัลบั้ม "*The Jazz King*" พ.ศ. 2549.

ลาร์รี คาร์ลตัน (*Larry Carlton*) เป็นนักกีตาร์แนวฟิวชันแจ๊สระดับแนวหน้าของสหรัฐอเมริกา เจ้าของรางวัลแกรมมี่ถึง 4 รางวัล ลาร์รี ได้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ จำนวน 9 เพลง ได้แก่ *Blue Day, Candlelight Blues, H.M. Blues, Love at Sundown, Lullaby, Magic Beams, When, Never Mind the Hungry Men's Blues* และ *Love Light in My Heart* เรียบเรียงเสียงประสานและบันทึกเสียงในแนวฟิวชันแจ๊ส ซึ่งเป็นดนตรีที่ผสมผสานดนตรีแจ๊สเข้ากับดนตรีร็อค และดนตรีสมัยนิยมอื่น ๆ ที่เป็นที่นิยมในยุคคริสต์ทศวรรษที่ 1970-80

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงโปรดดนตรีแจ๊สแนวนิวออร์ลีนแจ๊สและสวิง จึงไม่ค่อยเห็นบ่อยนักที่จะมีผู้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ไปบรรเลงในแนวฟิวชันแจ๊ส อัลบั้มนี้จึงเป็นอัลบั้มเพลงพระราชนิพนธ์ที่หาฟังได้ยากยิ่ง

6) บทเพลงพระราชนิพนธ์บันทึกเสียงในรูปแบบนิวออร์ลีนแจ๊ส บรรเลงโดย *The Preservation Hall Jazz Band with Dr. Pathorn Srikaranonda* อัลบั้ม "*Royal New Orleans Jazz Celebration featuring HRH Princess Maha Chakri Sirindhorn*" พ.ศ. 2553

ภาพหน้าปกแผ่นบันทึกเสียง "The Jazz King"

ในปี พ.ศ. 2553 วงดนตรี *The Preservation Hall Jazz Band* ร่วมกับ รศ.ภาธร ศรีกรานนท์ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต อัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์ จำนวน 14 เพลง ได้แก่ *Royal Marines March, Lay Kram Goes Dixie, Smiles, Candlelight blues, Lullaby, Love at Sundown, Can't You Ever See, Near Dawn, H.M. Blues, Never Mind the Hungry Men's Blues, Love in Spring, Friday Night Rag, New Year Greeting* และ *When.* สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาทรงไวบราโฟน (*vibraphone)* ร่วมกับวง นับเป็นการที่ทรงร่วมบันทึกเสียงเพลงพระราชนิพนธ์ในรูปแบบแจ๊สเป็นครั้งแรกของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เพลงพระราชนิพนธ์ชุดนี้ ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลแกรมมี่ (*Grammy Awards)* ครั้งที่ 54 ประจำปี 2554 ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเข้าถึงรอบ *semi-final* ถึง 3 สาขา คือ 1) *Best Jazz Instrumental Album 2) Best Engineered Album, Non-Classical* และ 3) *Best Improvised Jazz Solo*

อัครศิลปินในดวงใจ

นายศักย ขุนพลพิทักษ์

ก่อนที่จะได้รับเกียรติจากกระทรวงมหาดไทย ผมเคยบรรยายให้หลาย ๆ หน่วยงานฟัง แต่พูดในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ผมเป็นข้าราชการของกรมศิลปากร เคยทำงานร่วมกับศิลปินแห่งชาติหลายท่าน เช่น อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ทำงานจิตรกรรมฝาผนังร่วมกันมา เพื่อนของผมอาจารย์ปัญญา วิจิตรธนศาล ที่เป็นศิลปินแห่งชาติ เคยชวนผมไปทำงานด้วยกัน แต่ผมจะขอรับผิดชอบในหน้าที่ราชการของผมจนกว่าจะเกษียณ และตอนนี้ผมเกษียณมาได้ปีกว่าแล้ว เข้าปีที่สองแล้ว ผมอยากจะทำงานศิลปะอย่างจริงจัง ตอนที่ยังรับราชการอยู่ผมได้ทำงานสำคัญมากมาย ได้รับคำสั่งมาทำตามนั้นไม่ค่อยได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์เลย และสิ่งที่ผมจะพูดวันนี้เพื่อจะให้ทุกคนได้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในด้านศิลปะ พระองค์ท่านทรงพระปรีชาสามารถมาก ทรงมีความคิดสร้างสรรค์ก้าวไกล ซึ่งเราคิดไม่ถึงว่าพระองค์ท่านจะทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างมากมายขนาดนั้น

ในชีวิตการทำงานของผม ผมมองเห็นว่าถึงบ้านเมืองของเราจะเจริญก้าวหน้าแค่ไหนแต่บุคลากรของเรายังขาดการจินตนาการที่ก้าวไกล ไม่สามารถทำงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้มากพอเพราะว่าเราจะติดอยู่กับกรอบตลอดเวลา การทำงานทุกอย่างต้องอยู่ภายในกรอบ กฎและระเบียบ แต่ในหลวงของเราพระองค์ท่านใช้จินตนาการ ใช้ความรู้ความคิดทุกอย่างประมวลเพื่อสร้างสรรค์งานขึ้นมา งานศิลปะไม่ใช่งานตกแต่งทั่ว ๆ ไป แต่งานศิลปะเป็นงานที่ต้องใช้สมอง ใช้จินตนาการ เพื่อช่วยทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาในประเทศของเรา เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยเรา ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงตรัสว่า ถ้าไม่มีกรุงสุโขทัย ไม่มีกรุงศรีอยุธยา ไม่มีกรุงเทพมหานคร คนไทยจะเป็นคนไทยได้อย่างไร ประเทศจะเจริญได้ต้องมีการสร้างสรรค์ ต้องมีจินตนาการ ดังที่เราจะเห็น จากบุคคลสำคัญของโลกซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์มีจินตนาการทั้งนั้น ในหลวงของเราพระองค์ทรงรักงานศิลปะมาก แม้ว่างานนั้น จะเป็นเพียงงานเล็ก ๆ เท่านั้น แต่พระองค์ก็ทรงรัก ทรงมีความสุขเวลาที่ได้ทรงงานเหล่านั้น

งานศิลปะชิ้นหนึ่งซึ่งในขณะนี้ได้กลายเป็นจุดเด่นจุดขายของจังหวัดเชียงรายไปแล้วคือ วัดร่องขุ่น ถ้านักท่องเที่ยวคนใดไปที่จังหวัดเชียงรายแล้วไม่ไปเที่ยวชมที่นั่น ถือว่ายังไปไม่ถึงจังหวัดเชียงราย งานศิลปะชิ้นนี้อาจารย์เฉลิมชัยฯ ได้เป็นผู้จุดประกายความคิดนี้ขึ้นมา เช่นเดียวกับการไปเยี่ยมชมบ้านอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ต้องไปชมบ้านดำของท่าน ผมสนิทกับอาจารย์เฉลิมชัยฯ เคยทำงานด้วยกันมา รู้จักกันตั้งแต่สมัยเรียน แต่สิ่งที่แตกต่างระหว่างเขากับผม คือ ผมทำงานราชการ แต่อาจารย์เฉลิมชัยฯ ทำงานอิสระ ทำงานเฉพาะของเขา เขาจึงไม่ต้องยึดติดกับอะไร สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างอิสระเสรี แต่ผมเองการทำงานยังต้องอยู่ภายใต้กรอบ

ตอนที่ผมเรียนจบมาใหม่ ๆ ผมมีโอกาสได้ไปทำงานที่ศูนย์ศิลปาชีพ ทำงานให้กับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ผมทำงานอยู่ที่นั่นประมาณ 5 ปี ผมได้เห็นพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่านและพระกรณียกิจของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ คนทั่วไปจะมองพระองค์ท่านอย่างผิวเผิน เพียงแค่รับรู้ว่าพระองค์ท่านทรงทำอะไรเท่านั้นเอง แต่เมื่อได้ทำงานถวายพระองค์ท่านมันมีความแตกต่างกับคนทั่วไปมาก ผมพูดเพราะผมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ถ้าทุกคนได้ทราบ ทุกคนจะรักและซาบซึ้งต่อพระองค์ท่านเหมือนอย่างผม พระองค์ท่านไม่ว่าจะทรงทำอะไร เกี่ยวข้องกับเรื่องอะไร จะทรงนึกถึงประชาชนตลอดเวลา การทำงานที่ศูนย์ศิลปาชีพ ไม่เหมือนกับการทำงานตามหน่วยงานทั่วไป การทำงานที่นั่นเมื่อเราทำงานชิ้นที่หนึ่งเสร็จแล้ว เราจะนำงานไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงวินิจฉัย เมื่องานผ่านแล้วเราก็คิดว่าได้พักสักวันหรือสองวัน แต่ไม่ได้เป็นแบบนั้น เพราะพระองค์จะให้คิดงานชิ้นต่อไปทันที คิดต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งต่างกับหน่วยงานราชการมาก เพราะเราส่วนใหญ่จะทำงานตามคำสั่ง ไม่ค่อยได้คิดอะไรเพิ่มเติม ความสร้างสรรค์จะค่อย ๆ ลดน้อยลงไป

ในหลวงกับงานศิลปะ พระองค์ทรงมีความสุขมาก ยามที่ได้ตรัสถึงงานศิลปะ พระองค์ท่านทรงให้เกียรติช่างทุกคน เพราะพระองค์ท่านเข้าใจถึงงานศิลปะ พระองค์ท่านทรงเป็นช่าง ทรงเขียนรูปเอง ทรงเล่นดนตรี ทรงทำทุกอย่างด้วยพระองค์เอง ผมอยากจะบอกว่า การที่ผมไม่ได้คิดจะออกจากราชการเพื่อไปทำงานอิสระเหมือนคนอื่น ทั้ง ๆ ที่บางครั้งผมเกิดความท้อแท้ แต่เมื่อใดที่ผมเกิดความท้อแท้ผมจะคิดถึงพระองค์ท่าน ใช้พระองค์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ พระองค์ทรงเป็นพลังเป็นแรงบันดาลใจให้กับผมเกี่ยวกับงานทางด้านศิลปะ เราต้องทำสิ่งนี้ให้ดีที่สุดเหมือนกับที่พระองค์ท่านได้ทรงทำ การทำงานแต่ละครั้งพระองค์จะต้องศึกษาข้อมูลมาก่อน ไม่ใช่แค่งานศิลปะเท่านั้น แต่ทุก ๆ โครงการในพระราชดำริไม่ว่าจะเรื่องฟ้า ฝน ดิน น้ำ หรือหญ้าแฝก พระองค์ทรงคิด ทรงศึกษาข้อมูลมาอย่างดี ทรงทดลอง จินตนาการของพระองค์ท่านก้าวไกลมาก อย่างเช่น เรื่องการป้องกันน้ำท่วม พระองค์ทรงตรัสไว้เมื่อ 20-30 ปีที่แล้ว แต่ก็สามารถนำมาใช้ได้จนถึงปัจจุบันนี้

ผมอยากจะบอกว่า ทำไมสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ถึงได้น้อมเกล้าฯ ถวายพระราชสมัญญา “อัครศิลปิน” แด่พระองค์ท่าน ผมเองเป็นคนทำงานศิลปะ แต่ทำเพียงงานจิตรกรรมเท่านั้น แต่พระองค์ท่านทรงมีความสามารถทุกด้าน ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี ถ่ายภาพ วรรณศิลป์ และสถาปัตยกรรม

พระองค์ไม่ใช่แค่เพียงทำได้เท่านั้น แต่พระองค์ท่านทรงรอบรู้จริง ๆ แม้กระทั่งศิลปินแห่งชาติ ศิลปินที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในงานศิลปะต่างยอมรับว่าพระองค์คือ “อัครศิลปิน” จริง ๆ ไม่ใช่ถวายเพราะพระองค์ทรงเขียนภาพได้ ถวายเพราะพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่พระองค์ท่านเหมาะสมกับการเป็น “อัคร” จริง ๆ พระองค์ท่านทรงมีความคิดสร้างสรรค์มีจินตนาการ ที่สูงส่งก้าวไกลเกินกว่าที่เราจะคิดไปถึง

เกร็ดความรู้อย่างหนึ่งที่ผมอยากจะเล่าให้ฟัง คือ การปั้นช้างเท่าตัวจริง เรื่องนี้เป็นพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 พระองค์ตรัสว่า ในประเทศไทยเราช้างเป็นสัตว์ประจำชาติ มีคุณค่าที่สุดของประเทศเราเลย เราอาจจะหลงลืม อาจจะไม่รู้จักมันอีกแล้ว เพราะในความคิดของเราช้างก็เหมือนสัตว์ทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่สัตว์คู่บ้านคู่เมืองเหมือนในสมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ช้างมีคุณต่อประเทศอย่างมหาศาล พระองค์ท่านอยากจะให้อนุชนรุ่นต่อไปซึ่งเป็นลูกหลานของเราได้รู้ว่า ช้างมีคุณค่าต่อประเทศของเราอย่างไร และช้างเผือก ช้างที่สำคัญของประเทศของเรามีคชลักษณ์เป็นอย่างไรบ้าง วิชาความรู้ด้านนี้หายไปหมดแล้ว แต่พระองค์พยายามนำกลับมา เพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมของไทย คุณค่าของประเทศไทยเราอยู่ตรงไหนบ้าง พระองค์ท่านทรงนำกลับมาทั้งหมด

ช้างเผือกแบ่งออกเป็น 4 ตระกูล ได้แก่

1. อิศวรพงศ์ เป็นช้างในตระกูลพระอิศวร หรือพระศิวะทรงสร้าง จัดเป็นช้างชาติกษัตริย์

2. พรหมพงศ์ เป็นช้างในตระกูลพระพรหม ทรงสร้าง จัดเป็นช้างชาติพราหมณ์

3. วิษณุพงศ์ เป็นช้างในตระกูลที่พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ทรงสร้าง จัดเป็นช้างชาติแพศย์

4. อัคนิพงศ์ เป็นช้างในตระกูลที่พระอัคนิ หรือพระเพลิงทรงสร้าง จัดเป็นช้างชาติศูทร

ประเทศไทยมีช้างเผือกเกือบ 10 เชือก และหนึ่งในนั้นคือ พระเศวตอดุลยเดชพาหนฯ เป็นพระยาช้างเผือกประจำรัชกาลที่ 9 เป็นช้างเผือกในตระกูลพรหมพงศ์ พระเศวตฯ ได้ล้มลงแล้วเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2553 ณ โรงช้างต้น วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และมีอีกหลายเชือกที่เตรียมขึ้นระวางเป็นช้างสำคัญ ผมเคยเห็นพระเศวตฯ คิดว่าช้างเชือกนี้มีลักษณะแปลก ๆ เพราะจะมีตาที่ฝ้า ๆ ขาว ๆ เป็นน้ำข้าว สงสัยว่าจะตาไม่ค่อยดี แต่จริง ๆ แล้วลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะพิเศษของช้างเผือกตระกูลพรหมพงศ์

เมื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระราชดำริที่จะปั้นช้าง ทางกรมศิลปากรระดมคนไปช่วยกันทำ แต่ก่อนที่จะทำการปั้นช้าง ต้องมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับช้างก่อน ทั้งช้างเผือกและช้างธรรมดา มีการเชิญผู้รู้ นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องช้างของกรมศิลปากรซึ่งท่านได้ศึกษาจากตำราโบราณภาษาเขมรมาคุยกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ผมเองต้องไปอยู่ที่จังหวัดลำปางหลายครั้งแต่ละครั้งเป็นสัปดาห์ เพื่อศึกษาเรื่องกายวิภาคช้าง ต้องคลุกคลีกับช้าง เพื่อที่จะดูว่าช้างพิเศษมีลักษณะแตกต่างกับช้างทั่วไปอย่างไร การปั้นช้างเหมือนจริงต้องลอกเลียนกะโหลกของช้างจริง งานที่ยากอีกอย่างหนึ่งคือสีของช้าง เพราะต้องให้เหมือนที่สุด สีจะมีทั้งสีเอก สีโท สีตรี การปั้นนี้ไม่ได้ปั้นพระเศวตฯ แต่ใช้พระเศวตเป็นต้นแบบและปรับให้เป็นช้างตระกูลพรหมพงศ์ให้สมบูรณ์ที่สุด ใช้สีเป็นสีตรีจะเป็นสีตองอ่อนที่แห้งแล้ว ซึ่งความจริงจะไม่เห็นสีนี้

ผมเป็นคนควบคุมเรื่องสีก็ต้องหาสีให้ได้สีตามต้องการ จะเห็นว่างานที่ผมได้รับงานแต่ละงาน ล้วนเป็นงานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการสูง ไม่มีงานไหนที่ง่ายเลย และการที่ผมได้รับเป็นคณะทำงานปั้นช้างเพราะว่าเป็นข้าราชการที่มีหน้าที่เขียนสีจิตรกรรม ผู้ใหญ่เขาให้รับผิดชอบงานนี้ เขากลัวเพราะเป็นงานของในหลวง การทำงานให้ในหลวงต้องมีความทุ่มเท ต้องเสียสละ ถ้าไม่เสียสละงานจะไม่สำเร็จ และที่ยากอีกอย่างหนึ่งก็คือ ต้องไปศึกษาข้อมูลให้ดี ต้องใช้ความคิดและจินตนาการในการทำงาน พอปั้นช้างใส่สีเสร็จเราคิดว่านี่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว กราบบังคมทูลให้ทอดพระเนตร พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าให้เพิ่มขนให้เหมือนจริง ช้างสำคัญขนจะต้องเป็นสีขาวปลายขนออกสีน้ำผึ้ง ไม่ว่าช้างสำคัญสีผิวจะเป็นสีอะไร เพราะว่าขนเป็นลักษณะที่สำคัญของช้างสำคัญ ถ้าเราไปดูขนช้างจริง ๆ ขนของช้างจะไม่มีสีขาวจะเป็นสีดำ เรื่องขนของช้างผมเคยเรียนท่านอธิบดีแล้วว่า ควรจะปลูกขนช้างด้วยเพื่อให้เหมือนจริง แต่ท่านบอกว่าการปลูกขนต้องใช้เงินสูงมาก แล้วเมื่อปลูกขนเข้าไปแล้วสีของช้างอาจจะเปลี่ยน จะทำให้รูปลักษณ์เปลี่ยนแปลงอะไรหรือไม่ เลยไม่มีการปลูกขนในครั้งแรก แต่เมื่อในหลวงทรงตรัสให้ทำให้ครบ เพื่อให้เป็นประวัติศาสตร์สำหรับอนุชนรุ่นหลังจะได้รู้จักช้างสำคัญอย่างชัดเจน ดังนั้น จึงต้องทำการปลูกขนช้างซึ่งเหมือนการทำหุ่นขี้ผึ้ง เนื่องจากต้องปลูกทีละเส้นมันจะยากตรงที่ว่าแล้ว จะเอาขนอะไรเป็นขนช้าง พวกเราพยายามจนสำเร็จ

พระองค์จะซักถามในเรื่องต่าง ๆ พวกเราช่วยกันกราบบังคมทูลให้พระองค์ทรงทราบ พระองค์ตรัสเล่าประทานว่า เรารู้หรือเปล่าว่า จริง ๆ แล้ว ก่อนช้างเผือกจะเกิดขึ้นมาได้ต้องมีสัตว์สหชาติเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งคือ ลิงเผือก กาเผือก แล้วจึงจะเจอ ช้างเผือก พระองค์ท่านทรงศึกษาข้อมูลมาจากในตำรา ผมอยากจะบอกทุกคนว่า การที่พระองค์จะทรงทำหรือให้ใครทำอะไรสักอย่างหนึ่ง พระองค์ทรงศึกษาข้อมูลมาก่อนแล้ว ทรงศึกษามาครบถ้วน ดังนั้นงานของพระองค์จึงสมบูรณ์ที่สุด

และอีกงานหนึ่ง คือ ได้รับงานการทำจิตรกรรมฝาผนังที่พุทธรัตนสถาน พุทธรัตนสถานเป็นโบสถ์หลังเล็ก ๆ อยู่ภายในพระบรมมหาราชวังชั้นในข้างวัดพระแก้ว สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำจากหินอ่อน ด้านหน้ามีหอระฆังทำจากหินอ่อนเช่นกันเป็นโบสถ์ประจำราชวงศ์จักรี เมื่อมีการประกอบพิธีทางด้านธรรมยุตินิกายของพระมหากษัตริย์ต่าง ๆ จะทำที่โบสถ์หลังนี้ และโบสถ์หลังนี้ไม่ได้เปิดให้ประชาชนเข้าเยี่ยมชมเนื่องจากตั้งอยู่ในพระราชฐานชั้นใน เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงนิวัตกลับประเทศไทย รัฐบาลในสมัยนั้นได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังถวายเกี่ยวกับพระองค์ท่านขณะทรงผนวชและพระราชกรณียกิจด้านอื่น ๆ โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้จินตนาการว่าควรจะเขียนเรื่องราวอะไร แล้วให้บรรดาลูกศิษย์ของท่านช่วยกันทำ หนึ่งในจำนวนศิษย์เหล่านั้นคือศาสตราจารย์ชะลูด นิ่มเสมอ ซึ่งท่านผู้นี้คืออาจารย์ของผมนั่นเอง ปัจจุบันผู้เขียนภาพจิตรกรรมดังกล่าว เสียชีวิตไปเกือบหมดแล้ว ภาพที่เขียนในโบสถ์ขณะนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับในหลวงรัชกาลที่ 9 ทั้งหมด โดยเขียนในช่องพระบัญชร (หน้าต่าง) 8 ช่อง ใช้เวลาเขียนทั้งหมดเกือบ 10 ปี มีความสวยงามมาก แต่ในหลวงรัชกาลที่ 9 มิได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยทำให้พวกเราไม่ทราบว่าพระองค์ท่านทรงคิดอย่างไร

เมื่อในช่วงงานเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิตติ์ พระบรมราชินีนาถ ครบ 5 รอบ มีการบูรณะวัดเฉลิมพระเกียรติ ในช่วงการบูรณะวัดดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จไปทอดพระเนตรด้วย โดยมีอธิบดีและรองอธิบดีกรมศิลปากรตามเสด็จด้วย การเสด็จคราวนั้นทำให้พระองค์ท่านได้เห็นวิธีการถอดภาพออกมาจากผนังและสามารถเก็บรักษาภาพไว้ได้โดยภาพไม่เกิดความเสียหายเมื่อพระองค์เสด็จไปประทับ ณ วังไกลกังวล จึงมีรับสั่งให้อธิบดีกรมศิลปากรเข้าพบ ทรงตรัสว่าต้องการให้กรมศิลปากรเปลี่ยนเรื่องราวจิตรกรรมฝาผนังที่โบสถ์พุทธรัตนสถาน พวกเราทุกคนไม่มีใครรู้จักโบสถ์ดังกล่าวพระองค์ทรงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับโบสถ์พุทธรัตนสถานให้ฟัง ขณะนั้นพระองค์ท่านยังทรงมีพระวรกายแข็งแรง อธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้นได้รับฟังพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมที่โบสถ์ว่าทำไมพระองค์ไม่โปรดจิตรกรรมของเดิมเพราะเป็นแบบ Perspective แบบยุโรปแต่พระองค์ท่านทรงตรัสว่า ไม่ต้องการให้เป็นแบบนี้ การที่จะทำให้งานเจริญหรือเดินไปข้างหน้าได้ เราต้องรักษาสิ่งที่เป็นรากเหง้าของเราไว้ แล้วนำความรู้ที่เป็นของปัจจุบันเข้ามาเสริม เข้ามาทำให้เป็นประโยชน์หรือเป็นความเจริญก้าวหน้า นี่คือลักษณะของก้าวไกล ซึ่งศิลปินทุกคนพยายามคิดตามที่พระองค์ท่านตรัส เราเรียนกันมา 5 ปี เพื่อต้องการสร้างสิ่ง ๆ นี้ขึ้นมา พระองค์ท่านอยากให้ทำตรงนี้ พระองค์อยากให้เป็น Perspective แบบไทย แล้วสิ่งนั้นคือคุณค่าของประเทศเรา แต่จะทำให้เหมือนภาพสากลนี่คือสิ่งที่เสริมให้งานเราสวยงาม เมื่อได้ฟังสิ่งที่พระองค์ตรัส ทำให้เรารู้ว่าพระองค์ท่านไม่ใช่ศิลปินธรรมดา ไม่ใช่แค่เขียนรูปได้เท่านั้น แต่พระองค์ท่านทรงเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับการเขียนภาพ พระองค์ทรงให้พวกเรารักษาศิลปะแบบไทยที่สำคัญไว้ทั้งหมด แล้วให้นำส่วนประกอบที่เราเรียนรู้มาเสริมเพื่อให้สมบูรณ์ และสวยงามยิ่งขึ้น เวลาทำงานกับพระองค์ท่าน เราต้องมีข้อมูลที่ถูกต้องจริง ๆ เพราะพระองค์ท่าน จะทรงซักถามถ้าไม่มีข้อมูลหรือข้อมูลไม่ถูกต้องเราจะตอบผิด

เมื่อพวกเราเข้าไปดูสถานที่จริง ทำให้ได้พบว่า จิตรกรรมเดิมเป็น Perspective แบบยุโรปและตัวก็ใหญ่ พระองค์ทรงตรัสว่า ภาพที่เขียนในสมัยรัชกาลที่ 9 ไม่เหมือนกับในสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องจากตัวคนใหญ่ไม่เข้ากับสมัยในรัชกาลที่ 4 ที่เขียนไว้ พระองค์อยากให้อธิบดีไปทำแบบร่าง (Sketch) มาเพื่อให้พระองค์ท่านทอดพระเนตรก่อนว่าจะเป็นอย่างไร ตัวใหญ่ไปไหม แล้ว Perspective เป็นแบบไทยหรือเปล่า ถ้า Perspective ไม่เป็นแบบไทยควรใช้ Perspective แบบไทย แล้วช่วงข้างล่างควรให้ต่อเนื่อง (Smooth) กัน โดยไม่ต้องมีเส้นคั่น การเขียนจิตรกรรมสมัยก่อนเขามักจะทำเป็นกรอบคือเส้นสินเทา หรือเส้นแบ่งคั่นเรื่อง โดยอาจจะทำโขดหินเป็นธรรมชาติเป็นเส้นแบ่งคั่นเรื่อง แต่จิตรกรรมอาจารย์ศิลป์ฯ จะทำเป็นลวดลายคั่นให้ตรงตามหน้าต่าง ซึ่งพระองค์ท่านตรัสว่า เป็นภาพเหตุการณ์ในราชวงศ์เดียวกันแต่ทำไมจึงไม่ต่อเนื่องกัน ต้องทำให้ต่อเนื่องกัน

เมื่อได้เข้าเฝ้าแล้วท่านอธิบดีกลับมาสรุปให้พวกผมฟัง หลังจากนั้นระดมช่างศิลป์ ข้าราชการของกรมศิลปากร ผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ในการทำงานเขียนโบสถ์ทั้งหมดมารวมกัน เพื่อมาทำภาพร่าง (sketch) หลาย ๆ ภาพ แล้วส่งงานให้พระองค์ท่านทอดพระเนตร แต่พระองค์

ไม่ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่าอย่างไร ทรงเก็บภาพไว้เฉย ๆ เวลาผ่านไปเป็นเดือนจึงมีราชองครักษ์มาแจ้งให้อธิบดีไปเข้าเฝ้าที่วังไกลกังวล ทรงสั่งให้ทำภาพร่าง (Sketch) ใหม่ ซึ่งการทำภาพร่างครั้งใหม่นี้ได้มีการคัดเลือกเหลือผู้ที่จะทำภาพร่างถวายแค่ 3 คน คือ ข้าราชการของกรมศิลปากร 2 คน หนึ่งในสองคนนั้นก็คือผมเอง และมีอาจารย์ช่างศิลป์อีกหนึ่งท่าน ซึ่งท่านนี้ได้มีประสบการณ์ในด้านการเขียนภาพจิตรกรรม ฝาผนังมาอย่างมากมาย เช่น ที่วัดหัวลำโพง สำหรับอาจารย์ท่านนี้ท่านก็มีลูกศิษย์ที่จะช่วยงานมากมายหลายคน การทำภาพร่างดังกล่าว ผมและข้าราชการอีกท่านหนึ่งได้ทำภาพร่างเป็นลายเส้นเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น แต่อาจารย์ช่างศิลป์ท่านทำมาเป็นสีทั้งหมดเกือบ 8 ชิ้น คณะกรรมการดูแล้ว ก็บอกว่างานของอาจารย์มีความพร้อมกว่าพวกเรามาก แล้วก็ส่งงานให้พระองค์ท่านทรงทอดพระเนตรอีกครั้งหนึ่ง ทรงมีพระราชวินิจฉัยงานของอาจารย์ ช่างศิลป์ อาจารย์ช่างศิลป์ท่านแก้ไขอีกสองถึงสามครั้ง พระองค์ก็ทรงตรัสว่าทิศทางยังไม่ถูกต้อง แล้วภาพดูสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ว่าไม่สามารถเป็นประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้ ต้องเป็นความจริง ไม่ใช่แค่เพียงจินตนาการ พระองค์ทรงต้องการให้ภาพจิตรกรรมฝาผนังสามารถเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ได้ และต้องมีความสวยงามด้วย ภาพต้องสวยกว่าจินตนาการ หลังจากแก้ไขแล้วยังต้องแก้ไขอีก อาจารย์ช่างศิลป์จึงขอถอนตัวจากงานดังกล่าว

และนี่เองจึงเป็นเหตุให้พวกผมต้องเข้ามาทำงานในครั้งนี้ พวกผมได้รับมอบหมายให้เขียนภาพร่าง จำนวน 7 ภาพ อีกหนึ่งภาพหัวหน้างานของผม จะเขียนเอง ผมพยายามคิดว่าจะใช้วิธีไหนเพื่อทำงานให้เสร็จทันเวลา คิดถึงพระองค์ท่านว่าเวลาพระองค์ท่านจะทรงทำอะไร พระองค์จะตรัสว่าเราต้องช่วยกันนะ ต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ผมจึงได้น้อมนำมาปฏิบัติ โดยขอร้องให้น้อง ๆ ช่วยกันทำ โดยเรามาคุยกันว่า งานชิ้นนี้เป็นงานที่เราจะทำถวายในหลวงรัชกาลที่ 9 ถ้าเราทำงานกันคนละชิ้น งานก็จะไม่เหมือนกัน แล้วงานอาจจะเสร็จไม่ทันเวลา ดังนั้น ใครถนัดเขียนอะไรให้เขียนทุกชิ้น งานที่พวกผมช่วยกันทำจึงดูเหมือนคน ๆ เดียวกันทำ เป็นงานที่เหมือนกันหมดทุกชิ้น

การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ก่อนอื่นต้องเขียนภาพร่าง (Sketch) ก่อน สำหรับพุทธรัตนสถานใช้เวลาสเก็ตช์ภาพร่างถึง 9 ปี ซึ่งเป็นเวลานานมาก แต่ในหลวงทรงตรัสว่า ไม่เป็นไรฉันรอได้ พระองค์ทรงต้องการศิลปะไทยเพื่อเป็นเอกลักษณ์ในสมัยรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชวินิจฉัยในทุก ๆ เรื่อง เช่น เสื้อผ้าตัวคน น้ำ ทรงเน้นรายละเอียดทุกเรื่อง และต้องใช้เทคนิคแบบโบราณในการทำงาน พระองค์ตรัสว่าโบสถ์หลังนี้สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นโบสถ์ของราชวงศ์จักรี ไม่ใช่โบสถ์ของรัชกาลที่ 9 เพราะฉะนั้นการเขียนภาพต้องให้ความสำคัญกับรัชกาลที่ 4 เพราะพระองค์เป็นผู้สร้างโบสถ์ ต้องมีภาพของทุกรัชกาลเรียงลำดับกัน การที่พระองค์ท่านทรงมีพระประสงค์เช่นนี้ก็เพื่อจะบอกว่า ประวัติศาสตร์ของศิลปะในสมัยพระองค์ท่านเป็นอย่างไรและต่อไปจะเป็นอย่างไร พระองค์ทรงตรัสว่างานนี้ยากนะ แต่อยากให้ทำ การที่พระองค์ทรงตรัสเช่นนี้ทำให้พวกเราต้องระดมความคิดเพื่อหาวิธีการทำงาน พยายามแก้ไขเพื่อให้ถูกต้องตามพระประสงค์ของพระองค์ ต้องหาข้อมูลในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ ต้องค้นคว้าไม่ว่าจะจากการซื้อหนังสือมาอ่าน หอจดหมายเหตุ หอสมุด เราต้องทำทุกอย่างเพื่อจะได้ข้อมูลรายละเอียดที่ถูกต้อง

มิฉะนั้น งานก็จะไม่ผ่าน การทำงานครั้งนี้จึงต้องอาศัยความรักความสามัคคีเป็นอย่างมาก งานชิ้นนี้ไม่ใช่งานของคนใดคนหนึ่ง แต่งานชิ้นนี้เราทำเพื่อถวายในหลวง พวกเราทุกคนทุ่มเทเต็มกำลังและสติปัญญา เวลาที่พวกเราเหนื่อยเราคิดถึงพระองค์ท่าน พระองค์ทรงงานหนักแต่พระองค์ไม่เคยตรัสว่า ฉันเหนื่อย ฉันทำงานมามากแล้ว ไม่เคยประกาศให้ผู้ใดรับรู้ว่าทรงทำงานอะไรบ้าง ทรงปิดทองหลังพระจริง ๆ พระองค์เป็นถึงพระมหากษัตริย์ไม่จำเป็นต้องทรงงานเองเลย แค่พระองค์สั่งทุกคนต้องทำให้พระองค์อยู่แล้ว งานบางงานพระองค์ไม่ได้ทรงทำเอง พระองค์ทรงให้เกียรติแก่คนทำงานเสมอ เมื่อพระองค์ทรงต้องการให้แก้ไขงาน พระองค์ไม่เคยสั่ง แต่จะใช้คำพูดว่าทำอย่างนี้จะดีกว่าไหม หรือไปดูว่าถูกต้องหรือไม่ ซึ่งพองานเขียนภาพร่างเสร็จแล้วพระองค์ทรงตรัสว่าให้ไปขยายได้ พวกเราดีใจมาก ถึงแม้ว่างานจะยังไม่สมบูรณ์แต่ก็แสดงว่างานของพวกเราใช้ได้

อย่างที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าการทำงานชิ้นนี้ไม่ใช่งานที่อาศัยแค่จินตนาการอย่างเดียว แต่เป็นงานที่ต้องใช้ทั้งจินตนาการและข้อมูลรายละเอียดที่ถูกต้องด้วย ต้องค้นคว้ารายละเอียดมาก ใช้เวลาในทำงานมาก และถ้าข้อมูลไม่ถูกต้องงานนั้นก็จะไม่ผ่าน ดังนั้น การทำงานชิ้นนี้ จึงมีคณะกรรมการ คณะทำงานมากมาย แต่พอถึงเวลาลงมือปฏิบัติงาน จะมีแต่คนที่บอกว่า ไม่มีเวลา มีงานสำคัญรออยู่ แต่ผมคิดว่าที่ไม่มีใครกล้าทำเพราะว่าเป็นงานของในหลวง กลัวทำแล้วไม่ผ่าน งานชิ้นนี้พอทำเสร็จคณะกรรมการถามว่าทำได้อย่างไรเหมือนคน ๆ เดียวเขียน เราช่วยกันทำ ทุกคนช่วยกันเขียนทุกชิ้น งานจึงเหมือนกันหมด

โบสถ์พุทธรัตนสถานเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วขาว พระแก้วขาวได้ถูกอัญเชิญมาจากแขวงจำปาสักเพื่อถวายเป็นเครื่องบรรณาการให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ได้ทรงสร้างโบสถ์พุทธรัตนสถานและทรงอัญเชิญพระแก้วขาวมาประดิษฐานไว้ที่นี่ และถวายพระนามพระแก้วขาวว่า พระพุทธบุษยรัตน์จักรพรรดิพิมลมณีมัย แต่ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พระที่นั่งอัมพรสถาน พระแก้วขาวองค์นี้เป็นที่นับถือของราชวงศ์จักรีมาก

เมื่อเขียนภาพร่างเรียบร้อยแล้ว ขั้นต่อไปคือการไปเขียนภาพที่โบสถ์ ก่อนการเขียนก็ดำเนินการถอดภาพเดิมออกเพื่อไปเก็บรักษาไว้อย่างดี ใช้วิธีการทำเหมือนวัดเฉลิมพระเกียรติ หลังจากนั้นทำพื้นผนังใหม่ทั้งหมด โดยทำแบบโบราณ พอทำเสร็จต้องทำประสะพื้นผนังเพื่อลดความเค็มของพื้นผนัง เพราะถ้าผนังเค็ม จะทำให้สีไม่เกาะ มีการพองตัวขึ้น เขาก็ทำตามวิธีการทุกขั้นตอน หลังจากนั้นจึงทดลองลงสีดู แต่ขั้นตอนตรงนี้ผมไม่ได้เป็นคนทำ ท่านอธิบดีท่านให้อาจารย์ช่างศิลป์ซึ่งมีความชำนาญในงานด้านนี้มาทำ พอลงสีแล้วจึงเชิญท่านอธิบดีมาดู ท่านอธิบดีถามผมว่าเป็นอย่างไรบ้าง ผมตอบว่า สีมันดูแห้ง ๆ ไปมัน เป็นกาก พอทาลงไปมันเป็นกาก พอทาทับอีกครั้งจะเป็นก้อน เพราะถ้าผนังมันดูดแค่นี้ พอลงสีก็เป็นกาก แล้วใส่สีครั้งที่สอง มันจะเป็นตะเข็บขึ้นมา เวลาเราตัดเส้นมันจะไม่เนียน ท่านอธิบดีก็มองหน้าผม แล้วถามผมว่าอยากเอาชนะเขาหรือ ผมตอบท่านว่า ผมไม่ได้อยากเอาชนะ แค่พูดตามประสบการณ์ของผมเท่านั้น ถ้าท่านเห็นว่าดีแล้วผมไม่ได้ว่าอะไร แต่จริง ๆ แล้วผมเสียดายเหมือนกัน เพราะงานนี้พวกผมทำมาตั้งแต่แรก

แต่ท่านอธิบดีคงไม่พอใจ อย่างมาก เพราะท่านพูดว่า ถ้าคิดว่าทำได้ก็จะทำหนังสือแต่งตั้งให้ผมเป็นคนทำ ผมตกใจมาก ซึ่งจริง ๆ แล้วงานชิ้นนี้เป็นงานที่ใหญ่มาก เป็นงานที่ทำถวายในหลวงรัชกาลที่ 9 ควรจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่กว่าผมเป็นผู้รับผิดชอบ แต่คงจะไม่มีใครอยากรับงานนี้ เพราะทุกคนจะถือคติ "ข้าราชการจะต้องดูดีและปลอดภัย"แต่เมื่อหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จำเป็นต้องรับทำงานนี้ เนื่องจากงานนี้เป็นงานใหญ่ ต้องทำให้แล้วเสร็จภายใน 1 ปี อันนี้เป็นปัญหาใหญ่เนื่องจากคนทำงานมีเพียงข้าราชการ 4-5 คน ถ้าต้องการให้งานเสร็จภายใน 1 ปี คนเพียงเท่านี้ย่อมไม่สามารถทำงานให้เสร็จตามเวลาอย่างแน่นอน ดังนั้น จึงต้องมีการจ้างคนเข้ามาช่วยงาน ซึ่งต้องคัดเลือกคนที่มีประสบการณ์การทำงานมาก่อน เพราะถ้าได้คนที่ไม่มีประสบการณ์เวลาที่งานมีปัญหาไม่สามารถแก้ไขงานได้ ได้คนทำงานทั้งหมด 21 คน ปัญหาต่อไป คือ วิธีการทำงาน จะต้องทำอย่างไร ได้สอบถามจากเพื่อนที่เขามีประสบการณ์การทำงานสีฝุ่น แต่ตัวผมเองก็หาข้อมูลเช่นกัน ทดลองซื้อสีที่มีกาวน้อยมาทดสอบดู จนในที่สุด ได้ข้อสรุปว่า สีชอล์กจะไม่มีกาวผสมอยู่ ตามปกติสีทุกชนิดจะมีสารสี (Pigment) เดียวกันหมด คือ สนิมโลหะดิน เพราะมีความละเอียดที่สุด นำมาผสมเพื่อให้เป็นสีน้ำมัน สีน้ำ สีฝุ่นหรือสีอื่น ๆ แต่ผมเอาสารสี (Pigment) ตัวนั้นมาผสมแบบไทยทั้งหมด ซึ่งมีหลายร้อยเฉดสีให้เราเลือกใช้ได้สบาย เพราะทำแบบไทยจริง ๆ สีฝุ่นไทยจะมีเฉดสีน้อย สีแต่ละสีบางครั้งเราต้องซื้อจากจีน ซึ่งปัจจุบันบางสีเขาเลิกผลิตไปแล้วก็มี เนื่องจากมีสีสมัยใหม่ให้เลือกมากมาย เขาจึงเลิกผลิต

ปัญหาของเราไม่ใช่แค่เรื่องสี ยังมีเรื่องคนด้วย ผมพยายามแก้ปัญหา แล้วคิดว่าควรจะแก้ปัญหาอย่างไร พยายามทำเพื่อสนองพระราชดำริของในหลวง คิดหาวิธีการเพื่อทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ เพื่อให้งานบังเกิดผลสำเร็จ กุศโลบายข้อหนึ่งของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทำให้ผมปลื้มใจมากคือ การทำงานที่ดีจะต้องทำงานให้สำเร็จให้ได้จะด้วยวิธีการไหนก็ตาม แต่ต้องรักษาสิ่งที่เป็นคุณค่าของเราให้ดีที่สุด สิ่งที่พระองค์ท่านตรัสไว้ ผมถือว่ามันยิ่งใหญ่สำหรับผมมากมีความหมายลึกซึ้งมาก พระองค์ท่านต้องการให้เรา มีจิตสำนึกที่จะรักการทำงาน ให้เราทำงานอย่างเต็มศักยภาพของเรา เมื่อเราทำอย่างเต็มที่แล้วเราอาจจะโดนคนวิพากษ์วิจารณ์อย่างไรก็ต้องยอมรับให้ได้ สำหรับเรื่องความเพียรพยายามนั้น พระองค์ท่าน ทรงสอนพวกเราด้วยการแต่งเรื่องพระมหาชนก วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สอนเราให้รู้จักอดทน มีวิริยะอุตสาหะ ในการทำงานหรือการใช้ชีวิต ผมเชื่อว่าประเทศไทยเราเก่งไม่น้อยกว่าประเทศใด ๆ ทั้งสิ้น หากสังเกตดูให้ดีจะเห็นว่าเด็กของเราไม่ว่าจะไปประกวดที่ไหน เราได้รางวัลชนะเลิศเสมอ แต่พอโตขึ้นเด็กพวกนี้หายไปไหน ทำไมไม่มาช่วยประเทศเราบ้าง ตัวผมเองก็เคยไปทำงานที่ต่างประเทศ ไปทำงานด้านจิตรกรรม ผมคิดว่าเขาไม่ได้เหนือหรือเก่งกว่าเราเลย ผมคิดว่าถ้าพวกเราคิดจะทำเพื่อประเทศชาติจริง ๆ เราต้องเก่งทัดเทียมกับเพื่อนบ้านแน่นอน เพราะในหลวงรัชกาลที่ 9 ของเราทรงเคยอยู่เมืองนอกมา พระองค์ท่านทรงเห็นทุกสิ่ง พระองค์ท่านทรงเก่งมาก ทรงทำให้บ้านเมืองเราเจริญก้าวหน้าอย่างมากมาย

การเขียนภาพจิตรกรรมดังกล่าว ต้องเขียนทั้งหมด 8 ภาพ กว้าง 4 ฟุต สูง 8 ฟุต แค่นั้นเองแต่ทำยากมาก การใช้สีผมเป็นคนหาสีเอง โทนสีต่าง ๆ เหมือนกันหมดเพราะมันอยู่ในเฉดสีที่เราหามา เช่น สีของต้นไม้ น้ำหนักของต้นไม้ แล้วโทนสีแบบนี้ฝรั่ง

เขาทำมาอยู่แล้ว เราเอามาใช้กับงานนี้ เราให้เขาทำด้วยตัวของเขาเอง พอเขาทำเสร็จให้เขามาเปรียบเทียบงานที่เขาเคยทำมา ทำคู่ขนานระหว่างสีเก่ากับสีใหม่ เขาทำของเขาเอง เราชี้ให้เขาดู ไม่จำเป็นต้องไปควบคุมเขา เพราะศิลปินที่มีความสามารถเขาจะมีความเห็นเฉพาะตัวของเขา แต่ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ งานจะออกมาหลากหลาย เพราะทุกคนอยากจะแสดงศักยภาพ จะกลายเป็นว่าเขาไม่เชื่อฟังเรา ที่ผมรู้เพราะว่าผมมีประสบการณ์มาก่อน เมื่อครั้งที่ผมไปทำงานที่ประเทศอังกฤษกับอาจารย์เฉลิมชัยฯ ไปทำงานจิตรกรรมที่วัด ทำอยู่ 2 ปี 2 ครั้ง ต่างคนต่างเขียนคนละข้าง พอเสร็จแล้วก็มาดูปรากฏว่าทั้งสองข้างไม่เหมือนกัน และแต่ละจุดก็แตกต่างกันหมด เพราะทุกคนอยากจะโชว์ความสามารถของตัวเอง ศิลปินทุกคนที่ไปทำมีความสามารถทุกคนจะแสดงความสามารถกันอย่างเต็มที่งานที่ออกมาจึงดูหลากหลายไม่เหมือนกัน ซึ่งในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงตรัสว่า งานจิตรกรรมฝาผนังที่อังกฤษดูดีนะ เพราะเขาเขียนคนถือปืนกล เขียนรูปของซัดดัมด้วย ดูดี แต่ว่าพระองค์ท่านไม่ได้ประทับใจจริง ๆ พระองค์ท่านต้องการให้งานจิตรกรรมที่โบสถ์พุทธรัตนสถานมีความต่อเนื่องกัน โดยไม่สูญเสียความเป็นไทยของเรา พระองค์ท่านไม่เคยแสดงว่าพระองค์ท่านเก่ง แต่จริง ๆ แล้วพระองค์ท่านทรงเก่งมาก ทรงเรียนศิลปะไทยกับพระเทวาภินิมมิต ซึ่งเป็นพระอาจารย์ใหญ่เกี่ยวกับ การเรียนการสอน พระองค์ท่านเคยไปดูงานจิตรกรรมที่วัดพระแก้ว แล้วตรัสว่าทรงเข้าใจในงานศิลปะไทยมากขึ้น แต่ทรงบอกว่ามีการนำเทคนิคสมัยใหม่มาใช้มากเกินไป แต่การเขียนภาพจิตรกรรมของไทยจะไม่เหมือนของยุโรป ของยุโรป perspective ของเขาจะเป็นเหมือนจริง มีเส้นระดับตาจุดรวมสายตาเป็น 2 – 3 จุด แต่ของไทยจะเป็นมุมตรงหักมุมแค่นั้น จึงจะได้มุมเรื่องทั้งหมดเหมือนเรื่องเดียวกัน และสามารถเล่าเรื่องทั้งหมดได้เป็นร้อย ๆ ปี

ช่องที่ 1 และช่องที่ 2 จะเป็นภาพเขียนซึ่งแสดงเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งในช่องที่ 1 จะเป็นภาพการก่อสร้างพุทธรัตนสถาน ในภาพจะเห็นการเขียนนั่งร้านงานก่อสร้าง พอเขียนเสร็จมหาดเล็กจะถ่ายรูปไปให้ในหลวงทอดพระเนตร ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า นั่งร้านที่เขียนนี้สามารถที่จะขึ้นไปนั่งทำงานได้หรือไม่ การเขียนประตูก็เช่นกันทรงวินิจฉัยว่า

(ภาพช่องที่ 1)

(ภาพช่องที่ 2)

(ภาพช่องที่ 3)

ประตูอยู่ทิศไหน ถูกต้องหรือไม่ ส่วนช่องที่2 จะเป็นภาพการอัญเชิญพระพุทธบุษยรัตน์จักรพรรดิพิมลมณีมัยมาประดิษฐาน ณ พระพุทธรัตนสถานทรงวินิจฉัยเรื่องเครื่องราชอิสยาภรณ์ของข้าราชการว่าต้องเขียนให้ถูกต้อง นอกจากนั้นก็มีภาพการเล่นงิ้ว ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า การแต่งตัวของงิ้วในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นอย่างไรต้องเขียนให้ถูกต้องด้วย ไม่ใช่เขียนแค่สวยงามอย่างเดียว การทำงานให้พระองค์ท่านไม่ใช่ว่าจะสวยเพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีที่มาที่ไป ต้องมีเหตุผล ต้องอ้างอิงกับประวัติศาสตร์ได้ด้วย พระองค์ท่านทรงสอนเราทุกเรื่อง พระองค์ท่านตรัสว่าต้องทำให้สวยกว่าจินตนาการ เราต้องมาระดมสมองร่วมกัน ต้องหาข้อมูลให้ถูกต้องก่อน

ช่องที่ 3 เป็นการเขียนภาพเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพทรงผนวชตามโบราณราชประเพณีของรัชกาลที่ 5 โดยได้แปลงพระวิหารพุทธรัตนสถานเป็นพระอุโบสถเพื่อใช้ในการทรงผนวชครั้งนี้ เราต้องไปหาข้อมูลจากจดหมายเหตุถึงเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้นเพื่อจะได้เขียนภาพได้ถูกต้อง ถึงกระนั้นก็ยังพบข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการเขียนพัดยศของพระ เราไม่ได้ศึกษาสมณศักดิ์ของพระ นึกอยากจะเขียนอะไรก็เขียน ปรากฏว่าพระองค์ท่านก็ทรงทักท้วงเช่นเคย

พระองค์ท่านทรงบอกว่าต้องดูว่าพระองค์ไหนมีสมณศักดิ์อะไรต้องใส่พัดยศให้ตรงกันด้วย ไม่ใช่อยากใส่อะไรก็ใส่ การเขียนพระพักตร์ของรัชกาลที่ 5 ทรงผนวชก็เช่นกัน พระองค์ท่านทรงบอกว่าต้องเขียนพระพักตร์ให้ตรงตามอายุด้วย มันยากมากเพราะว่าเราไม่มีภาพของพระองค์ท่านตอนช่วงพระชนมายุเท่านี้ การละเล่นของเด็กเหมือนกันทรงทักท้วงว่าให้ศึกษาให้ดีว่ามีการแต่งตัวอย่างไรต้องเขียนให้ถูกต้อง

(ภาพช่องที่ 4)

ช่องที่ 4 เป็นการเขียนเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอภิเษกสมรสกับพระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี ณ พระที่นั่งบรมพิมาน แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาสักการะพระพุทธบุษยรัตน์จักรพรรดิพิมลมณีมัย ณ พุทธรัตนสถาน ในสมัยนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการแต่งกายของทั้งผู้ชายและผู้หญิง รวมทั้งการแต่งกายของทหารหน่วยต่าง ๆ ส่วนธงชาติก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ทรงพระราชวินิจฉัยว่า ต้องเขียนทุกอย่างให้ถูกต้องถ้าไม่รู้ต้องไปถามคนที่รู้หรือต้องไปค้นคว้าจากจดหมายเหตุเพราะภาพที่เขียนนี้จะบอกถึงประวัติศาสตร์ในยุคต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร

ช่องที่ 5 เป็นภาพเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 7 ด้านบนจะเป็นภาพการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 150 ปี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จไปเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้าโดยทางชลมารค มีภาพเรือสุวรรณหงส์จอดอยู่โดยหันหัวเรือไปทางด้านซ้ายมือ ทรงวินิจฉัยว่า ให้หันหัวเรือไปอีกด้านหนึ่ง และทรงตรัสว่า อย่าลืมนะเรายังเป็นยุวราชวงศ์เล็ก ๆ ที่อยู่ปลายแถว พระองค์ท่านทรงบอกว่าพระองค์ท่านอยู่ปลายแถว ใส่กางเกงขาสั้นแล้วพระองค์ท่านอยู่มุม ๆ อยู่ด้านหลัง พระองค์ท่านทรงจำได้แม่นยำมากเลยส่วนด้านล่างของภาพจะเป็นภาพของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเวียนเทียนรอบพระอุโบสถพุทธรัตนสถาน

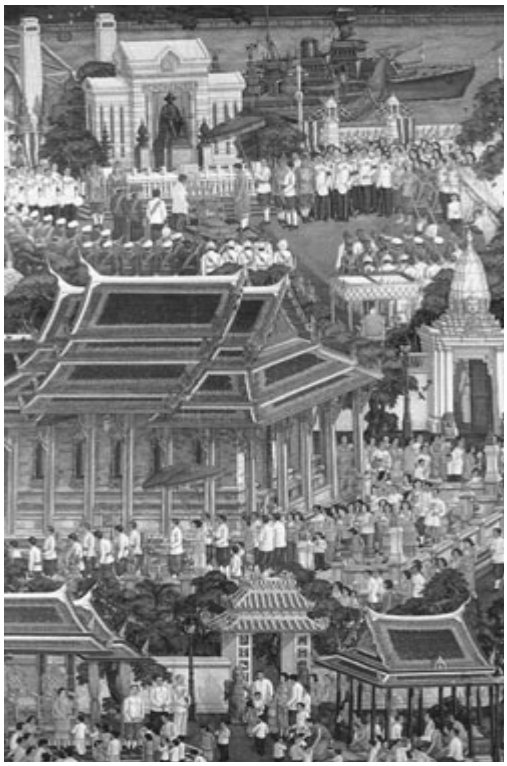

(ภาพช่องที่ 5)

(ภาพช่องที่ 6)

ช่องที่ 6 เป็นภาพเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 8 ในภาพจะเป็นภาพการเสด็จนิวัติพระนครของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในขณะที่ยังทรงเป็นพระอนุชาธิราชและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 8 ได้เกิดสงครามโลก ครั้งที่ 2 มีการทิ้งระเบิด ทำให้หลังคาของพุทธรัตนสถานพัง การเขียนภาพครั้งแรกเขียนหลังคาพังนิดหน่อย แต่ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า หลังคาพังน้อยเกินไป ต้องพังมากกว่านี้ เพราะพระองค์ท่านทรงเห็นและฉายภาพเอง โดยให้ไปขอดูภาพจากคุณแก้วขวัญ วัชโรทัย พระองค์ท่านทรงรักโบสถ์หลังนี้มาก พระองค์ท่านตรัสว่าพอหลังคาพัง เราเองเป็นคนเอาสังกะสีไปคลุมไว้ ผมก็ต้องมานั่งแก้เพื่อให้ถูกต้อง การแก้ไขงานถ้าพระองค์ท่านทรงเงียบแสดงว่างานถูกต้องแล้ว แต่ส่วนใหญ่ราชองครักษ์จะมาแจ้งให้แก้ไขเป็นประจำ เราต้องรีบแก้ไข การทำงานในโบสถ์ ต้องรีบเข้าไปทำงานแต่เช้าพอเย็นต้องรีบกลับ โบสถ์จะปิดตอน 18.00 น. เนื่องจากเป็นเขตพระราชฐานชั้นใน

ด้านล่างของภาพเป็นภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 8 ไปถิ่นคนจีนที่สำเพ็งมีการเขียนธงจีน ธงไทยขึ้นมา พระองค์ท่านทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ในสมัยนั้นเป็นสมัยของใคร

ใช่ประธานาธิบดีเจียงไคเช็คหรือเปล่า ธงเป็นแบบไหน ธงของจีนเป็นอย่างไร แล้วธงของไทยเป็นอย่างไร ธงที่คู่กันเป็นอย่างไร การรับเสด็จสมัยนั้นมีความจริงอยู่นะ เพราะว่ามันจะมีป้ายสีแดงที่เขียนภาษาจีน ร้านต่าง ๆ ยังมีอยู่จริง ให้ไปสืบความจริงดูว่า จดหมายเหตุสมัยนั้นมันเป็นอย่างไร ต้องไปค้นหาให้มากที่สุด ฉะนั้น เมื่อไปค้นหาแล้ว เขียนเสร็จ พระองค์ท่านทรงถามว่า ภาษาจีนที่เขียนมันแปลได้ไหม เราศิลปินทุกคนพยายามเขียนภาษาให้มันดูเป็นจีน แต่พระองค์บอกว่า ต้องเขียนให้ถูก แล้วร้านค้าตอนนั้นมีร้านเก่า ไปถามว่าร้านเก่า ๆ นั้นชื่ออะไร การทำงานศิลปะ ต้องเป็นอย่างที่พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า จินตนาการต้องสวยกว่าจินตนาการ ซึ่งคือตรงนี้นี่เอง ศิลปะที่ชัดเจนสามารถที่จะบอกอะไรเราได้ทุกอย่าง ในครั้งนี้การทำงานในครั้งนี้พวกเราไม่สามารถเซ็นชื่อไว้ในภาพเขียนเหมือนการเขียนภาพงานอื่น ๆ แม้ว่าจะรู้สึกน้อยใจแต่ว่าการทำงานในครั้งนี้ เป็นการทำงานให้ในหลวงรัชกาลที่ 9 แต่พวกผมมีวิธีการของพวกผมเหมือนกันคือ จะใส่หน้าไว้ในเหล่าข้าราชการบริพารหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในภาพเหล่านั้น เพื่อให้ได้รู้ว่าเป็นภาพที่พวกผมเป็นคนเขียน

ช่องที่ 7 และช่องที่ 8 เป็นเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ 9 โดยในช่องที่ 7 พระองค์ท่านทรงโปรดให้รื้อฟื้นเกี่ยวกับประเพณีเก่า ๆ เช่น การทอดพระกฐินทางชลมารค การสมโภชช้างเผือก พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และภาพพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี ในปี พ.ศ. 2525

การเขียนภาพพิธีแรกนาขวัญ ในครั้งแรกก็เขียนภาพพระยาแรกนาขวัญ พร้อมคู่หาบเงินและหาบทอง เดินในลักษณะสี่เหลี่ยม เนื่องจากเห็นว่ามีความสวยงาม แต่ก็ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า การไถนา

(ภาพช่องที่ 7)

เขาไถเป็นวงกลม ไม่ใช่หรือ เรื่องเทพีคู่หาบเงินหาบทองเช่นกัน ทรงตรัสประทานเรื่องการแต่งตัวของเทพีคู่หาบเงินหาบทอง และพระองค์ทรงประทับนั่งตรงไหน ทรงบอกเราอย่างละเอียด พอแก้ไขเสร็จเรียบร้อย เรานึกว่าเรียบร้อยแล้ว แต่มหาดเล็กมาบอกว่าทำไมต้นไม้ที่สนามหลวงจึงดูแห้งแล้งไม่สดชื่น เราคิดว่าเราเขียนต้นมะขามเหมือนจริงแล้ว เขียนกระทั่งฝักมะขาม ไม่ใช่เขียนเหมือนภาพเขียนอื่นที่เขียนเหมือนต้นไม้ธรรมดา ไม่รู้ว่าต้นอะไร แล้วทำไมถึงดูแห้งแล้ง เราพยายามหาคำตอบแต่หาไม่ได้

จนกระทั่งพระองค์ท่านทรงเฉลยว่า ทำไมต้นไม้จึงไม่มีนกไม่มีกระรอกบ้างเลย ทำให้ไม่เป็นธรรมชาติ ไม่มีชีวิตชีวา พระองค์ท่านทรงมีความละเอียดมาก ทรงละเอียดในทุก ๆ เรื่อง ทำให้เราคิดว่าเราเป็นศิลปินแต่เรายังไม่มีความละเอียดเท่าพระองค์ท่านเลย

ช่องที่ 8 ด้านบนของภาพเป็นการเล่าถึงโครงการพระราชดำริ เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่อด้วยภาพการเสด็จออกมหาสมาคมรับการถวายพระพรชัยมงคลในมหามงคลทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ตอนกลางของภาพเล่าถึงช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงผนวชตามโบราณราชประเพณี และภาพตอนล่างสุดคือเหตุการณ์พระราชพิธีที่ยิ่งใหญ่ของกระบวนพยุหยาตราทางสถลมารค ซึ่งเราต้องศึกษารายละเอียดให้ถูกต้องก่อนจะลงมือเขียนภาพ ตัวอย่างเช่น ทหารราชองครักษ์ต้องเรียงหน่วยให้ถูกต้อง หน่วยไหนสีอะไร แล้วเวลาเดินต้องเอียงเล็กน้อย แล้วใช้มือข้างไหนถือกระบี่ ต้องดูให้ถูกต้อง คนที่เป่าปี่ ตีกลองก็เช่นกัน ต้องเขียนให้ถูกต้องว่าเขาจะต้องเดินตรงไหนอย่างไร การเขียนฉัตรก็ต้องให้ถูกต้องว่าใช้ฉัตรกี่ชั้น พระราชวงศ์องค์ไหนแต่งเครื่องทรงอย่างไรต้องให้ถูกต้อง เราทำงานที่กรมศิลปากร ดังนั้น เรื่องพระราชพิธีต่าง ๆ กรมศิลปากรต้องมีความชัดเจน

การเขียนภาพครั้งนี้ใช้คนทั้งสิ้น จำนวน 21 คน โดยแต่ละคนจะมีความถนัดไม่เหมือนกัน จึงมีการแบ่งการทำงานออกเป็นชุด ชุดที่หนึ่งเขียนงานเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ชุดที่สองเขียนเกี่ยวกับธรรมชาติ ส่วนการเขียนคนผมจะเป็นผู้ควบคุมการเขียนเพราะผมถนัดทางด้านนี้ งานทางด้านสถาปัตยกรรมผมจะให้น้องที่ทำงานซึ่งเขามีความสามารถทางด้านนี้เป็นควบคุมและต้องให้เกียรติเขา ถึงแม้ว่าเขาจะมีอายุน้อย แต่ถ้าเขามีความสามารถมากพอเราก็ต้องยอมรับ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นเราก็จะปรึกษาหารือกัน แต่ผมจะบอกน้องว่าอย่าไปสั่งใครให้แก้ไขงานเอง เพราะทุกคนเขาเป็นศิลปินเขาไม่ชอบให้ใครสั่ง โดยเฉพาะคนที่มีอายุน้อยกว่า ดังนั้น การสั่งให้คนอื่นแก้ไขงานให้อ้างว่าผู้ใหญ่อยากให้แก้ไข เพื่อป้องกันการเกิดความไม่พอใจกัน และเนื่องจากมีคนทำงานเป็นจำนวนมาก การขึ้นไปทำงานบนนั่งร้านจึงไม่สามารถทำได้ พร้อม ๆ กัน ผมต้องมาจัดระบบในการทำงาน พอชุดที่หนึ่งขึ้นไปทำงาน

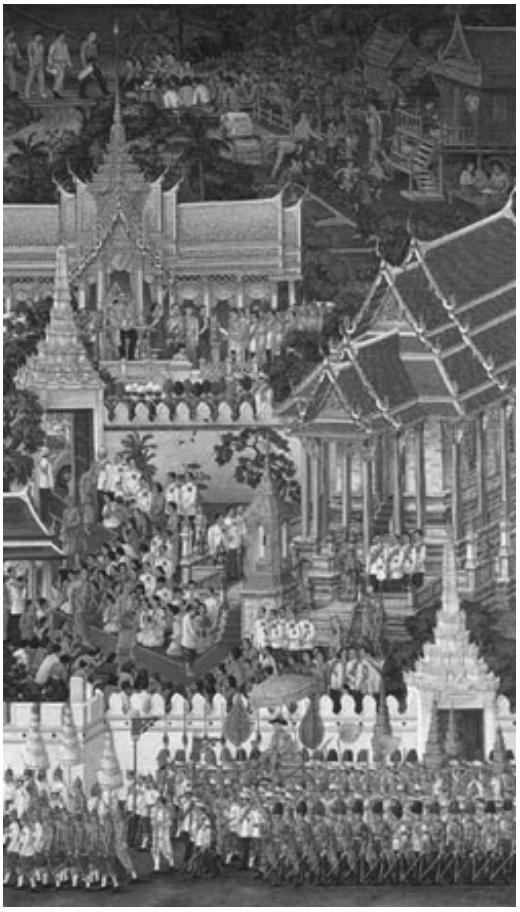

(ภาพช่องที่ 8)

คนอื่นที่อยู่ข้างล่างก็จะต้องทำงานอย่างอื่นไป เพื่อไม่ให้เป็นการเอาเปรียบคนอื่น เช่น การผสมสี หรืออื่น ๆ ปัญหาอีกข้อสำหรับศิลปินทั้ง 21 คน คือ ทุกคนจะต้องทำงานกันโดยไม่มีวันหยุดเพราะเป็นงานเร่งด่วน แล้วเงินเดือนที่ได้รับก็ไม่มากนัก ทางสำนักพระราชวังก็เคยติดต่อว่าจะช่วยเรื่องค่าอาหาร แต่ทางกรมศิลปากรไม่อยากรบกวน จึงตอบปฏิเสธไป พอทำงานจริงก็เริ่มมีปัญหาเนื่องจากเงินเดือนของศิลปินซึ่งเป็นลูกจ้างออกไม่ทันสิ้นเดือน พวกเขาซึ่งทำงานที่นี่อย่างเดียวไม่มีงานอื่นเสริม ทำให้มีความลำบาก ในเรื่องเงินผมต้องดูแลพอเช็คค่าจ้างออกผมจะรีบไปเบิกจากธนาคารทันที ส่วนเรื่องอาหารก็มีปัญหาเพราะการทำงานเราต้องเข้าออกเป็นเวลา ทำให้ต้องรีบทำงาน อาหารต้องหาทานกันทั้งสามมื้อ ทำให้เสียเวลา ในการทำงาน ซึ่งตอนหลังสำนักพระราชวังอำนวยความสะดวกให้ ส่วนเรื่องวันหยุดผมหาทางออกให้ โดยให้สลับกันหยุด แต่คนที่ไม่มีวันหยุด คือ ผมคนเดียว เพราะต้องควบคุมงาน

สำหรับการใช้สี ผมใช้สีฝุ่น การใช้สีฝุ่นเขียนไม่เหมือนการใช้สีน้ำมันหรือสีน้ำ ผมต้องศึกษาและทดลองใช้มาก่อน ซึ่งทำให้ผมได้เรียนรู้เทคนิคการใช้สีฝุ่นเพิ่มขึ้นมากมาย เห็นได้จากหลังคาโบสถ์ที่เป็นสีตะกั่วเป็นธรรมชาติเหมือนของจริงมาก เพราะถ้าเป็นสีไทยจริง ๆ จะไม่สามารถทำได้ แล้วผมยังมีการไล่น้ำหนักสีด้วย ครั้งแรกผมไล่สีถึง 3 มิติ ดูเป็นสมัยใหม่เกินไป ผมต้องไปลดมิติลงเหลือแค่ 2 มิติครึ่งช่วงแรกของการทำงาน

การควบคุมงาน หัวหน้างานของผมเขาอยากไปควบคุมการทำงานของศิลปินที่จ้างมา แต่หัวหน้าชอบใช้อำนาจกับศิลปินพวกนี้ เขาจึงไม่ค่อยพอใจ ไม่เชื่อฟังคำสั่ง เมื่อควบคุมเขาไม่ได้ทำให้หัวหน้าไม่อยากไปคุมโดยอ้างว่ามีงานที่สำนักงานบ้าง ไม่ว่างบ้าง ผมบอกว่าไม่เป็นไร จัดการเองได้ ในขณะที่เราทำงาน พระองค์ท่านทรงพระประชวรต้องเข้าโรงพยาบาล ทรงตรัสฝากมหาดเล็กมาว่า เราจะได้เห็นไหม พอเราได้รู้ว่าพระองค์ท่านตรัสเช่นนี้ พวกเราทุกคนทำงานกันอย่างทุ่มเทมาก ทำกันอย่างเต็มที่โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพียงเพื่ออยากให้พระองค์ท่านได้เห็นงานชิ้นนี้ เพราะเรารู้ว่าพระองค์ท่านทรงรักงานชิ้นนี้มาก โดยใช้เวลาในการทำงานทั้งสิ้น 7 เดือน แต่หลังจากงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทุกคนแยกย้ายกันไปหมดแล้ว มหาดเล็กมาบอกว่าขอให้แก้ไขทหารที่ถือกระบี่ เพราะว่าทหารที่ถือกระบี่ต้องสวมถุงมือ มีเฉพาะในหลวงพระองค์เดียวที่ไม่ต้องใส่ถุงมือ ผมต้องแก้ไขคนเดียวทั้งหมด เพราะไม่มีใครแล้ว

หลังจากที่งานแล้วเสร็จไปแล้วหลายปี พระองค์ท่านขอให้เพิ่มกรมหลวงสงขลานครินทร์เข้าไปในภาพด้วย ซึ่งในความเป็นจริงสมเด็จพระพี่นางฯ ได้สวรรคตไปแล้ว แต่พระองค์ท่านขอให้เพิ่มเพราะทรงรักพี่สาวของพระองค์ท่านมาก อธิบดีกรมศิลปากรซึ่งเกษียณไปแล้วได้พยายามไปหาคนมาเขียนให้ ซึ่งท่านยังเชื่อมั่นในอาจารย์ช่างศิลป์ จึงได้ไปติดต่อขอให้อาจารย์ช่างศิลป์ทำให้ เขาบอกว่าทำได้แต่ต้องมีหนังสือไป และใช้เวลานานหน่อยเพราะต้องเสนอหนังสือตามขั้นตอน ท่านอธิบดีจึงได้คิดถึงผม ขอร้องให้ไปแก้ไขงานให้หน่อย ผมเองในขณะนั้นก็เกษียณบอกว่าไม่เป็นไร จะรีบดำเนินการให้ หลังจากนั้นผมเขียนภาพร่างถวายให้พระองค์ท่านทอดพระเนตรก่อน ขณะนั้นพระองค์ท่านทรงพระประชวรอยู่ที่โรงพยาบาล พอทอดพระเนตร พระองค์ท่านให้ดำเนินการได้เลย พอสองวันต่อมาท่านอธิบดีถามว่าแล้วจะต้องให้ ทำหนังสือหรือไม่ ผมบอกว่าไม่เป็นไร

เพราะตอนนี้เกษียณไปแล้ว วันรุ่งขึ้นผมรีบไปทำงาน แต่เนื่องจากเป็นงานแก้ไข ผมต้องถ่ายรูปไว้ก่อน แต่ทางสำนักพระราชวังบอกว่า ห้ามถ่ายรูป เขาจะถ่ายเอง เขามาตั้งนั่งร้านให้ แล้วเขาไปรายงานท่านผู้หญิงบุตรีทราบ จากนั้นปล่อยให้ผมทำงานของผมคนเดียว ผมทำงานถึงประมาณ 15.00 น. โทรศัพท์แจ้งทางสำนักพระราชวังบอกว่างานเสร็จแล้ว ถ้าจะมาถ่ายรูปมาได้แล้ว เขาตกใจว่าทำไมทำเสร็จเร็วจัง แล้วถามว่าแก้ไขตรงไหน ไม่เห็นจะมีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย ผมก็บอกให้เขาดูรูปเก่า แล้วบอกว่าภาพเก่าไม่มีภาพสมเด็จ พระพี่นางฯ แต่ภาพใหม่มีภาพสมเด็จพระพี่นางฯ เขาบอกว่าดูไม่ออกเลยว่ามีการแก้ไขเพิ่มเติม

หลังจากที่ทำงานครั้งนี้เสร็จเรียบร้อยแล้ว เมื่อมีงานที่ต้องทำให้ในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านอธิบดีก็จะมอบให้ผมเป็นผู้รับผิดชอบทุกครั้ง เช่น งานไตรภูมิของกระทรวงฯ งานพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมีการจัดงานที่ท้องสนามหลวง ผมก็ต้องรับผิดชอบเรื่องการทำสัตว์หิมพานต์ทั้งหมด และงานพระบรมศพของสมเด็จพระพี่นางฯ ความจริงงานนี้ไม่มีชื่อของผมเป็นคณะทำงาน แต่อดีตอธิบดีของผมท่านชวนผมไปช่วยทำงาน ผมก็ไม่กล้าไปทำเพราะไม่มีชื่อให้เดินทางไปช่วยที่สนามหลวง ท่านก็ไปที่สำนักงานของผมแล้วถามว่าทำไมถึงไม่ไปทำงาน ผมก็เลยตัดสินใจว่าจะไปทำงานกับท่าน ถึงจะมีชื่อหรือไม่ก็ตาม ผมไม่กลัวแล้วเพราะผมคิดว่าสิ่งที่ผมทำเป็นสิ่งที่สำคัญ

มีสิ่งหนึ่งที่ผมอยากจะพูดในฐานะเป็นข้าราชการด้วยกัน เป็นข้าราชการเราต้องทำงานถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเต็มความสามารถ แม้ว่าไม่เป็นที่พอใจของใครก็ตาม ซึ่งจากอานิสงค์ที่ผมทำงานถวายครั้งนี้ ผมได้ใช้ประสบการณ์ในการทำงานของผมมาเขียนผลงานของผู้เชี่ยวชาญ ไปสอนนักเรียนที่มหาวิทยาลัยศิลปากร เหมือนการเขียนตำราใหม่ขึ้นมาเลย อยากบอกว่าเราต้องไม่หนีปัญหา แต่ต้องต่อสู้กับมันจนสำเร็จให้ได้ แล้วก็ต้องรู้จักคิดนอกกรอบบ้าง เพราะการทำงานบางครั้งถ้าอยู่แต่ในกรอบงานก็ไม่ประสบความสำเร็จ ในชีวิตการทำงานของผม ผมต้องอดทนและอดกลั้นมาทุกอย่าง แต่บัดนี้ผมเกษียณแล้ว ก็ขอใช้เวลากับครอบครัวและทำงานเขียนภาพที่ผมรักบ้าง และหวังว่าประสบการณ์ของผมจะสามารถเป็นประโยชน์กับเพื่อนข้าราชการรุ่นหลังต่อไป

◇◇◇

ศาสตร์พระราชากับภาษาไทย

ผศ.ดร.เมฆินทร์ เมธาวิกูล
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

ตลอดช่วงระยะเวลาครองราชย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ได้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีคุณูปการต่อปวงชนชาวไทย กอปรด้วยทรงพระปรีชาสามารถในหลายด้าน ทรงอุทิศพระวรกายโดยทรงศึกษาค้นคว้าความรู้ ในด้านต่าง ๆ ทรงนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญานามว่า “กษัตริย์นักพัฒนา”

ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญานามในหลาย ๆ ด้าน ทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งยากจะพรรณนาให้ครบถ้วนได้ พระราชจริยวัตร ที่สำคัญที่ยากจะลืมเลือนได้ ได้แก่ ทรงเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ทั้งการทรงพระอักษร ทรงอ่านและพระราชทานแนวคิดอันสำคัญสำหรับการใช้ภาษาไทย อันเป็นภาษาประจำชาติ มาโดยตลอดและทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ภาษาไทย ตลอดจนมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัส เพื่อเป็นข้อเตือนใจสำหรับคนไทยทั้งปวง คือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม ของทุกปี เป็นวันที่ระลึกถึงเหตุการณ์ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2505 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงอภิปรายเรื่อง “ปัญหาการใช้ภาษาไทย” ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระองค์ทรงดำเนินการอภิปราย และทรงสรุปการอภิปรายอย่างดีเยี่ยม แสดงถึงพระปรีชาสามารถ ดังกระแสพระราชดำรัส ได้แก่

“...เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียงคือให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้ หมายความว่า วิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยคนับเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สามคือความร่ำรวยในคำของภาษาไทยซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอจึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้...”

“...ในด้านบัญญัติศัพท์หรือคำใหม่ก็เป็นทางหนึ่งที่อันตรายมากเหมือนกัน...สำหรับคำใหม่ที่ตั้งขึ้นมีความจำเป็นทางวิชาการไม่ใช่น้อย แต่บางคำที่ง่าย ๆ ก็ควรจะมี ควรจะใช้คำเก่า ๆ ที่เรามีอยู่แล้วไม่ควรจะมาตั้งศัพท์ใหม่ให้ยุ่งยาก... แต่การตั้งคำใหม่นั้นมีหลักหลายประการ และผู้ที่ตั้งคำนั้นต้องรู้คำและหลักของภาษาลึกซึ้งทั้งภาษาไทย ทั้งภาษาต่างประเทศไม่ใช่เฉพาะภาษาอังกฤษ ต้องทราบถึงภาษาอื่น ๆ ด้วยต้องทราบถึงหลักภาษาอังกฤษเองคือมาจากไหนมาจากความคิดอะไร เพื่อจะไม่ให้ผิดไปอย่างตลกขบขันทีเดียว...”

"ภาษาไทยหรือภาษาทั้งหลายที่ใช้กันในปัจจุบันนั้นเป็นภาษาที่มีชีวิต เป็นภาษาที่ประชาชนใช้ ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงในความหมาย ถ้าเราบัญญัติศัพท์อะไรขึ้นมาก็จะขอให้ประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ที่มีความคิดในด้านภาษาเป็น "ศัพท์บัญญัติกร" กันทั้งชาติ หรือเป็นวิทยากรผู้ที่มีความรู้ทั้งชาติก็ไม่ได้... ทางที่ดีเราบัญญัติศัพท์แล้วก็ต้องลองดูว่าเขาเข้าใจหรือเปล่า การบัญญัติศัพท์หรือการมีคำใหม่มีบ่อเกิดหลายทาง... ท่านทั้งหลายที่เป็น "ศัพท์บัญญัติกร" ก็เป็นบ่อเกิด... อีกบ่อหนึ่งก็คือสำนักข่าวต่าง ๆ ที่แปลจากภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ก็ออกมาเป็นภาษาประหลาด ๆ เหมือนกัน..."

"...ภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือเป็นทางสำหรับแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สวยงามอย่างหนึ่ง เช่นในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องรักษาไว้ให้ดี"

นอกจากนี้ยังมีพระบรมราโชวาทเนื่องในโอกาสต่าง ๆ อีก คือ

"หนังสือเป็นเสมือนคลังที่รวบรวมเรื่องราวความรู้ความคิด วิทยาการทุกด้านทุกอย่างซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้ ได้คิดอ่าน และเพียรพยายามบันทึกรักษาไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร หนังสือแพร่ไปถึงที่ใด ความรู้ความคิดก็แพร่ไปถึงที่นั่น หนังสือจึงเป็นสิ่งมีค่าและมีประโยชน์ที่จะประมาณมิได้ ในแง่ที่เป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ของมนุษย์"

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในพิธีเปิดงานปีหนังสือแห่งชาติ 4 กุมภาพันธ์ 2515

"นอกจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ เสียงจะสูงขึ้นไปเรื่อย เสียงโทกลายเป็นเสียงตรี เสียงตรีจะกลายเป็นเสียงจัตวา เลยทำให้ฟังดูแปลก...ได้เคยพูดกับศาสตราจารย์ชาวสวีเดน ซึ่งเขามีความรู้ในด้านภาษาศาสตร์ ...ตกลงว่าได้มาจากหลายอย่าง จากการฟังภาษาต่างประเทศ แล้วก็อยากจะพูดแบบชาวต่างประเทศ จนติดตัว ข้อหนึ่ง. แต่อาจจะเป็นมาจากความเปลี่ยนแปลงของอวัยวะสำหรับเปล่งเสียง เพราะมีสายเลือดต่างประเทศ. คนที่มีเชื้อชาติต่างกัน จะมีสำเนียงต่างกัน."

"แม้จะฟังที่เขาพูดทางวิทยุหรือโทรทัศน์ เสียงพูดนั้นก็เปลี่ยนแปลงไป การออกเสียงของผู้ที่ประกาศโฆษณาประกาศข่าวในวิทยุ เสียงเปลี่ยนไปมาก...

อันนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป...เดี๋ยวนี้เขาจะออกเสียงตัว "ซอ" หรือ ตัว "ฉอ" เหมือน "เอส เอช" (sh) ก็น่าแปลกใจ. แปลก อย่างพูดว่า "ฉัน" ก็จะกลายเป็น "ฉาน" (shun) "ฉาน"... "ฉันมาที่นี่" กลายเป็น "ฉาน" (shun) มาชี่นี่"

พระราชดำรัส พระราชทาน
แก่พสกนิกรที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ณ ศาลาดุสิดาลัย 4 ธันวาคม 2535

จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น (29 กรกฎาคม) คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2542 ให้วันที่ 29 กรกฎาคมของทุกปี เป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ อีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการจัดตั้งวันภาษาไทย ก็เพื่อต้องการกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกของคนไทยทั้งชาติให้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของภาษาไทยตลอดจนร่วมมือร่วมใจกันทำนุบำรุงส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษาไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นสมบัติวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติให้ยั่งยืน คู่ชาติไทยตลอดไป พร้อมทั้งเผยแพร่ภาษาไทย ในรูปแบบต่าง ๆ ไปสู่สาธารณชน ทั้งในฐานะที่เป็นภาษาประจำชาติและในฐานะภาษาเพื่อการสื่อสารของทุกคนในชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นแบบอย่างของการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ดังเห็นได้จากบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ จากการที่ทรงใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องมาโดยตลอดนี้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาไทย ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ประจำปี 2538 เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2538 โดยรองศาสตราจารย์ปริญญา จินดาประเสริฐ ทูลเกล้าฯ ถวาย โดยมีเนื้อความในการกราบบังคมทูลตอนหนึ่งว่า

"พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเป็นทั้งองค์ผู้สร้าง ผู้อุปถัมภ์และผู้มีคุณูปการยิ่งต่อภาษาไทย ด้วยทรงมีพระราชปณิธาน แน่วแน่ในการปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างในการธำรงรักษ์ภาษาด้วยทรงตระหนักว่าภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ และเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ดังนั้น การอนุรักษ์ให้ภาษาดำรงอยู่และการทะนุบำรุงทั้งส่งเสริมให้เจริญงอกงาม จึงคือพันธกิจหลักที่คนไทยทุกคนพึงสังวร และถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในฐานะที่เกิดเป็นไทย"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเคร่งครัดในภาระหน้าที่ดังกล่าวนั้น ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงแสดงพระปรีชาญาณและพระอัจฉริยภาพทางภาษาในงานพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ทั้งที่มีลักษณะเป็นบทพระราชนิพนธ์บันทึกความทรงจำ บทพระราชนิพนธ์แปลและเรียบเรียง ทรงสนพระราชหฤทัยที่จะพระราชทานกระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับภาษาไทยแก่พสกนิกรอย่างสม่ำเสมอ ประจักษ์พยานในพระราชกรณียกิจนี้ก็คือ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีโดยแท้จริงทั้งในการตรัสอ้าง การชี้แนะให้ตระหนัก และการฝากเป็นอุทาหรณ์ ทั้งหมดนี้จึงย่อมแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญ และทรงห่วงใยต่อการเปลี่ยนแปลงของการใช้ภาษาไทยอย่างจริงจัง

และยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงมีพระราชประสงค์อันแน่วแน่ในการทะนุบำรุงภาษาของชาติ ดังจะเห็นได้จากพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงอุปถัมภ์องค์กร หน่วยงาน สมาคม และกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านส่งเสริมการใช้ภาษาไทย เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธาน และทรงอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการอันเนื่องกับงานเขียนชุดต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

กล่าวสำหรับ "บทผู้สร้างงานพระราชนิพนธ์" ประจักษ์พยานในพระราชกรณียกิจนี้ ได้แก่ พระปรีชาญาณและพระอัจฉริยะทางด้านภาษาไทยของพระองค์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์คือ พระราชนิพนธ์เรื่อง "พระราชานุกิจ รัชกาลที่ 8" ซึ่งพิมพ์ในการพระราชกุศล 100 วัน พระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ตั้งแต่พุทธศักราช 2489 และเรื่อง "เมื่อข้าพเจ้าจากสยามสู่สวิตเซอร์แลนด์" ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และเหตุด้วยพระองค์

ทรงเชี่ยวชาญหลายภาษา ดังนั้น การถ่ายทอดจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งอย่างได้อรรถรส จึงได้แสดงถึงพระปรีชาญาณในด้านการแปลอย่างเด่นชัด โดยทรงแปลขยายความด้วยสำนวนไทยที่เข้าใจง่าย ทรงเลือกใช้ถ้อยคำ และสำนวนโวหารอย่างเหมาะสม บทพระราชนิพนธ์งานของพระองค์ไม่เพียงแต่แสดงถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ผู้อ่านยังได้ประจักษ์ถึงพระวิริยะ อุสาหะ และทรงไว้ซึ่งความแยบคายในการเข้าใจสถานการณ์ เหตุการณ์ และอุดมการณ์ทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจโลกอย่างแท้จริง ดังปรากฏในบทพระราชนิพนธ์แปลเรื่อง “ฝันร้ายไม่จำเป็นจะต้องเป็นจริง”, “นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ” และ “ติโต” เป็นอาทิ

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงความห่วงใยเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยของคนไทยมาก โดยเฉพาะคนไทยที่ไปศึกษาในต่างประเทศชอบใช้ภาษาฝรั่งคำไทยคำ ทำให้เมื่อสื่อสารออกไปแล้วคนไม่เข้าใจ และปัญหาการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องในสังคมอินเตอร์เน็ตที่มักจะใช้คำง่าย ๆ

และสั้น ๆ รวมถึงการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารด้วย จนกลายเป็นค่านิยมไปแล้ว ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไป เด็กไทยจะไม่ทราบความหมายที่แท้จริงของภาษา และอาจทำให้ภาษาไทยวิบัติได้ในอนาคต

มิเพียงแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะทรงพระราชหฤทัยใส่เกี่ยวกับเรื่องการใช้ภาษาไทย ให้ถูกต้องเท่านั้น แต่พระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่น ก็ทรงดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาทเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรในโอกาสต่าง ๆ เช่น พระราโชวาท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันราชภัฏ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2543 ความตอนหนึ่งว่า

"...การนิยมไทย เช่น การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง การประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามขนบนิยมของคนไทย การศึกษาและรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย เป็นต้น เป็นวิถีทางสำคัญประการหนึ่งที่จะดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงและความเป็นชาติของไทยเรา บัณฑิตควรพิจารณาให้เห็นความสำคัญและปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างอันดี เพื่อชักนำผู้อื่นให้เกิดความชื่นชมนิยมไทย..."

พระราโชวาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2528 ความตอนหนึ่งว่า

"...ผู้เป็นบัณฑิตย่อมทราบดีว่า วิถีทางสำคัญทางหนึ่งที่จะดำรงความมั่นคงและความเป็นชาติไทยไว้ก็คือการนิยมไทย เช่น การใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องคล่องแคล่ว ทั้งการพูดและการเขียน การประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างคนไทย การศึกษาและรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย เป็นต้น..."

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดกิจกรรมสรรหาและคัดเลือกบุคคลเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นและภาษาไทยถิ่นดีเด่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกของคนไทยทั้งชาติให้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของภาษาไทย ตลอดจนความร่วมมือร่วมใจกันทำนุบำรุงส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษาไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นสมบัติวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติให้งดงามยั่งยืนคู่ชาติไทยตลอดไป ซึ่งได้มีการประกาศผลการคัดเลือก ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นและภาษาไทยถิ่นดีเด่นไปแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ โดยมีการประกาศผลรางวัลต่าง ๆ ดังนี้

ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย จำนวน 13 คน ได้แก่ พระธรรมโกศาจารย์ (ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.กิ่งแก้ว อัตถากร, คุณหญิงคณิตา เลขะกุล, นางชอุ่ม ปัญจพรรค์, นายช่วย พูลเพิ่ม, ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล, ผู้ช่วยศาสตราจารย์มะเนาะ ยูเด็น, ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.วิจินตน์ ภาณุพงศ์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์, พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยเอก เสนีย์ วิลาวรรณ, นายอาจิณ จันทรัมพร

ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น จำนวน 17 คน ได้แก่ นายกันตชาติ เกษมสันต์ ณ อยุธยา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, นายธีรภาพ โลหิตกุล, นางสาวนภา หวังในธรรม, นายนิติพงษ์ ห่อนาค, พลตรีประพาศ ศกุนตนาค, นายประภัสสร เสวิกุล, นายปราโมทย์ สัชฌุกร, นายศักดิ์สิริ มีสมสืบ, นายศุ บุญเลี้ยง, นางสินจัย เปล่งพานิช, นาวาอากาศโท

สุมาลี วีระวงศ์, นายสัญญา คุณากร, นางอารีย์ นักดนตรี, นายเอนก นาวิกมูล ชาวต่างประเทศ จำนวน 2 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.เอสเธอร์ เวคแมน, นางคริสตี แอนน์ เคนนีย์ บราวน์ฟิลด์

ผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นดีเด่น จำนวน 9 คน ได้แก่ พระราชประสิทธิคุณ (สุนันท์ สุภาจาโร), ดร.ฉันทัส ทองช่วย, นางสาวนฤมล มั่นวงค์วิโรจน์, นายบุญธรรม เทิดเกียรติชาติ, นายพงษ์เทพ กระโดนชำนาญ, นายมนัส สุขสาย, นายเมืองดี นนทะธรรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สนิท บุญฤทธิ์, นายอินตา เลาคำ

รวมจำนวนทั้งสิ้น 39 คน และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม จะจัดงานมอบเข็มเชิดชูเกียรติให้แก่ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นและภาษาไทยถิ่นดีเด่น ในวันที่ 29 กรกฎาคม 2554 ซึ่งเป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ ณ หอประชุมใหญ่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

นอกจากนี้ ภายในงานยังมีการแสดงนิทรรศการและการแสดงของผู้ที่ได้รับเชิดชูเกียรติปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นและผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นดีเด่น ประจำปี 2554 การแสดงของศิลปินที่ได้รับรางวัลการประพันธ์คำร้องและการขับร้องเพลงดีเด่น (เพชรในเพลง) และการออกร้านคลินิกหมอภาษา

จะเห็นได้ว่า ศาสตร์พระราชาเกี่ยวกับภาษาไทยนี้ มีการขับเคลื่อนไปอย่างช้า ๆ เป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการให้รางวัลแก่ครูบาอาจารย์ ศิลปินดารา นักอ่านข่าวสารทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ที่สามารถใช้และออกเสียงภาษาไทยดีเด่นเกือบจะเป็นประจำปีก็ว่าได้

ในขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้คนไทยใช้ภาษาไทยอย่างขาดจิตสำนึก ไม่ว่าจะเป็นการเขียน การอ่าน (นอกจากผู้ที่ต้องใช้ภาษาไทยเป็นทางการ หรือเป็นการแสดงอัตลักษณ์ให้ปรากฏอย่างชัดแจ้งเช่นนักแสดงทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจากกรมศิลปากร ฯลฯ เป็นต้น) ส่วนใหญ่ตั้งแต่รุ่นเด็กจนถึงผู้ใหญ่ ซึ่งหากได้คิดพิจารณาเกี่ยวกับพระบรมราโชวาท และความที่ทรงเป็นห่วงเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยข้างต้นแล้ว คนไทยหลายส่วนยังมิได้น้อมนำศาสตร์พระราชาเกี่ยวกับภาษาไทยมาใช้ในชีวิตประจำวันเต็มที่ คือ

1. หลักภาษาไทย ยังมีการละเลยไม่เผยแพร่สู่ประชาชน โดยเฉพาะ นักเรียน นักศึกษา เพราะยังคงเห็นว่าไม่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นหลักภาษา คำประพันธ์ ตัวอักษรไทย เนื่องจากมีเครื่องพิมพ์ คอมพิวเตอร์ที่เป็นรูปแบบสำเร็จ ยิ่งตัวอักษรไทย มีการเขียนเพี้ยนไปจากเดิมมาก เพราะไม่ลึกซึ้งถึงสระวรรณยุกต์ เสียงเอก โท ตรี จัตวา จึงเป็นผลให้เกิดความผิดพลาดในการเขียน การออกเสียง

2. การออกเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ สมัยก่อนเราเคยให้มีการเรียนการสอนภาษาไทยและมีการสอบเลื่อนชั้นถึงเรื่องหลักภาษา วรรณคดี กวีนิพนธ์ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา การคัดไทย เขียนไทย อันทำให้คนไทยสมัยนั้นมีความรู้ในการใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี เพราะสมัยก่อนต้องมีการศึกษาเรียนรู้ค้นคว้า แต่ในระยะหลังนี้มีรูปแบบสำเร็จให้ผู้ศึกษานำไปใช้ได้เลย และในขณะเดียวกันผู้รับผิดชอบจากทางการก็เลยละเลยในการให้ความรู้และทำเอกสารความรู้ใช้รูปแบบสำเร็จรูปไปใช้ในการเรียนการสอน จึงทำให้ความลึกซึ้งถึงพยัญชนะไทย เสียงไทย วรรณยุกต์ไทย กวีนิพนธ์ คลาดเคลื่อนและเพี้ยนไปจากของเดิมมาก ยิ่งเมื่อคนต่างชาติในไทยหรือคนที่เป็นลูกครึ่งระหว่างไทยกับต่างชาติ (ฝรั่ง) พยายามใช้ภาษาไทย ร้องเพลงไทย จึงเกิดสำเนียง หรือออกเสียงวรรณยุกต์หรือควบกล้ำไม่ชัด เดิมเป็นที่ขบขันของคนไทย แต่พอคนไทยลูกครึ่งที่ก้าวเข้ามาเป็นดาราหรือผู้มีชื่อเสียงด้านองค์ความรู้ จนเป็นที่ชื่นชอบของคนไทยโดยเฉพาะวัยรุ่นลอกเลียนเสียงหรือสำเนียงหรือการออกอักขระอักษรไม่ชัดไปด้วย

ปัจจุบันที่น่าเป็นห่วงมากก็คือ วงการเพลงวัยทีนหรือวัยรุ่นที่เจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟุ้งอยู่ในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นการประกวดร้องเพลง หรือค่ายเพลงดัง มักจะให้นักร้องออกเสียงไม่ชัด เช่น อักษร ธ ท ออกเป็น ฌ เป็นต้นว่า ไทย อ่านหรือออกเสียงเป็น ไช หรือ เธอ ออกเสียงเป็น เชอ รัก ออกเสียงเป็น รวก ยิ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีเด็กนักเรียนโรงเรียนหนึ่ง ร้องเพลงในงานถวายอาลัยในหลวงรัชกาลที่ 9 ร้องออกเสียงไม่ชัด เช่น "พระราชา" ออกเป็น พระรัวชัว ออกสำเนียงไม่ชัด เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันมาก หรือนักร้องบางคนเสียงสั้นร้องเป็นเสียงยาว เช่น ประชาชน ร้องเป็น ประชาโชน เป็นต้น

3. การศึกษาภาษาไทย หน่วยงานรับผิดชอบละเลยการศึกษาภาษาไทย โดยคิดว่ามีความสำคัญน้อยกว่าวิชาการอื่น ๆ ที่จำเป็นในยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้คนไทยมีความรู้เรื่องหลักภาษาไทย ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง คนไทยจึงมีความรู้ภาษาไทยอย่างลึกซึ้งน้อย

4. คนไทยยังละเลยภาษาถิ่นหรือภาษาท้องถิ่น ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เคยมีพระราชดำรัส เกี่ยวกับ ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น ดังนี้ " นอกจาก "ภาษาไทย" อันเป็นภาษาราชการที่ใช้อยู่ทั่วไปแล้ว เรายังมี "ภาษาถิ่น" ของภาคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน หรือภาคกลาง เป็นภาษาที่มีคุณค่าต่อสังคมเราเช่นกัน เพราะนอกจากจะทำให้สามารถสื่อสารกันด้วยความรู้ความเข้าใจทั้งในการพูด อ่าน เขียน ในปัจจุบันแล้ว ยังทำให้เราเข้าใจความหมายของกวีนิพนธ์ คำสอน คำศัพท์โบราณ เรื่องราวต่าง ๆ ของคนในอดีต ฯลฯ อันมีผลต่อการศึกษาด้านจริยธรรม วรรณศิลป์และคติชนวิทยาอีกด้วย เช่น สุภาษิต นิทานชาดก ทั้งที่เป็นมุขปาฐะคือบอกเล่าด้วยปากหรือวรรณกรรมที่มีการสอดแทรกคุณธรรมสอนเยาวชน เป็นต้น "

ในเรื่องนี้ ยังมีคนไทยในภาคต่าง ๆ พยายามสอนให้ลูกหลานพูดภาษาไทย โดยละเลยให้เรียนรู้ภาษาท้องถิ่น ทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็พูดภาษาไทยไม่ชัด ด้วยความเข้าใจว่าหากพูดภาษาท้องถิ่นแล้วจะเกิดความอายและถูกล้อเลียน ซึ่งลูกหลานดังกล่าวก็ได้เรียนภาษาไทยอยู่แล้ว เมื่อเด็กโตขึ้นจึงไม่รู้ภาษาท้องถิ่นเลย

จะเห็นได้ว่าคนไทยหลายส่วนที่เป็นกำลังสำคัญของชาติยังขาดเอกลักษณ์ที่ดีของชาติ ซึ่งนับว่าน่าเป็นห่วงยิ่ง ดังพระราชปรารภสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ข้างต้นตอนหนึ่งที่ว่า

" ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา นอกจากจะทำให้วิถีชีวิตของประชาชนคนไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมายแล้ว อิทธิพลของกระแสวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว รวมทั้งรูปแบบและเทคนิคการสื่อสารสมัยใหม่ ยังมีส่วนทำให้ "ภาษาไทย" ที่ใช้ในปัจจุบันทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรมลงอย่างน่าเป็นห่วง เนื่องจากคนไทยเองได้ละเลยต่อความสำคัญในการใช้ภาษาไทย และมีการใช้ภาษาที่ผิดเพี้ยนในการสื่อสารมากขึ้นทุกที จนเป็นที่น่าวิตกว่า หากไม่รีบช่วยกันแก้ไข นานไปเอกลักษณ์และคุณค่าของภาษาไทยอาจถูกกลืนหรือสูญหายไปจนหมดสิ้น"

ดังนั้น คนไทยทั้งปวงต้องรีบนำศาสตร์พระราชาในเรื่องภาษาไทยนี้ไปปฏิบัติโดยเร็วและทั่วถึง เพื่อให้ภาษาไทย เป็นภาษาแห่งความภาคภูมิใจ สมกับที่นานาประเทศยกย่องว่า ภาษาไทย เป็นภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติที่เป็นอารยะ การคลั่งไคล้ภาษาอื่นที่นำมาปนกับภาษาไทยที่กล่าวกันว่า "พูดไทยคำฝรั่ง (อังกฤษ) คำ" ลอกเลียนตำรับตำราภาษาต่างประเทศมาครอบงำชาติของตน โดยชูคอว่าข้าฯ นี้เป็น "นักวิชาการ" ที่ได้รับการยกย่องจากคนทั่วไป พอหันมาดูความเป็นไทยในตัวแล้ว แทบหาค่าไม่ได้เลย

เรื่องเล่าจากศิริราช

ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ
นายแพทย์ธีรวัฒน์ กุลทนันทน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ท่านทรงงานหนักเพื่อประชาชนคนไทยทั่วประเทศทั้ง ๆ ที่ทรงพระประชวร เพราะฉะนั้นเราสุขภาพดีต้องตั้งใจทำงานขยันทำงาน เพื่อประเทศชาติบ้านเมืองของเราและถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน ซึ่งถึงแม้พระองค์ท่านจะไม่ได้อยู่กับเราแล้วก็ตาม แต่ทรงอยู่ในใจของเราตลอดเวลา

ประวัติโรงพยาบาลศิริราช

โรงพยาบาลศิริราชกำเนิดปีนี้เป็นปีที่ 129 และครั้งแรกที่พระราชทานมาหลังพิธีพระราชทานเพลิงศพเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ปี พ.ศ. 2431 และเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ทรงพระประชวร ท้องเสีย ท้องเดิน และสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงรับสั่งว่า “ขนาดพวกเรายังรักษาไม่ได้เลย แล้วพวกประชาชนชาวบ้านจะรักษาได้อย่างไร” หลังจากพิธีพระราชทานเพลิงศพเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ยังไม่เผาไม้ที่สร้างพระเมรุมาศ เอาไม้ที่ก่อสร้างทั้งหมด ข้ามฟากไปสร้างเป็นโรงพยาบาลศิริราชแห่งแรกในประเทศไทย เพราะฉะนั้นโรงพยาบาลศิริราชก็กำเนิดขึ้นมาด้วยราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง โรงพยาบาลศิริราชนี้ เป็นส่วนพระราชกุศล ทรงสละพระราชทรัพย์สร้างขึ้น เป็นทานในการรักษาโรคและป้องกันทุกข์ยากของปวงชนทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้น มิให้หมอหรือพยาบาลเรียกค่ายา ค่ารักษาแก่คนไข้เป็นอันขาด อันนี้ทรงรับสั่งไว้ เพราะฉะนั้นก็จะเป็นโรงพยาบาลศิริราชของแผ่นดินมาโดยตลอดเป็นโรงพยาบาลที่ไม่ทำกำไร โรงพยาบาลที่ไม่ทำกำไร คือ กำไรประมาณ 10-12% เพื่อนำมาใช้จ่าย เพราะฉะนั้นมั่นใจได้ว่าโรงพยาบาลศิริราชไม่ได้ทำกำไร แต่ขาดทุน อย่างเช่น คนไข้บัตรทองประกันสังคม ทำให้ขาดทุนปีละหลายร้อยล้านบาท แต่การรักษาใช้มาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าจะระดับไหนก็ตาม ทำการรักษาพยาบาลในมาตรฐานเดียวกันเสมอ

สิ่งที่อยากฝากไว้คืออยากให้กระทรวงมหาดไทย ช่วยในการดูแลรักษาสุขภาพของประชาชนให้แข็งแรงเพราะว่ากระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่ในการดูแลประชาชนทั้งประเทศ ดูแลอย่าให้เป็นอะไร เพราะว่าถ้าสามารถลดค่ายา ค่ารักษาพยาบาลสามารถนำเงินไปใช้ในพัฒนาอย่างอื่นได้ ประเทศชาติจะได้พัฒนาขึ้นอย่างมีความสุข

โรงพยาบาลศิริราชมีพระราชานุสาวรีย์ของสมเด็จพระบรมราชชนก พระบิดาของวงการแพทย์ของไทย ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจ พระองค์ท่าน

ทรงดูแลด้านการแพทย์ให้เจริญก้าวหน้ามาโดยตลอด พวกเราได้ดำเนินตามรอยทั้งสมเด็จพระบรมราชชนก และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศไทยเป็นอย่างยิ่งและต่อโรงพยาบาลศิริราชเป็นอย่างมาก

ผมต้องเข้าเฝ้าพระองค์ท่านทุกวัน เพราะเป็นหน้าที่แพทย์ หลังการประชุมทุกวันเวลา 8.00 น – 9.00 น. ต้องเข้าเฝ้าทุกวัน และต้องถวายการดูแลอย่างใกล้ชิด เหมือนคนไข้ทั่วไป เวลาท่านทรงเสด็จขึ้นดาดฟ้า ผมก็นำเชิญเสด็จขึ้นดาดฟ้าเพื่อจะได้ทรงสำราญพระราชอิริยาบถ ทรงทอดพระเนตรเห็นสะพานพระปิ่นเกล้า สะพานอรุณอัมรินทร์ สี่แยกรถติด ทรงมองเห็นถึงปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน พระองค์ก็ทรงงานและพระราชทานแก้ไขการจราจร บางครั้งพระองค์เสด็จไปริมแม่น้ำในช่วงน้ำท่วมเพื่อทรงงานและดูว่าน้ำท่วมเรื่องอะไรแล้วพระราชทานแก้ไขน้ำท่วม ที่โรงพยาบาลศิริราชแต่ก่อนน้ำท่วมทุกปี พระองค์ท่านพระราชทานโครงการแก้มลิงโดยขุดไว้ท่าน้ำแห่งหนึ่ง และหอพักนักศึกษาแพทย์แห่งหนึ่ง เวลาฝนตกน้ำท่วมก็จะไหลไปทั้งสองแห่งนี้และสูบออกทันที ตั้งแต่นั้นมา โรงพยาบาลศิริราชไม่เคยเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมอีกเลย หากใครเคยไปโรงพยาบาลศิริราช ปี 2535 หรือ ปี 2538 ก่อนพระราชทานแก้ไขเรื่องน้ำท่วม จะเห็นว่าโรงพยาบาลศิริราชมีน้ำท่วม และโรงพยาบาลศิริราชจะไม่ปล่อยสิ่งสกปรกลงแม่น้ำ เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชทานโรงบำบัดน้ำเสียในโรงพยาบาลศิริราช และยังสามารถนำมา recycle นำกลับมาใช้ในโรงพยาบาลได้ เช่น ใช้ในห้องน้ำ รดน้ำต้นไม้ เป็นต้น จะเห็นว่าพระองค์พระราชทานหลายสิ่งหลายอย่างให้แก่โรงพยาบาลศิริราช สามารถตามรอยพระบาทไปดูโรงบำบัดน้ำเสียโครงการแก้มลิงได้ที่ริมแม่น้ำตรงท่าโรงพยาบาลศิริราชที่เสด็จมาหลายครั้ง เสด็จมาลอยพระประทีป หรือลอยกระทง หรือแม้แต่เสด็จมาทรงฟังดนตรีแจ๊สในเรือ และทอดพระเนตรอยู่ที่ริมท่าน้ำเวลาพสกนิกรเปล่งเสียง “ทรงพระเจริญ” ทรงได้ยินพระพักตร์แจ่มใสขึ้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราได้ทำถวายเพื่อเป็นกำลังใจแก่พระองค์ท่าน พระองค์ท่านรับรู้รับทราบหมด พระองค์ท่านประทับอยู่ บนชั้น 16 ทรงได้ยินเวลาประชาชนเปล่งเสียง ทรงพระเจริญเป็นหมู่เหล่า ที่สนามหลวงทรงได้ยินหมด และทอดพระเนตรเห็น เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในชาติบ้านเมืองของเรา ท่านทรงรับทราบมาตลอด พระองค์ทรงงานเพื่อประชาชนอย่างยิ่ง แม้พระองค์ยังไม่ทันหายจากอาการพระประชวรก็ตาม พระองค์ท่านทรงงาน เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าพวกเราได้ดูเป็นแบบอย่าง เราจะรู้สึกว่าเราทำงานเหนื่อยแค่ไหนไม่เหนื่อยเท่าพระองค์ท่าน

โรงพยาบาลศิริราช ปิยมหาราชการุณย์ที่สร้างใหม่ ในสถาบันการแพทย์สยามินทราธิราชเป็นโรงพยาบาลกึ่งเอกชน แต่ไม่มีปันผล เพราะไม่มีผู้ถือหุ้นเป็นของรัฐ เพราะฉะนั้นกำไรทั้งหมดจะถูกส่งกลับมาช่วยผู้ป่วยผู้ยากไร้ที่โรงพยาบาลศิริราช เพราะฉะนั้นใครอยากทำบุญก็ไปใช้บริการที่นี่ ใครไปรักษาเปรียบเสมือนเป็นผู้ให้ กำไรจะส่งกลับมาใช้ที่โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลศิริราชขาดทุนทุกปี เพราะฉะนั้น จึงต้องออกรับบริจาคเพื่อผู้ป่วยผู้ยากไร้ และมีคนบริจาคต่อเนื่องตลอดเวลา ถึงแม้ผู้ป่วยทุกคนจะมีเจ้าภาพหมด คือ มีบัตรทอง บัตรประกันสังคม และบัตรข้าราชการ แต่โรงพยาบาลศิริราชยังขาดทุน เพราะคนไข้ไม่ยอมไปรักษาที่ไหน จึงต้องนำเงิน

รับบริจาคมาใช้ในการรักษา แต่เงินเข้าศิริราชมูลนิธิ และคนบริจาคจะมีเงื่อนไขว่า “เพื่อผู้ป่วยผู้ยากไร้” หรือ “เพื่อซื้อเครื่องมือ....” จึงไม่สามารถนำเงินไปใช้อย่างอื่นได้ หากใครอยากบริจาค เชิญบริจาคเลยเท่าไรก็ได้ โดยทำด้วยใจที่บริสุทธิ์เพื่อช่วยเรื่องการรักษาพยาบาล ให้ถือว่าโรงพยาบาลศิริราชเป็นโรงพยาบาลของแผ่นดิน

การที่ผมอยู่ภาควิชาโรคกระดูก มีเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้น ประมาณปี 2549 ตอนนั้นเป็นหัวหน้าภาควิชาฯ ต้องรับผิดชอบโรคกระดูกทุกอย่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรด้วยโรคพระปิฐิกัณฐกัฐิ (กระดูกสันหลัง) ให้การรักษาทางยา ทางกายภาพบำบัด ซึ่งได้ทำทุกอย่างแล้วก็ไม่หาย จนถึงเวลาที่ต้องพระราชทานการผ่าตัดถวาย ที่เป็นแบบนี้เพราะว่ากระดูกสันหลังทรงงานหนัก ทำให้พระวรกายของพระองค์ท่านถูกใช้งานมาก ทำให้มีโอกาสเกิดโรคอะไรต่าง ๆ ในลักษณะจากการใช้งานมากเกินไป ตั้งแต่ตอนนั้นผมได้มีโอกาสถวายงานอย่างใกล้ชิดมาก ๆ ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณ และ ผมถือว่าผมได้ทำงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต ซึ่งมีความสุขมาก ตอนนี้ผมเกษียณแล้ว เพราะฉะนั้นหลังจากที่เสด็จกลับ เสด็จพระราชดำเนินได้ตามปกติ กลับไปทรงงานหนักเหมือนเดิม ถือว่าการผ่าตัดรักษาครั้งนั้นสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ก่อนหน้านั้น 11 ปีก่อน ตอนนั้นทรงพระประชวร โรคพระหทัย โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ ซึ่งทำโดยบอลลูนขยายหลอดเลือด เสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงอธิบายทางโทรทัศน์หลายวันทรงอธิบายเรื่องการทำงานของหัวใจว่า เป็นอย่างไร ซึ่งสามารถศึกษาใน youtube ได้ และทรงอธิบายอีกว่า เส้นนี้ตีบ และขยายอย่างไร สอดสายยางจากต้นขา ขาหนีบขึ้นไปข้างบน ไปเป่าให้เส้นเลือดมันขยายใหญ่ขึ้น เลือดไหลเวียนสะดวก ปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่ การรักษาง่ายขึ้น เช่น ผ่าตัดด้วยหุ่นยนต์ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การแพทย์พัฒนาไปเรื่อย ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตอนทรงพระประชวร ทรงอดทนมากในการฟื้นฟูพระวรกาย จากนอนเป็นประทับนั่ง จากประทับนั่งเป็นยืน จากประทับยืนเป็นเสด็จพระราชดำเนิน และพอเสด็จพระราชดำเนินได้ดีพอสมควรแล้ว ยังทรงจักรยานเพื่อสุขภาพด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้พระวรกายกลับมาเป็นปกติโดยเร็ว เพื่อมาทรงงาน เพื่อพสกนิกรของพระองค์ท่าน เพราะฉะนั้น เราต้องทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สร้างคุณความดีเพื่อถวายแด่พระองค์

ต่อมาผมได้รับเลือกเป็นคณบดี คณะแพทยศาสตร์ศิริราช เข้าเฝ้าถวายตัว และกราบบังคมทูลว่าผมเป็นคณบดีคนใหม่พระพุทธเจ้าข้า ทรงรับสั่งว่า “ให้เป็นนักเรียนใหม่ตั้งใจทำงาน” ซึ่งผมรับใส่เกล้าโดยต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ตามโลกให้ทัน และตั้งใจทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในชีวิตประจำวัน เพราะเราเกิดมาต้องทำงาน ทำงานเพื่อส่วนรวม ถ้าถามว่าเกิดมาทำไม ตอบตัวเองได้ไหม คือ เกิดมาเพื่อสร้างคุณความดี ไม่ทำความชั่ว ที่สำคัญที่สุดทำจิตให้บริสุทธิ์ชั่วขณะ ไม่ต้องตลอดไป ทำใจให้สบายตลอดเวลา โอวาทปาติโมกข์ของพระพุทธเจ้า คือ เราเกิดมาต้องทำความดี อย่าไปทำความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ เมื่อเราคิดได้ เราก็ทำได้ ในวัยท่านทั้งหลายขนาดนี้น่าจะถึงเวลาทำแล้ว ชีวิตต้องทำงานสร้างคุณงามความดี เพราะฉะนั้น ผมจะนำสองประโยคนี้มามอบให้แก่ชาวโรงพยาบาลศิริราชทุกคน หรือเวลาไปพูดที่ไหน ผมจะนำไปมอบให้ถือว่าเป็นพระราชกระแสที่มีแรงจูงใจอย่างยิ่งในการที่จะให้

พวกเราทำงาน ต้องเป็นนักเรียนใหม่อยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา ข้าราชการ หรือทำอะไรก็ตาม มีครอบครัวต้องดูแลครอบครัว โลกเปลี่ยนไปเสมอ ต้องตั้งใจ ดูแล พอมาเป็นคณบดี ก็ตั้งใจทำงานอยู่ตลอด และหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ พระองค์ท่านทอดพระเนตรมายังผมและรับสั่ง ด้วยพระพักตร์ที่ทรงพระเมตตา สายพระเนตรที่ทอดพระเนตรมายังเรา ทรงพระเมตตาเหลือเกิน แค่นี่ก็ชื่นใจ มีความสุขมาก ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับเป็นมงคลอย่างยิ่ง ผมก้มกราบพระบาท ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ผมเริ่มต้นงานเป็นคณบดีของคณะแพทย์ศาสตร์โรงพยาบาลศิริราช ซึ่งต้องรับผิดชอบทั้งโรงพยาบาล ดูแลบุคลากรทั้งหมด 15,000 คน มีนักศึกษาแพทย์ โรงเรียนในสังกัด 5 โรงเรียนอีกด้วย ฉะนั้น การเริ่มต้นการได้เป็นคณบดี มีเรื่องให้หนักใจ 2 เรื่อง เรื่องแรก คือ หาทุน เรื่องที่สอง คือ การจราจร

เรื่องหาทุน พอผมรับตำแหน่งต้องหาเงิน 4,500 ล้านบาท เพราะสถาบันการแพทย์สยามินทราธิราช และโรงพยาบาลศิริราชปิยมหาการุณย์กำลังจะเกิด ได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นองค์ประธานในการหารายได้ ทรงมีพระกรุณาเป็นอย่างยิ่ง รับเป็นองค์ประธานในการที่จะหารายได้ 4,500 ล้านบาท สุดท้ายหามาได้ประมาณ 7,000 ล้านบาท

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาที่สะพานพระราม 8 เสด็จพระราชดำเนินมาที่โรงพยาบาลและมีคณะแพทย์ตามเสด็จมาระหว่างทางนักศึกษาแพทย์พยาบาลถือกระป๋องรับบริจาค เสร็จแล้วก็มาออกทีวีที่โรงพยาบาลศิริราช หอประชุมราชแพทย์ ได้เงินบริจาคมา 240 ล้านบาท เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น พระองค์ท่านทรงเดินเก่ง ดาราดัง ๆ มาช่วยรับโทรศัพท์ เราต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ของการรับบริจาค คนบริจาคจะได้สบายใจว่าเรานำเงินไปทำอะไร และจะนำไปใช้นอกเงื่อนไขที่เขาบริจาคไม่ได้เด็ดขาด

เทศน์มหาชาติ ท่านเจ้าคุณเอี้ยงมาดำเนินการให้ที่โรงพยาบาลศิริราช เป็นเทศน์มหาชาติ ทำหนังสือกราบบังคมทูลเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระองค์ท่านแย้มพระสรวลเล็กน้อย แต่ไม่รับสั่งว่าอะไร พออีกสองวันจะถึงเวลาเทศน์มหาชาติ รับสั่งพยาบาลว่าจะเสด็จ ให้มาบอกคณบดีว่าจะเสด็จเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นเลย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จมาด้วย เมื่อพระองค์ท่านเสด็จ จากยอดบริจาคกัณเทศน์ 12 ล้านบาท กลายเป็น 50 ล้านบาท พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้น

อีกเรื่องหนึ่งที่หนักใจคือเรื่องจราจร ผมกราบบังคมทูลว่า ข้าพเจ้าถึงทางตันพระเจ้าข้า เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาจราจร เพราะสถาบันการแพทย์สยามินทราธิราชกำลังจะเกิดสภาพการจราจรจะแย่ลง ผู้คนจะทำอย่างไร พระองค์ท่านรับสั่งว่าจะช่วยแก้ปัญหาจราจร พอนำเสด็จขึ้นดาดฟ้าทอดพระเนตร เพื่อจะช่วยแก้ปัญหาจราจร ผมนำแผนที่ เข้าเฝ้าร่วมกับรองคณบดีฝ่ายสถานที่ประมาณ 10 กว่าแผ่น พระองค์ท่านทอดพระเนตรทีละแผ่น ๆ และทรงพระราชทานแนวความคิดในการแก้ไขแนวจราจร ซึ่งผมได้มาประชุมผู้เกี่ยวข้อง หลังจากประชุมผู้เกี่ยวข้องทุกคน ทำรายงานไปถวายพร้อมรับพระราชกระแสถึง 3 ครั้ง จึงตกผลึก และพระราชทานการประชุมใหญ่ ใช้เวลาเป็นชั่วโมง โดยให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม สรุปรวมได้ 8 โครงการ ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ทำ local road รอบ ๆ โรงพยาบาลศิริราช ตอนนี้ยังทำอยู่ใกล้เสร็จแล้ว ขยายสะพานอรุณอมรินทร์ให้กว้างขึ้น สร้างทางลอยฟ้าข้ามสะพานอรุณอมรินทร์ไปลงที่กองทัพเรือ ให้คณบดีไปคุยกับผู้บัญชาการทหารเรือ ว่าจะเอาทางลอยฟ้าไปลงตรงไหน ขยายต่อทางลอยฟ้าจากข้ามสะพานพระปิ่นเกล้าออกไปทางพุทธมณฑล ไปที่สามแยกไฟฉายให้เป็น 4 แยกไฟฉาย และรับสั่งท้ายสุดว่า “จะทำอะไรก็แล้วแต่อย่าให้ประชาชนเดือดร้อน” พวกเราต้องรับใส่เกล้าทุกคน จะทำอะไรอย่าให้ประชาชนเดือดร้อน จะเห็นว่าทรงมีพระเมตตาเป็นอย่างยิ่ง คาดว่าอีกประมาณ 4-5 ปี คงเสร็จ ตอนนี้เริ่มขยายสะพานอรุณอมรินทร์แล้ว

นอกจากโรงพยาบาลศิริราชได้ประโยชน์แล้ว ชาวธนบุรีทั้งหมดได้ประโยชน์ด้วย การจราจรจะดีขึ้นตามไปด้วย ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น สิ่งที่ภูมิใจที่สุดในชีวิตของผม คือ การเป็นหัวหน้าคณะแพทย์ผู้ถวายการรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คณะแพทย์มีประมาณ 20 กว่าคน และมีพยาบาล นักกายภาพบำบัด นักวิทยาศาสตร์และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้อง ถือเป็นผู้ถวายการรักษาหมด แต่ละคนเชี่ยวชาญตามสาขาโรคที่เกี่ยวข้อง เราจะมีการประชุมทุกวันตอน 8 โมงเช้า เมื่อถึงเวลาพยาบาลจะเข้ามารายงานพระอาการ พระองค์ทรงอดทนมาก พอฟื้นจากพระประชวรยังไม่ทันหายดีทรงงานทันที หนังสือพิมพ์ทุกฉบับจะเข้า ทีวี อินเตอร์เน็ต ทอดพระเนตรทุกวันที่ชั้น 16 มีห้องคนไข้ทำเป็นแบบ ICU และห้องที่ติดริมแม่น้ำก็จะเป็นห้องพักหรือห้องทรงงานเป็นห้องโล่งกว้าง ๆ มีโต๊ะทรงงาน มีพระเก้าอี้ พอตอนเช้าท่านเสด็จมาห้องทรงงานแล้วทรงงาน คนที่จะอยู่ตลอดเวลาคือพยาบาลประจำพระองค์ ผมต้องเข้าไปดูพระอาการทุกวันและคณะแพทย์ที่เกี่ยวข้องจะเข้าเป็นครั้งคราว นอกจากจะมีอย่างอื่นที่ทรงรับสั่งให้ผมทำ ผมจะเข้าเฝ้าถวายงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจราจรหรือเรื่องน้ำท่วม ทรงอดทนอย่างมาก ทรงพยายามฟื้นฟูพระวรกายอย่างเป็นที่สุด เพื่อให้ทรงกลับมาแข็งแรงโดยเร็ว และครั้งแรกที่เสด็จลงตามพระราชประสงค์ วันรุ่งขึ้นสถานการณ์บ้านเมืองดีขึ้นทันตาเห็น หากใครย้อนดูจะรู้ว่าพระองค์พระปรีชามากในระหว่างทรงพระประชวร ยังไม่หายจากประชวรดีนัก ยังทรงงาน

ถือว่าทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้เกิดประโยชน์ชาติบ้านเมือง รับสั่งเรื่องคุณทองแดง ทรงพระเมตตาต่อคุณทองแดงมาก ทรงมีความสุขเวลาทรงเล่าเรื่องคุณทองแดง ไปถึงรุ่นเหลนประมาณ 5 ตัว และทรงตั้งชื่อปิง วัง ยม น่าน และสุดท้ายป่าสัก ถือว่าทรงโปรดมาก แต่ก็นาน ๆ คุณทองแดงจะเข้าเฝ้าบ้าง ทรงแย้มพระสรวลเห็นแล้วมีความสุข ถือว่าให้ทรงพระเกษมสำราญ ผมและคณะแพทย์พยายามทำให้ทรงพระเกษมสำราญมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ตอนวันตรุษจีน ผมและทีมงานจะเชิญแชมป์ตรุษจีนจากนครสวรรค์มาแสดงให้ทรงทอดพระเนตร จัดคอนเสิร์ตถวาย คอนเสิร์ตเทิดไท้องค์อัครศิลปินที่หอประชุมราชแพทย์ ทรงโปรด พอพระทัย และพอเสด็จกลับ ผมกราบพระบาท และทรงรับสั่งว่า “ขอบใจนะ ที่จัดให้ เพลงเพราะดี” ทรงมีพระเมตตามาก ลงลิฟต์มาผมจะตามเสด็จนั่งอยู่ในลิฟต์ตามเสด็จพระองค์ท่าน พอประตูลิฟต์เปิด ทรงเอื้อมพระหัตถ์ไปแตะบ่า รปภ.ที่เฝ้าลิฟต์ และรับสั่งว่า “ขอบใจนะ” และไม่ใช่แค่ครั้งเดียว มีหลายครั้งหลายหน ที่รับสั่งด้วยพระเมตตา จึงขอให้พวกเราได้รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณในเรื่องทรงพระเมตตาของพระองค์ท่าน พวกเราต้องมีความเมตตา แล้วพวกเราจะรู้สึกดีที่ได้คุยกับใคร แล้วเรารู้สึกเป็นแบบนั้น บางครั้งพระองค์รับสั่งถาม รปภ. ว่า “วันนี้ได้นอนหรือยัง”

พระองค์ทรงจะมีกล้องถ่ายรูปห้อยพระศอไว้ถ่ายประชาชนที่มาเฝ้า เสร็จแล้วเสด็จกลับขึ้นที่ประทับไปทอดพระเนตร พสกนิกรถือว่าเป็นกำลังใจอย่างดี อย่างพวกเราไปเข้าเฝ้า ไปรับเสด็จ ถือว่าเป็นกำลังใจอย่างดีต่อพระองค์ท่าน การเปล่งเสียงถ้าเป็นหมู่เหล่าจะทรงได้ยิน พระพักตร์แจ่มใส ดอกไม้ที่นำไปถวาย ทรงพระราชทานไปให้ผู้ป่วย

ตามหอผู้ป่วยต่าง ๆ เพราะฉะนั้นผู้ป่วยที่มารักษาที่โรงพยาบาลศิริราชในช่วงนั้นจะได้รับดอกไม้พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถือว่าเป็นกำลังใจอย่างดี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานดอกไม้ให้ เงินที่เราไปใส่กล่องที่นำไปถวายแด่พระองค์ท่าน พระองค์ท่านพระราชทานกลับมาให้คณบดี ผมนำเข้ากองทุนตึกเฉลิมพระเกียรติที่พระองค์ท่านประทับ นำเงินจำนวนนั้นสร้างห้องเอ็กซ์เรย์คอมพิวเตอร์ เอ็มอาร์ไอที่ตึกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงใช้นอกจากจะเป็นกำลังใจแก่พระองค์ท่าน พระองค์ท่านได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ที่เราได้ถวายไปทั้งสิ้น วันหนึ่งผมคอยรับเสด็จเพื่อกลับที่ประทับ ทรงรับสั่งกับผมว่า “ศิริราชมีต้นศรีตรังหรือยัง” ผมกราบบังคมทูลว่า “ยังพระพุทธเจ้าข้า” และหลังเสด็จกลับได้รับสั่งกับพยาบาลประจำพระองค์ว่าจะให้โรงพยาบาลศิริราชปลูกต้นศรีตรัง ผมรับด้วยเกล้าที่พระราชทานต้นศรีตรังและรับสั่งให้เอาต้นกล้าต้นเล็ก ๆ จากจังหวัดตรัง และเสด็จลงปลูก พระองค์ท่านปลูกต้นใหญ่หนึ่งต้น และต้นเล็กอีกหนึ่งต้น หลังจากที่เสด็จสู่สวรรคาลัย ต้นศรีตรังต้นใหญ่ใบร่วง คนก็ตีความว่าแม้แต่ต้นไม้ ยังโศกเศร้า สำนักพระราชวังและกรมป่าไม้มาดูแลต้นศรีตรังต้นใหญ่ ส่วนต้นเล็กเจริญงอกงามดี

ตลอดเวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ ผมเป็นคณบดีต้องดูแลทั่ว ๆ ไปทั้งหมด นอกจากทหาร ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ นอนที่นั่นวันละประมาณ 500 คน และยังต้องดูประชาชนที่มาเฝ้าบางคนมาสวดมนต์เพื่อถวายแด่พระองค์ท่าน ถือว่าเป็นความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของพวกเราอย่างเป็นที่สุด ผมจะต้องเป็นนักเรียนใหม่และนำความรู้ใหม่ ๆ มาสู่ศิริราชอยู่เสมอ ผมจะพาอาจารย์ทั้งอาจารย์เก่า อาจารย์ใหม่ เจ้าหน้าที่ นักศึกษาไปศึกษางานโครงการหลวงหรือโครงการในพระราชดำริ ได้ไปดู และได้เห็นแนวความคิดของพระองค์ท่าน ในการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ได้เห็นการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ ได้เห็นถึงการส่งเสริมให้ประชาชน มีรายได้ เช่นที่ แหลมผักเบี้ย เขาหินซ้อน ห้วยฮ่องไคร้ เวลาไปทุกครั้งก็จะถ่ายรูปว่า เราไปทำอะไร โครงการเป็นอย่างไร ผมเข้าเฝ้าและถวายงานแด่พระองค์ท่านว่า ข้าพเจ้าได้พานักศึกษา เจ้าหน้าที่ อาจารย์เก่า อาจารย์ใหม่ไป และเปิดภาพถ่ายให้ท่านทอดพระเนตร ทีละภาพ ทรงพระเกษมสำราญที่ได้เห็นโครงการของพระองค์ท่านที่พวกเราได้ไปศึกษาดูงาน และทรงรับสั่งถามบ้าง ผมกราบบังคมทูลว่าไปห้วยฮ่องไคร้ เห็นจากดินซึ่งแตกระแหง ดินเป็นสีส้ม จนกลายมาเป็นป่า ที่อุดมสมบูรณ์ และทรงส่งเสริมพระราชทานเรื่องกบให้ประชาชนมีรายได้ ถ่ายรูปกบมาให้ทอดพระเนตร และทรงรับสั่งถามว่า “กบชื่ออะไร” ผมนี่สะดุ้งสุดตัว และกราบบังคมทูลไปว่า “ข้าพเจ้าไม่ได้ท่องมาพระพุทธเจ้าข้า” คืนนั้นผมเลยต้องศึกษาเรื่องกบ อ่านเรื่องกบ รุ่งขึ้นก็ต้องไปเข้าเฝ้าและก็ทราบบังคมทูลเรื่องกบ เพราะฉะนั้นโครงการทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นโครงการหลวง โครงการพระราชดำริต่าง ๆ เราได้ศึกษาและนำมาต่อยอดในรูปแบบการทำงานของเรา หลักการทรงงานของพระองค์ท่านทั้ง 23 ข้อ จะเห็นว่าในแต่ละข้อมีแนวคิดและขั้นตอนในการทรงงาน และถ้าเราได้ทำได้เห็น การทำงานของเราอาจทำได้ง่ายขึ้น ให้ศึกษาดูงานในลักษณะที่ตัวเราเองถนัด เราถนัดแบบไหน เราไปดูงานในลักษณะนั้น และ ทำในส่วนของเรา จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพวกเรามี 4,000 กว่าโครงการ ทรงพระเมตตามาก เป็นประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งผมเป็นแพทย์ไม่ค่อยได้ไปสัมผัสพวกนี้ พอได้ไปเห็น เราจะรู้ซึ้งถึงพระมหากรุณาธิคุณ ทำให้รู้ว่าประเทศชาติบ้านเมืองต้องการคนช่วยเหลืออยู่มาก กระทรวงมหาดไทยเป็นกระทรวงช่วยเหลือคน ต้องไปศึกษาดูงานตามรอยพระบาทของพระองค์ท่านอาจจะ

ทำให้เราได้แนวความคิดในการสร้างงาน สร้างสรรค์งาน ที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้

ช่วงหนึ่งที่แพทย์ถูกฟ้องร้องมาก ปัญหาระหว่างแพทย์กับคนไข้กับญาติมีมาก พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคกำลังจะเข้าสภา ปัญหาเกิดขึ้นกันมากมาย ความไม่เข้าใจกันก็เกิดขึ้น ตอนนั้นผมและคณะ 3-4 คน เข้าเฝ้า ทรงมีรับสั่งว่า "ให้พวกเราอ่อนน้อมถ่อมตน ทุกคนมีดี อย่าไปดูถูกใคร" 3 ประโยคสั้น ๆ จำให้แม่น ที่เป็นพระราชกระแสที่พระราชทานมา ให้อ่อนน้อมถ่อมตน คือ สุภาพ เราทำงานในลักษณะเป็นผู้ให้ ต้องสุภาพ ทุกคนมีดี อย่าไปดูถูกใคร ทุกคนมีความรู้ความสามารถในส่วนที่ตัวเองทำงานอยู่ เราต้องให้เกียรติกับทุกคน ผมจึงนำพระราชกระแสนี้ มามอบให้แพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ ให้เราสุภาพ และให้เกียรติต่อผู้ป่วยและญาติ ไมตรีจิตก็จะเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์ บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ป่วยและญาติจะดีขึ้น โอกาสการฟ้องร้องกันจะมีน้อย ความเข้าอกเข้าใจกันก็เกิดขึ้น ถ้าเราให้เกียรติซึ่งกันและกัน สุภาพเข้าหากันกับผู้ร่วมงาน หัวหน้างานให้เกียรติกับผู้ร่วมงาน ให้เกียรติกับลูกน้อง ไมตรีจิตเกิด ทำให้ขยันทำงาน ไม่จ้องจับผิด ให้เกียรติเสมอด้วยความเมตตา สุภาพสามารถใช้ในชีวิตครอบครัวได้ สามีให้เกียรติต่อภรรยา ภรรยาให้เกียรติต่อสามี ไม่ดูถูกเหยียดหยามกัน ยิ่งอยู่กันนาน ๆ เห็นข้อผิดพลาด ข้อไม่ดี แต่ถ้าเราให้เกียรติเค้า ให้กำลังใจ จะเกิดประโยชน์ ไมตรีจิตจะเกิดขึ้น มีความสุข อย่าไปยกปมด้อยของแต่ละคนมาพูดเด็ดขาด เพราะแต่ละคนมีปมด้อยกันหมด พูดไปจะทำให้เกิดศัตรู พระราชกระแสนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในส่วนตัว ครอบครัว หรือการงาน พระองค์ทรงงานหนักมาก เวลาทรงงาน พยาบาลจะเฝ้าอยู่ห่าง ๆ เวลาจะเข้าเฝ้า ต้องบอกพยาบาล

พยาบาลจะไปกราบบังคมทูล และรับสั่งให้เข้าเฝ้า ทรงรับสั่งให้เข้าเฝ้าถวายงานในเรื่องต่าง ๆ ที่ทรงรับสั่ง ทรงพระปรีชาในทุก ๆ เรื่อง เรื่องน้ำท่วมปี 2554 ท่านรับสั่งกับผม ตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม 2554 แต่กว่าน้ำจะท่วมเดือนตุลาคม 2554 ให้คณบดีรายงานเรื่องน้ำท่วมทุกวัน ถ่ายรูปบริเวณรอบ ๆ โรงพยาบาลศิริราช ในกรุงเทพฯ และที่อื่นด้วย น้ำขึ้นที่ไหน ต้องรู้หมด ผมและทีมงาน ประชุมทุกวันเรื่องน้ำท่วม เพราะต้องกราบบังคมทูลให้ข้อมูลทุกวัน มีสำนักระบายน้ำ กองทัพเรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเข้าประชุมด้วยทุกวัน และผมต้องทำรายงานถวายแด่พระองค์ท่าน ทรงมีสายพระเนตรที่ยาวไกลและทรงห่วงใยมาก บางครั้งเสด็จลงลิฟต์มา ผมยังไม่ทันถวายรายงาน ทรงรับสั่งถาม ในลิฟต์ว่า “วันนี้น้ำท่วมเป็นไง” ผมต้องตอบให้ได้ “วันนี้น้ำขึ้นเต็มที่ที่สะพานพระพุทธยอดฟ้าเท่าไหร่ เวลาอะไร ขึ้นที่ปากน้ำโพเท่าไหร่ กระแสน้ำพัดพาถึงไหนแล้ว” ท่องทุกวัน ไม่รู้ว่าจะทรงรับสั่งถามเมื่อไหร่ แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านทรงห่วงใยเรื่องน้ำท่วม และทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง และพระราชทานความช่วยเหลือไปตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผมมีหน้าที่ในแง่ของการถวายรายงานในเรื่องของน้ำท่วม เวลาพระองค์เสด็จลงมาสำราญพระอิริยาบถที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พระองค์ท่านยังทรงงานไปด้วย ผมต้องกราบบังคมทูลถวายรายงานตรงนั้นเลย บางครั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามเสด็จด้วย ที่ศิริราช ประชาชนช่วยวางกระสอบทรายรอบ ๆ โรงพยาบาลศิริราช ถือว่าทำถวายทำทั้งวันทั้งคืน ผมถามว่า “มาทำไมกันมากมาย” เขาตอบว่า พวกเรามาดูแลบ้านพ่อเต็มใจมาเพื่อป้องกันน้ำท่วม เพราะพ่อเขาประทับอยู่ที่นี่ พวกเราซาบซึ้งกันมาก

พระองค์เสด็จคลองลัดโพธิ์ ทรงเห็นว่าคลองลัดโพธิ์จะช่วยให้กระแสน้ำพัดพาได้รวดเร็ว ทรงเปิดสะพานภูมิพล 1, 2 ที่คลองลัดโพธิ์ ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ทรงพระปรีชาในการที่ช่วยแก้ไขปัญหาการจราจร และน้ำท่วม มีประชาชนเข้าเฝ้าอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงเป็นพระมิ่งขวัญเป็นจุดศูนย์รวมของคนไทยอย่างแท้จริง

ในส่วนที่ผมมาเล่าให้ฟัง เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น ที่ผมได้สัมผัส ผมยังรู้สึกว่าหาใครเทียบเท่าพระองค์ท่านไม่ได้ เพราะฉะนั้น เราถวายกำลังใจแด่พระองค์ท่าน เพื่อให้ทรงมีพระกำลังใจ ในวันที่ 5 ธันวาคม ประชาชนมาจุดเทียนชัยที่โรงพยาบาลศิริราชเต็มไปหมด ทอดพระเนตรลงมาจากบนตึกโรงพยาบาลได้ ตอนนั้นพระอาการยังไม่น่าเสด็จลงมา ท่านทอดพระเนตรผ่านพระบัญชร ทอดพระเนตรลงมา พวกเราจุดไฟถวายพระพร เปล่งเสียง ทรงพระเจริญ ทรงมีพระกำลังใจขึ้น เราทำหน้าที่ในฐานะเป็นประชาชนพสกนิกรของพระองค์ท่านถวายความจงรักภักดีอย่างดีเยี่ยม บางทีมีคนแปลอักษรถวายที่สนามหญ้าตรงริมแม่น้ำ บางคนมาสวดมนต์เพื่อถวายพระพรเพื่อให้พระองค์ท่านหายจากอาการพระประชวร เป็นบุญของพวกเรา ถ้าเราได้ตามรอยพระบาท ถ้าใครยังตามรอยไม่ได้ ให้ไปที่โรงพยาบาลศิริราช จะทำให้เราได้รู้สึกดี ที่ได้น้อมรำลึกถึงในพระมหากรุณาธิคุณพระองค์ท่าน ความเป็นสิริมงคลจะบังเกิดแก่ตนเอง

ทรงพระเมตตา มีพระมหากรุณาธิคุณในการที่ทรงช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ของบ้านเมือง โดยเฉพาะทางการแพทย์ พระองค์ท่านเป็นตัวอย่างในการทรงงานหนักเหลือเกิน เราทำงานแค่ไหนไม่หนักเท่าพระองค์ท่าน

จากการที่ถวายการรักษารับใช้ใต้เบื้องพระยุคลบาทพระองค์ท่าน สิ่งที่ใส่เกล้าใส่กระหม่อมเพื่อเป็นการสืบสานให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เข้าใจได้รู้ คือ การทรงงานหนัก ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมต่อประชาชน ฉะนั้น ผมตามรอยพระบาท ต้องทำงานเพื่อส่วนรวม คนเราเกิดมาต้องทำงานเพื่อส่วนรวม แค่ทำงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบยังไม่พอ ต้องสร้างคุณงามความดีประกอบกันไปด้วย เพื่อถวายแก่พ่อหลวงของเรา ทำคุณงามความดีง่าย ๆ เช่น หางานทำที่ไม่ได้สตางค์ แต่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แค่นี้พอแล้ว หรือว่าถ้าใครที่ยังไม่ได้ทำงาน ไม่สามารถสร้างคุณงามความดีได้ ก็อย่าทำความไม่ดี แค่นี้เพียงพอแล้ว ที่จะทำให้พ่อหลวงของเรามีความสุข ถึงแม้พระองค์ท่านจะไม่อยู่กับเราแล้วก็ตาม พระองค์ท่านยังอยู่ในใจของพวกเราตลอดเวลา ฉะนั้น เราจะทำอะไรเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติของเรา จะทำให้พ่อหลวงของเรามีความสุขตลอดไป

◇◇◇

พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

"คนดีทำให้คนอื่นได้ดี หมายความว่าคนดี ทำให้เกิดความดีในสังคม ในความดี จะทำให้คนเลวมาทำให้คนดีเป็นคนเลวยาก .. สำคัญอยู่ที่ความเข้มแข็งของคนดี"

คัดตัดตอนจากพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ
ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันพุธที่ 4 ธันวาคม 2539

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย
ถนนอัษฎางค์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร/โทรสาร : 0-2222-1141-55
Website : http://www.stabundamrong.go.th E-mail : stabundamrong@gmail.com

library.moi.go.th